د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګېز څېړنـــــــــچوپېري (ریســـــــــرچ پاڼې)

لومړۍ ټوک

ماسټر. انجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible]

خبروونکی: د کوشنیوالي احساس

پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پيل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لرورنکی دی؛ مهرباني د پينی پنځونکي څښتن بر لورينه ده.

۲. ليکي پوهه

سرليک:.	د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ خبرنـــــــــــــــچوپړي (ريســـــــــــــــرچ پاڼې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
ليکوال:.	ماستر انجينير صفي الله فردوس
د محصول اوږدوالی، سوروالی او پيړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ ميلي متر.
د کښلې غټې ټکي:.	۱۹ ځپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه يا پرته له وته د ابېڅو ځای نيونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نيونه (د ابېڅو او نورو) پرانټ.،، :.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې
منشوره يې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې
سرليکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لينونه (خطه، کرښې له ليکي هرېی، لاندنی يادونې او پاينی يادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وييزبرمه (پښتو په پښتو وی يا ويويکي يا لغاتونه، ويکي) ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ چوپړی

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

خېړنــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

د کښلې د ابېڅې پیل او پای:.	د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په یې ,, ې ،، اوړدې یې سره شوی دی.
ګڼه:.	پېنځم کتاب
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمټی، مهترلام، لغمان، افغانستان
خپرندوی:.	مومند خپرندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر:.	پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترخنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترخنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترخنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر:.	جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

خپرېدو نېټه:. وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

چاپ نېټه:. پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

چاپشمېر:. ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار:. لومړی

ډول:. ادبيات او هنر (ليکنی ارت، ادبيات او فن، ادبيات او عملي مهارت، ادبيات او صنعت، ليکنی او صنعي قدرت ضد، ادبيات او د ښکلا د تخليق فن، د تخليقي تخيل اثر، ادبيات او د پوهې يوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسيقي يا ټنګټکور برخه؛ ليکنی او مهارت يا تخصص؛ ليکنی او استعداد؛ ادبيات او ځيرکي؛ ګړنې پيېلې) ټولګه

ژبه:. پښتو

ژباړونکی:. هېڅ يوه

پوخ بڼه:. اساسي

تړ:. تازه

رپ ځای:. A٤

يادونه:. د ګډون کولو بېلګه

بيه:. ۵۰۰ افغانۍ

د ليکوال ګرځنده اړيکه:. +۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹

برېښناليک:. Safiullah_firdows@yahoo.com

له پاره:. د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښنل شوی، يانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اويا مېليونو وګړو له پاره.

کښلې د ګټنې ګور:. زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د يوه تود بګړي (پرتون) په اندازه هم د يوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اویا مېلیونه تنه پښتون پښت ته یې ګټه ور رسیږي.

یادونه: د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ یې له مالیې سره را وباسم، ۵۰۰ داني یې وړیا وېشم او پاتې نور پلورم.

په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډېټ کارټ سره برابرېږي بیه یې ده.

ګټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.

د پښتو ورم دی چې د لیکوال ګټه د شپانه ګټه ده.

که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک یا ریفریس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په څېړنه کې څلور ستنې شاملې دي: خلاص ډېټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بیاکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبپانو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود لیکدود کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تیسس څرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته څرګند نه دی. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېرنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (څرګندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ څېپیزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپړنې؛ زما څرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپینې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکاروندي (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېیلو د رنګونو څېرې، د رنګونو بوړولو کړنلارې او لښتیلیکي یې؛ د اوازنو ټېتوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېځ کړي (جاروبکړي) او ربځ کړي (برسکړي)؛ سیمه ییزي پایلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او یېبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه څېړلو ته زما اوږدپېری (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

١. **پخښتې..١**
٢. **لیکي پوهه ٢**
٣. **تیسس څرګندونه...٦**
٤. **غټ ټکي...٦**
٥. **د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو بېلوالی.....................١١**

٦. **اې (ا، الف): لنډۍ...١٥**
٦. ١ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرنې ١٦
٦. ٢ د لنډۍ انځورونه: ١٨
٦. ٣ د لنډۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ٢٢
٦. ۴ د لنډۍ څېپیزې او زورنې..٢٣
٦. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت.......................٢٣
٦. ۶ د لنډۍ سپړنه ٢٤
٦. ٧ د لنډۍ بېلوونکې نخښې..٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې ځپیزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳۴

۸. پې (پ): ټیکۍ ۳۵
۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېړنې ۳۶
۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه: ۳۷
۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۸
۸. ۴ د ټیکۍ ځپیزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټیکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه ۴۰
۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې ۴۱

۹. تې (ت): مصرۍ ۴۲
۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې ۴۵
۹. ۲ د مصرۍ انځورونه: ۴۶
۹. ۳ د مصرۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۴۹
۹. ۴ د مصرۍ ځپیزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرۍ سپړنه ۵۱
۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٥٤
۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېیلو د رنګونو څېړه.. ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوړولو کړنلارې........................ ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک...................................... ٦٨

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي.. ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). ترلې څپه:.. ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه.................. ٧٣
۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:.................. ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:............ ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:.............. ۸۱

۱۲. دفتنګونه.. ۸٥
۱۳. لوړ د پلورلو وړ... ۹۰

۱٤. د کچې اندازې ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:...... ۹٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پېنځه سوه او څلور شپېته دانې دي.. ۱۰۲

۱۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو سیمه ییزې پايلې............... ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه: ۱۰۷

۱۵. ۲ بې (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:. ۱۲۱

۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي: ۱۲۴

۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې... ۱۲۵

۱۵. ۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډۍیو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. موږ ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي. ۱۲۹

۱۵. ۶ تې – ۱. سلیمان لایق کښلي او ویلې په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی. ۱۴۶

۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹

۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲

۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي. ۱۶۶

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم. ۱۷۱

۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي. ۱۷۶

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و. ۱۹۵

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډۍیو کې طنزي او خندونکي ټوکې داسې په ډاګه کړې.. ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې.............. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې تر سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.................. ۲۳۶

۱۶. د انځورونو، څېړو او لښتیلیکو لړلیک: ۲۵۳
۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي: ۲۵۹
۱۸. بیبلو ګراپې Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوږونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پخښتۍ سټ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالی

د دې ځېړنې د چوپړو بڼه يا د دې ريسرچ پاڼې د کالب بڼه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لاربنود ځخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوی لاربنود د امريکا اروا پوهنې ملګرتيا، پينځمه ګڼه. ۲۰۰۱،، (ليونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امريکا د ماچيګن مطبوعاتو له پوهنتون ځخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه بايد هځه و کړم چې دا لاندې شيان د خپلې ليکنې له پاره و وينم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ايا زه د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالی کوی شم:

:- ايا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ايا دا ټول شيان چې ليکل شوي وړ دي ؟
:- ايا دا اسانه ده چې دا ليکنه دې درکړل، ځارل يا تعقيبکړل شي؟
:- ايا ما په ډېره ښه کچې د پېښويې، پيېلې او د وييوکيو ځخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتيا چې وي ليکي، هغه شي ته چې زه اړتيا لرم چې وې ليکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دی د علمي ليکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته يې اړتيا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په رښتنې نړۍ کې يوه څه کارېږ په ازموينه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږې چې ته يې په کومه بڼه کارې او موخه د ليکلو مو څه ده.

او همدارنګه تاسو اړتيا لرئ چې د خپلو ليکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د ليکو ډول مې داسې نه دی لکه يوه خپل ملګري ته چې په برېښناليک کې څه ليکم. دا علمي زيارايستل له هغو ځخه ډېر توپر لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې ليکي. د ليکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه ليکم، زه اړتيا لرم چې ځو جلا شيان د لاندېنو سربېره پام کې نيسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د ليکلو
:- پلان او برابروم خپلې ليکنې
:- ليکمه يې
:- کنټرول، نيونه، تمبونه يا د سمولو له پاره يې پلټنه کوم د خپلو ليکلو، ښايي داسې شونې وي چې بدلون او يا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له ليکلو نه وړاندې به مې پلان ونيوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شيان په کومو لړونو يا ځېرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مې ګړندیتوب او بیړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم بریالی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شیان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې لیکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بیا مې پلان جوړه و ورته، بیا مې لیکل پیلول، بیا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او یا پر ځای پرېښودل. د لیکلو پام مې په دې ښه د بریا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ریسرچ پاڼې (د څېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا ټینګوله. ترې ګټه مې اخیستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظریه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وایي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
٧. زده کړه داسې ښایي
٨. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، یا د هغې څېړنه داسې ښودل شوې.
٩. دا څېړنه داسې سپیني ته باسي
١٠. د دې پیله ساده برابر وي دا
١١. له ټولو نه وړاندې
١٢. بل لورې ته
١٣. زما په نظریې
١٤. په ټولو کې همداسې
١٥. په دې پوښ (قضیه) کې
١٦. دا به داسې ښکارېږي
١٧. د دې بېلګه داسې ده
١٨. دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پانې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځینې پښتو شعرونه د لوستلو، لیکلو په دوران کې ما څېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه یې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ میلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وګړي یې زده‌کړې لري، ښه مثال یې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ویلو ترمنځ نظریې یې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍیو، ټپو، ټپکیو او مصرۍیو په علمي ښه لوستلو او لیکلو توپیر څرګندوي. دا به زما یا په راتلونکي کې د ډیپلوم اېنجینېر صفي الله فردوس خان د څېړنې (ریسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړۍ څېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ لیکل شویو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لړ دی؛ نظر دوېیمې څېرې ۱. ب ته. په دوېیمه څېرې ۱. ب کې بیا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه څلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ یې لیکل کېږي.

له دې څېړو څخه را څرګندېږي چې د پېیلو(شعرونو) د لیکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپیر شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه لیکل کېږي، لکه چپاربیته، ایزې، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اټن نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ.

په څېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې لیکل شوي وي، نو ۱۵ زره یې ویل شوي دې چې د لوستلو کچې یې هم کمه ده. ترې سروکې، کاکړۍ، د اټن نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د ګراپ له نیمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې لیک چې په لیست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي. له هغو د ازموینو پارچو، عریضي او شکایتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بیا د ځان له پاره مو یوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په لیکلو او لوستلو یې د یوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پیل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بیا یې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه لیکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا ښه د هر یوه له پاره څنګه ده؛ منئ یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ريســـــــــــر چ پانې)

څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰،۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

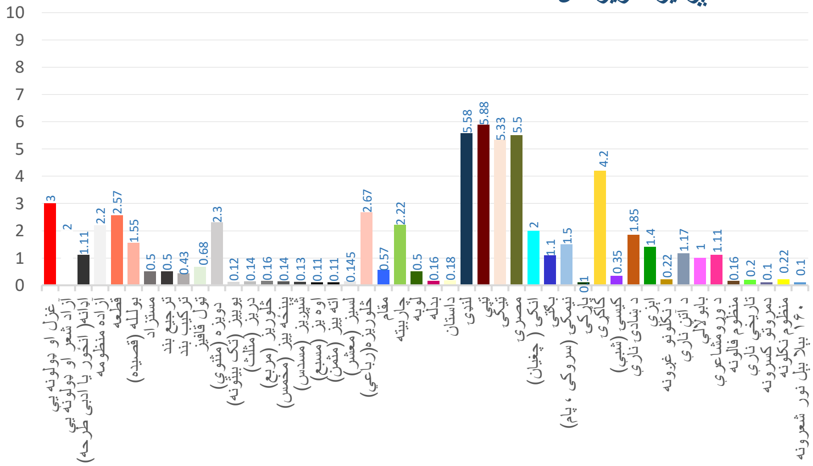

۱ .۵ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰،۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

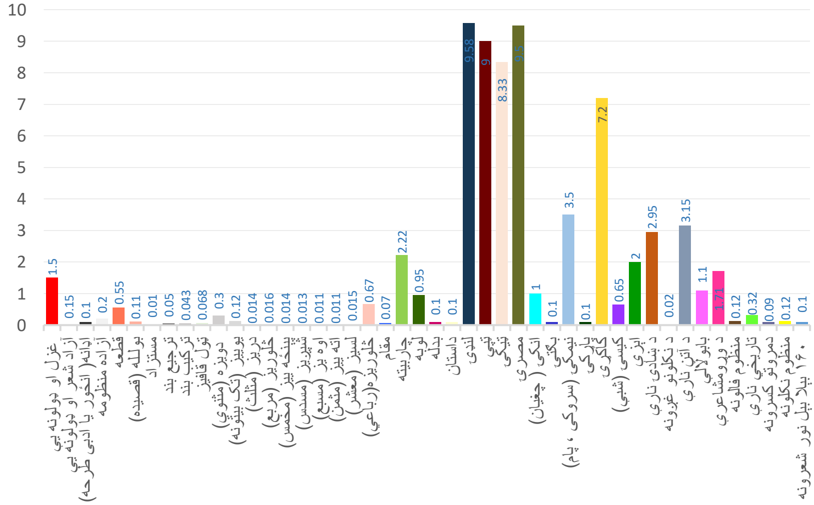

۲ .۵ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰،۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په څېره ۱. ۲. ۱ کي و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظيم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی يې هم جوړه، غبرګونې سرونه پيدا کړي دي، لکه ځينې ژوي، (انسان، حيوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې يا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسيان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وايي ,, ګوسنه له ګوسنې ځخه زېږېږي او لټکه له لټکې ځخه،، دا متل يا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. موږ يې هم د مثال په بڼه ياد وو، زموږ سيمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو يوه پښتون قوم وتخيل (هودخيل) يې ډېر کار وي، خپلو بچيانو د روزنې او هڅونې د غښتلتيا له پاره خپل زوزات ته وايي.
چې تاسو ځانونه، بيدار، ګړندي، تېز، چټک، کړئ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځئ، خپل اصليت مو له لاسه مه ورکوئ، د ژوند په هرو ځارو کې...، ورته وايي د ګوسنې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتيا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېړنو د ځېړنو له پاره چې زموږ نيکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لټکو ځانګېړنې وي، هغه ماران يې هم له ځانګېړنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېيله (اشلوک، پيران، شبړ يا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غوندې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه يا لنډۍ هم همغه ځې د ځانګېړنې در لودونکې ده.

ما د نرۍ غوره د ژويو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه يې کړي کټ مټ راخستې او بيا مې ژباړلې دي خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې ځلور سترګې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي او د دې چې سيالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پايښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجيبه احساساتي ده دوې سرو لرونکی مار يا لټکه. تېره ورځ ونيول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساينس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپېري(موقتي) خواړه چې په خويه يې و خوري تيار کړي.

د رومي نوم مکروپروتوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفيسور ګارډن برغارډټ، تينسي، و ويل چې دوې سره هېڅ له يوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځياته کړه: ,, دوې سرې ماران يا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوريدلو ځواک يې غلی نه وي. خنډ يې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپانيان وايي چې دوې سرې مار دوې برابره وېروونکی وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر يې ۲ سانتي اوږدوالی لري، دوې سرې مار دوی نيولې دی او د ټيګاشيما ښاروالۍ کې يې په حکمتي حال کې د ننداري له پاره وړاندې کړی. په وينا يې ډېری وګړي په حيرانونکي بڼه ننداري ته راځي. ،، (اډمين، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لېکه پورته شوله کوچنی هڅی ته او هغې ډېر بڼه فکر کوه. برغاردټ درلوده دوې سره لرونکی تور مرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اريزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا يې په دښته کې د يوه ماشوم په اندازه مونډلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوويسو د غلي دوې سرې مار د سانډيګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ داني يې سالم نارمل بچيان درلودل،، (هيلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرليک).

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پيبله (شېر يا شعر) يې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پيبلي له لېکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرني لرلي. لکه:

۶ .۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرني

۱ :- ښه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شيندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- ښه غږ يا پشهارۍ کوي ۸:- په حيراونکي بڼه دې خوښ راځي چې وې ويني.۹:- د ليدلو تلوسه پيدا کوي ۱۰ :- سالم بچيان راوړي، ګڼه يې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لېندی ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې څلور سترګې وي (هر څه رانه ويني) ۱۴:- چالباز وپشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي د دې چې سيالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاښت و کړي. ۱۵ :- عجيبه احساساتي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټيکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرني و درلودلي نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو ته ښه غوږ و نيسئ!! پام ورته و کړئ! نو بيا يې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لېکې ځانګېرني لري. ټپې، ټيکی او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېرني نه لري. ټپې، ټيکی او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه یوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري لیکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک صیب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټیکۍ تر منځه توپیر څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم یې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ او هره یوه یې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره یوه مثال درته وایم: یوه کس په امریکا کې پولیسو ونیوه او سیده یې ستا کور ته بوتلو نوم یې عزیز وو، تخلص یې تحریک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فاریاب ولایت وو او د نیکه نوم یې خان باقر وو، ستا د کور دروازه یې وټکوله، له کوره ورته ورېندار وویل چې څوک یې؟ هغه ورته و ویل زه عزیز یم، تخلص مې تحریک دی. خو ورېندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته یې و ویل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانګړنې به له تا سره برابري وي خو هغه خو ته نه شي کېدلی. که دننه ورشي خدایږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړي فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټیکۍ له خپل نوم سره یې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې څخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وایې چې ډېر کمزندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لړوي، دوې سره لري، په کال کې یوه واړې پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وایې چې د سیلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. یا دا چې لومړۍ نیم بیتۍ یې د دوېیم نیم بیتۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,Roshan BTS site HLM ۰۳۰ ۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطن تم تول کافران راغله
ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍیو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربیم، ۲۰۱۱ زیږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

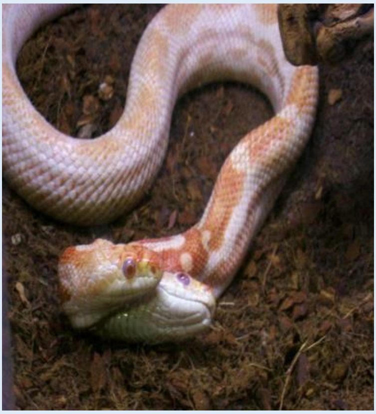

٤:- د لټکي یا لنډۍ (# ۴ انځور)

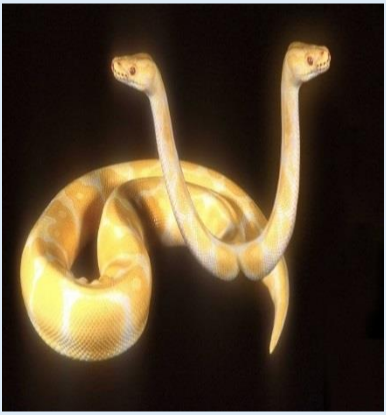

۳:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، تپو، تيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنـــــــچوپړي (ريســــــــرچ پاڼې)

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)

٥:- د تور دوې سره مار يا چورنيا د نړۍوالي ګڼي ګڼه ۶۱۰۷۶ يا توره لښکه، يا توره لنډۍ (# ۵ انځور)

٨:- د دوې سره مار، لښکه يا لنډۍ (# ۸ انځور)

٧:- د لنډۍ (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځیرنـــــــــــچوپیري (ریســــــــــرچ پاڼې)

۹:- لنډۍ (# ۹ انځور)

۱۰ :- لنډۍ خپل خواړه خوري
(# ۱۰ انځور)

۱۱:- د لنډۍ ايکسري
(# ۱۱ انځور)

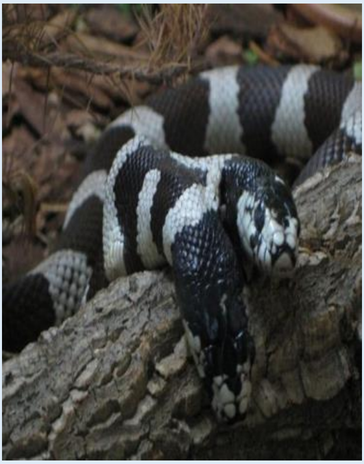

۱۲:- لنډۍ په ډېر دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه پېيلي يا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ يا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍيو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وايي او ټولي ځنګېرني يې سره ورته دي.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۳ د لنډۍ تعريف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د يوه توري يا سکالو تشريح کول.)

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند يا تخيل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته.
(دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، په کربانه! کنه او داسې نور) د قافيې کلمې يا غونډلې نه لري.
خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي.
هره لنډۍ بايد د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍيو، باندې يوه ربښت (قانون) د تطبيق وړ دی، ياني دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمه ييزو غړو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ ای! ګـنو ژنـو ميرځـمنو
ځـنې له ځـنډو سـازوی خندا راځينه

د پورتنی لنډی ځپيز (ځپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېځو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چي د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، ځه رنګوالی يا کيفيت ښه يي،: ټينګه , لهجه،: تاکيد: بېلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډی ځپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

ای! – ګه – نو- **ژه** + نو- مير – ځه- **مه** + نو
ځه – نې – له - **ځن** + ډو- سا – زه – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴**- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳**- ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷**- ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱**- ۲۲

۶. ۵ د لنډی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۶ د لنډۍ سپړنه

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وايي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ څپې چې ,,او،، او ه
دفتنګونه دي په لومړی مسره کې.
دوېيمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ څپې چې ,, نو،، او ,,
جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سیلابه یا
څپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

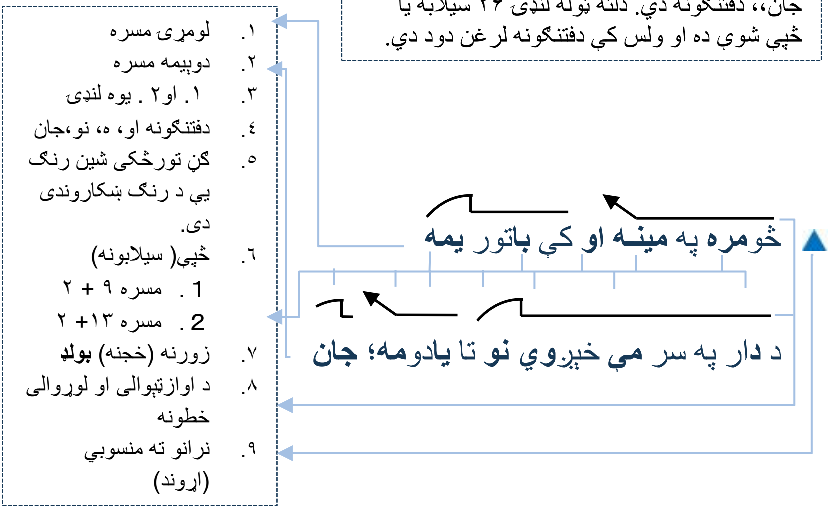

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابر وي داسې:

اې (ا). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (پېيړن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نوموليې وه، چې دې پښتو دوې سرې شېر یا پېیلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. بنه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. ګړندۍ حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
۶. اوږد عمر لري
۷. بنه غږ یا پشهاری کوي
۸. په حیراونکي بنه دې خوښ راځي چې وې ویني
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې بنه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوې د لېندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې خلور سترګې وي (هر خه رانه ویني)
۱۴. چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کبرې د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پایینت و کړي
۱۵. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه یې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته بنه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنۍ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېړنې نه لرې او ټپې، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پیدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، خوښي یې ځي، خفګان یې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پېدا شي بیا ورته رنځور وایي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په یاد راولي، ولس یې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ یا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو یې اړوي دا هم یوه د تسمیې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثیر د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
یانې که تورې او ټوپکې ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بیا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرګندول چې رونبوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وایي چې رسول الله ص ګوته په یوه جنګ کې وینې شوي وه، وي ویل : ته یوه ګوته یې چې وینې شوي یې – تاته دا درد , تکلیف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زیږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه یې چې دردونه وځغمئ، د الله عظیم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمئ، بدله او ثواب یې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژویو کې الله ج درد نه وی پیداکړی نو بل ژوی به یې څنګه پیدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې یوه مېرمن امیدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، ترې لرې یې ساتي، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عیبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېری روغتونونه د پېسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پیسې واخلي، د طبعي یا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره یې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی یا شپږمیاشتینی امیدواری څخه پرې دردونه د الله په حکمت پیل کوي، چې څومره نهومیاشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې یې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وایي او له یو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ویلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګر
ځېرنـــــــچوپړي (ریســـــــرچ پاڼې)

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا ځېړنه داسې ښودل شوې.
,, د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي یا کله چې ډېر خلاصېړي بېخې ډېره ورته ښه لرې، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اېلیزیبث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله ځېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړي وه په سانتي باندې)

,, چې د لیتفټ لابیا لږ تر لږه منځنی حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانتي اوږ، له ۴.۰ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه یې بیا له دې اندازې سره ۱.۹ سانتي اوږ، له ۳.۰ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د لیطفټ لابیا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی یې ۲.۱ سانتي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه یې ۳.۵ سانتي اوږده او رنج یې له ۰.۸ -۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ایم. ډي.، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحی او کون غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د اوهایو سټیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د انګلېستان ژورنال د قابله ګی یوه زېږنتون کې یې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې یې ۵۷ کاله وه کړې ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ویجینا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

ځېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

,, داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرلیک دی.،، مک فاډن ویلي دي. (زهرا بارنیس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې د ځانګړی برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانتي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم پنځوي. (اصزیف، غوره اندازه ګېري د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټووني، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځېدنه یې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانتي کښلی دی. (لېزبټې، د سلامتی ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټووني څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد يا تکليف يا غم وي، يا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد يا تکليف يا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ايت لولي ,, سلم عليکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربښتيا ويلي الله عظيم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دين او په دنيا کې د برياوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بيا سيد عبدالسلام داسې کړي ده،
,, (وايي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخيرت دی.،، (سيد عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمريز ليږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزيز بيا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وايي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتيا) وي چې تاسو (په دنيا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتيجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزيز. ۱۳۹۱ لېږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى شعر يې د ټپه په نوم باندې نوموليې وه، چې د پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- درد پيدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، ۳:- خوښي له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثير يې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي ځرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثير يې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي،۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپيني تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي، ۱۵:- کړو زياتوي، ۱۶:- د ټپ باندنی برخه کوچنۍ وي او د ټپ دننی برخې ريښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسۍ؛ پام ورته و کړۍ؛ نوبيا يې پېژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پرهمدې ځانګړيو ځانګېړنو کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هيلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱٦, ۰۱۲ Roshan BTS site HLM د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

،، دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې يې سهار کې و وينمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۲ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۷:- د رنځور يار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱-
۱۴-۱۰۰-۸-۲۴۷۴
(# ۱۵ انځور)

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ونډس، ټپ، (wounds ٦٨٨٢٩).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوړم چي داسي مي و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ يي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټپ له يوه بنه شعر سره تشبع کړی دی. چي ورته ټپه وايي، او ټولې ځنګېرني يي سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۷ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وې یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیېلې (پېیرن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښبلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پیېله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړی مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړی څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ یــار په ولاړه کـړیکه و کـړه
تبر شـوی عمر په ډالرو نه راځینه

د پورتنۍ ټپې څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه ، چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښيي،: ټینګه ، لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا ، ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. Accent, Morphemel: ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپې څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

یار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تبر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹

۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. ________________
____

ب. ________________ ________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپې سپړنه

اېنځرى اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وايي:

د دې ټپې سپړنه
لومړۍ مسره ۱+ ۹= ۱۰څپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دی په لومړۍ مسره کې.
دوېيمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېيمه مسره
۳. ۱.او۲ . يوه ټپه
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. ځیګري رنګ يي د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
1 . مسره ۹ + ۱
2 . مسره ۱۳
٧. زورنه (خجنه) بولډ
٨. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
٩. نرانو ته منسوبي (اړوند)

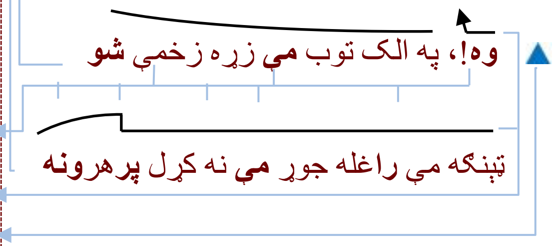

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى شعر يې د ټپه په نوم باندې نوموليې وه، چې دې پښتو شېر يا پيبيلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

١. درد پيدا کوي
٢. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي
٣. خوښي له منځه وړي
٤. خفګان ډېره وي
٥. په هېڅ څه پام نه راوړي
٦. انسان په دردونو اړوي
٧. تاثير يې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
٨. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې يوازې احساس يې
٩. کېږي، خو ليدل کېږي نه
١٠. بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک،
١١. چک کوي
١٢. تاثير يې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي
١٣. غم ډېر وي
١٤. د انسان سپيني تختوي
١٥. ولس پرې خبرېږي، رسوايي کوي
١٦. کړو زياتوي
١٧. د ټپ باندنى برخه کوشنى وي او د ټپ دننى برخې رېښه اوږده وي
١٨. انسان رنځور وي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټيکى او مصرى چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ يا زخم خصوصيات لري. لنډۍ، ټيکى او مصرى نه دي، بېلوالى يې پرهمدې ځانګړيو ځانګېرنو کې دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټیکۍ

روڼ بوړوم چې داسې مې کښلي وو، د ټیکۍ له پاره، ټیکی ښه برابر، سم پوره، ټیک، سم سيي ته وايي چې يوازې د ناوې ستاينه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او يا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناويتوب په شپه يې ټولې پېغلې يا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر څخه د يوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي يې درناوی کوي، د دې د باچايي ورځ يې بولي، تازه ګلونه يې په سر کړی، ګردۍ او نيمۍ کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سينګار يې شوی وي، ټولې ملګرې يې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه يې ښه بارېر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچارپيره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شيان ډېر تاثير اچوي، د ابولبشر زوزات ټول يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې يوازې کوژده شوې او مېړوښه پېغلې وي. انجونې، بې مېړوښه او سترې مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيکۍ له يوه ښه پيېلي سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناويتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ويل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېړنې يې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له ببولالو يې تو پير په سم برابروالي او کوشنيوالي د پيېلي يا شعر کې دی.
,, هغه شی چې ښه برابر وي؛ يا سم برابر ته وايي؛ چې ډېری يې مېرمنې په ښادۍيو کې وايي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ يوه يوه ټيکۍ ورته وايي؛ د ناوې تعريف په کې کوي او د همغي دايرې د وينا برابرې وي.،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ليږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما ځېرنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېيله یې د ټیکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وايي، د ټولو پام د ناوې ناويتوب درناوي ته چې په همغه شيبو او چارپېريال کې ويل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېرنې يې د ښادۍ د دې شيبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د ټولو پام د ناوې سپېڅلتيا ته اړوي، ۳:- رټې رمټې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثير لرې، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستايل کېږي، ۸:- تاثير يې ټينګ وي، ۹:- مېرمنې يې ډېرې وايي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او يادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه يې پېغلې وايي، ۱۲:- په ګډه يې وايي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره يوه تر بلې ورکړي وي، ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالېږي،۱۶:- د ناوې ستاينه په کې وي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.

هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېريال زوکړې خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانګړيو ځانګېرنې کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټيکۍ چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټيکۍ ده، زه نر يم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ويلې وې او دي. لکه يوه زړه مېرمنه په ښادۍ کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته يوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، همغه پېغله يې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځايه څخه ټيکۍ اچوي، په دې ټيکۍ سره ناوې هم خوشحالېږي، چې د ملګرې ستاينه يې هم و شوه او د واده پېرودونکي يې هم پيدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالېږي او بيا يې له واده ورسته هم وايي، چې هغې پلانکۍ مېرمنې ښه ټيکۍ د بيستانکۍ له پاره هم و ويشته، لکه ځې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوريه ته يې په ګوته کړه. دا ټيکۍ د ناوې د شپې د چارپېريال زوکړه ده او وايي لکه لاندې ټيکۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يي بوغان رابانديې پلوري
زه پيرودونکي د ابی د کسټ کل يمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړی).

۸. ۲ د ټيکی د چارپېريال انځورونه:

دا لانديې د ټيکی چارپيريال انځور لړ استازيتوب کوي، د لغمان مخکېنی ولسوالی نورستان انځور دی. زموږ د ټيکی يو سم برابر محيط انځور په لاس راکوي.

۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چي د ټيکی چارپيريال انځور وي. روڼ بوږم چي داسي مي و کبنل د ټپکی يو له پاره، کټ مټ يي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلي شعر سره تشبع کړی دی. چي ورته ټيکی وايي، او ټولي ځنګېرني يې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډي نڅا انځور ،، پيرو مرنديې، ايتالياوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندني دوره او د توکم پېژندني موزيم ټولونه، ۱۰ ځېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زيږدی، ۱۴۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ .۸ د ټیکۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکی هغه دوې سرې پېیلي ته وايي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... ,، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکی د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکیو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ نـاوی رو، رو کـدم اخلـه

د ولـس پیغلـې پــه کتــار درسره ځینـه

د پورتنی ټیکی څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېځو شمېرلو - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښهيي،: ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټیکی څپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

نا – وی – رو- **رو** + که- دم – ا- **خه** + له
د – و – لس - **پیغ** + لې- په – که – **تا** ر + در - سه–ره- **ځي** + نه

۱_ ۲_ ۳_ ۴_ ۵_ ۶_ ۷_ ۸_ ۹

۱۰_ ۱۱_ ۱۲_ ۱۳_ ۱۴_ ۱۵_ ۱۶_ ۱۷_ ۱۸_ ۱۹_ ۲۰_ ۲۱_ ۲۲

۸. ۵ د ټیکی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۶ د ټيکی سپړنه

د دې ټيکی سپړنه
لومړی مسره ۹= ۹ څپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړی مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته ټوله ټيکی ۲۲ سيلابه يا څپې شوې ده،

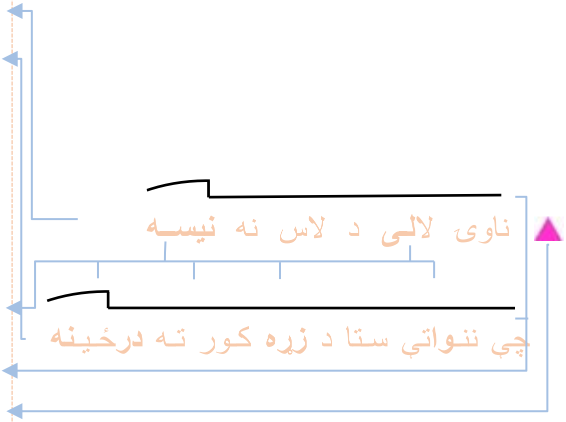

۱. لومړی مسره
۲. دوېيمه مسره
۳. ۱.او۲ . يوه ټيکی
٤. دفتنګونه نه لري
۵. بادامي رنګ يې د رنګ شکاروندی دی.
٦. څپې (سيلابونه)
   1 . مسره ۹
   2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازټېوالی او لوړوالی خطونه
۹. ښځو ته منسوبې (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. ٧ د ټيکۍ ښېلوونکي نخښې

له پورتنیو ښېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله يې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر يا پېيله ټيک، رټ رمټ يا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېريال کې ويل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې يې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي او همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتيا ته اړوي
٣. رټي رمټي وي
٤. خوښي ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثير لري
٦. ډېر پام د وګړيو (خلکو) ورته اوړي
٧. تر ډېره ستايل کېږي
٨. تاثير يې ټينګ وي
٩. مېرمنې يې ډېرې وايي
١٠. په ودونو کې ډېرې ليکل کېږي، اورول کېږي او يادول کېږي
١١. د پال په ښه يې پېغلې وايي
١٢. په ګډه يې وايي سره
١٣. پېغلو لاسونه سره يوې تر بلې ورکړي وي ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاينه په کې وي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېريال زوکړې خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، ښېلوالی يې پر همدې ځانګړيو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ټې (ټ): مصرۍ

مصرۍ يا مصره، د مصرۍ تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړي، په خپله ګټه يې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصرۍ پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پيدا کړی يې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خورې او و څښې او ارام کېښني په جنت کې.

همدغه يوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. يوه څه شيان يې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه داني وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ۱:- توره تېږه يا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کونج کې ايښې ده، په منځ کې سورۍ لري۲:- جنت د ګلونو يا ونو پاڼې ۳:- ټوکان يا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه يا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېرۍ ونه ۷:- سندان يا يوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ۸:- تبر يا څټک ۹:- چمټا يا چې د ګرم شيانو نيولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دين، ۲۰۰۶م کال، ۴۷چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېړنو ترې ګټه واخلې. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتيا پيدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتيا لومړی مصريانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره يا سوارډ يې جوړ کړه، داسې نور جنګې زربيي اساب يې ساز کړي دي، زموږ يې تورې يا مصرۍ سره کار دی، چې په پيل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې يې تېرې او په پای کې لرګېنه برخه درلودله، لومړی له ميسو، چې بيا له جستو يا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتيا يې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه يې جوړه کړه چې د مصريانو ۱۹ کورنۍ پورې اړه درلوده. ,, د خيفيش يا د خوفيش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کښتۍ کې هم وه، چې ۷۵ سانتې اوږده وه چې ۱۳ پېړۍ له ميلاده (نن څخه وړاندې ۳,۷۱۷ کاله) وړاندې، همدغه لومړی د اوسپنو د جوړولو تخنيک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ۲۰۰۹ م کال).

,, د اسلام دين لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېوو پورې ايله شتون ولري، چې ويل کېږي، زموږ د پيغمبر حبيب الله، محمد رسول الله ص ده، بيا هر خليف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالۍ کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندې ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بییه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بییه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بییه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېځلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عماني، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسي دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوڅ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې بېلچې، رمبی، سپاره، ښابښۍ، کلنګه، باد دکی، غالبېل، چجج، ژغونډی، اوبه تېتی، ننداري ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې ایښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوخ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسي ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږې او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوبښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایست خو یوسف ع، سارا بي بي، د ایوب ع مېرمن دوی خو هم مصریان وو، بې کچې ښایسته دي، په ټوله دنیا کې، داسې ښایسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره ښایسته پیدا کړي دي، چې خپله به و وایئ چې دا د الله ج ملاییکې به څومره ښایسته وي.

په لومړي وار سره مصریانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پړو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاویه یې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

دامې کره لاندې زما ځېړنې داسې سپینې ته باستلي و، لکه څنګه چې پیټري وایي ,, تاریخ لیکونکی وایي په نږدو لرغونو جګړو کې چې، مصریانو په میډیترانې د جګړو لړۍ پیل کړې، ډېره تکتیکي جګړې یې کولې او جګړه یې له کیروس او کرو یسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېندیانو ویل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې توري یې تر پښو رسېدې، تر اړخو به یې تړلې وې، اوسپنېزې د تن زرې یې اغوستې وي او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي یا د دود تر سره کولو ورځ یې وي... ،، (پیټري، د مصریانو تاریخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلې لیکي څخه راواخلم.

,, مصرۍ ته مصره هم وایي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پیاوړې توره به په مصر کې جوړېدله. نو د مصرۍ تورې شهرت ډېر زیات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډۍ ښې یې هم لرلې، نو د مصرۍ تا ثیر او ښکلا یې د مصرۍ تورې سره تشبیه کړې.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما ځېرنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى پيبله (پيران، اشلوک، شېر يا شعر) يې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پيبلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ډېرې ښايسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړى د لاستي برخه يې لنډه او دوېيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) يې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثير کوي، ۴:- انسان په يوه وار له منځه وړي، ۵:- يوه وار يې سړي ته بس دى، ۶:- بېلابېلي بڼې لري، ۷:- درې خواوې يې سړى پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کرېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې ځېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غوندې جوړونکى يې معلوم نه دى، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زوروري دي، ۱۶:- په هر ځاى کې ترې ګټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د ننداړو شيان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دى، ۲۰:- په مينه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرۍ تورې، ۲۳:- د مېړمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي، ۲۴:- درندې دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول يې ګران دى، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- ننداړ چيانو ته يوه ابلاغ وي، ۲۹:- مينه ناکې وي، انسان مينه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باريکۍ او مينه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځاى کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه يې پوښ کې کړې.

هرې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېرنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نيسئ، پام ورته و کړئ، نو بيا يې پېژنئ. چې دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې، ټيکۍ نه دي، بېلوالى يې پر همدې ځانګړو ځانګېړنو کې دى.
,, لکه دا لاندې زما مصرۍ چې د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېيمه کوټه کې د لېږدې کال, pm ۱۰:۰۰ ۱۳۸۵/ ۰۲/ ۱۰ E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپينه ږيره سودايي يې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ږبنه ،،
(صفى الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصرۍ تاثیر همدومره ډېر دی. چې سړی یې پرې غوخ کړی هم وي، خو توره لا په وینو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وینې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصرۍ به ایله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټیک زهن زوکړه وي، خو پورتنۍ ټولې ځاګېړنې د مصرۍ لري، نو ځکه ورته مصرۍ وایو او مصرۍ یې بولو. انسان چې زوړ شي باید د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپین ږیرې څخه الله ج حیا کوي، ځکه ټول عمر یې اسلام دین کې تېر کړی وي، په سپین ږیریتوب کې باید ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړۍ ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنیا او اخیرت بریا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مینې ارتباط پیدا کوي، یوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو یې تن لېرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې یې لېړ ځي، همغه وي او ږبن وي.

۹. ۲ د مصرۍ انځورونه:

دا لاندې د مصرۍ یو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښنته کړي وو.

۱۹:- ډاګیر ـ سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. (# ۱۹ انځور)

۲۰:- لوریستان ـ اوسپنېزه- ژیرو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور)

۲۱:- ویسیکس- رافییار – تیستوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنـــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)

۲۴:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)

۲۵:- مصری سکيميټارا ۲ ايل جي (# ۲۵ انځور)

۲۲:- ماراکون سپينو زرو مصری ۱ ايل جي. په ډانګ پيلي روڼ بوړم چې داسي مي و کېنل د مصرۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پېنتنو نيکونو مصرۍ له يوه بڼه پيېلي (پيران، اشلوک، شېر يا شعر) سره تشبي کړی دی. چې ورته مصری وايي، او ټولي ځنګېرني يې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

۲۶:- یو آر ـ سیمېټار ـ د- ډبلیو اي بي. مصری (# ۲۶ انځور)

۲۷:- ډاګیر ـ د هډوکي لاستي والا مصری (سپین موتي مصری) (# ۲۷ انځور)

۲۸:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصری – د محمد رسول الله مصری (# ۲۸ انځور)

۲۹:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)

۳۰:- می سینین ـ ډاګېر ـ د ځمریانو د ښکار مصری (# ۳۰ انځور)

۳۱:- د محمد رسول الله مصری # ۳۱ انځور)

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بنه څو خورې مصری . (# ۳۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۳ د مصرۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍ‌یو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وۍ یا ویيکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې ښې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یاني دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرى وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ په خپلـې ژمنـې ټينـګار و کړه

ولـس جرګـې به ننواتـې درلـېږمه

د پورتنۍ مصرۍ څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيلبيل Syllable‹‹ د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چي د تلفظ د جګوالي او ټيټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي›: ټينګه , لهجه ›: تاکيد: بېلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ‹‹) جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

په – خپ – لې- **ژ** مه+ نې- ټين – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- **۴**- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳**- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسي) رغښت

ځمککچپوهني (هندسي) رغښت يې داسې دی:

الف. ________________
____

ب. ________________ ______________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصرى سپړنه

د مهترلام سرغندوى سندر غاړى عبدالحادي (قاري لغمانى) اوستاد او سيد احمد اوستاد وايي:

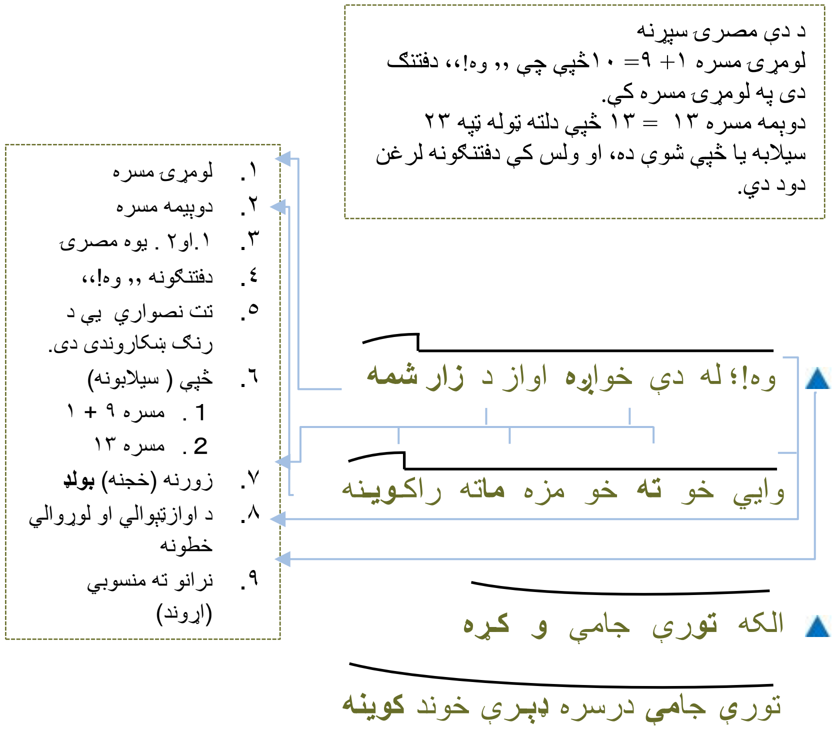

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ .۹ د مصرۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیبله یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سري شعر یا پیبلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستي برخه یي لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
۴. انسان په یوه وار له منځه وړي
۵. یوه وار یې سړي ته بس دی
۶. بېلابېلې بنې لري
۷. درې خواوې یې سړی پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هرمو غوندې جوړونکی یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لرې چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱۴. زورورې دي
۱۵. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
۱۶. د ننداړو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېرمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکې دي

۲۳. درندې دي

۲٤. سختې دي

۲۵. جوړول یې ګران دي

۲٦. ډېر ارزښت لري

۲۷. نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي

۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي

۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کیږي

۳۰. په خپل ځای کې کارول کیږي

۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، ښلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پېیلو (پېرانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا یوه ډېر پیچلی او دروند کار دی، ډېري درنې، ستري پوهې ځیرکتیا، غښتلتیا، سپېڅلتیا او بېلوالې د رنګونو ته اړتیا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمې تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، ځرګندوالي، څه رنګوالي (کوالټي)، څرنګوالي (کومه بڼه) ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجینېري په نړوال ښکاروندي کې یا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National Cods Electrical)

۱. ۱. اې (ا). سپین: د سوړ (منفي یا یخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانیو دننه سپین برېښنایي پړې او سپینه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پړی یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځیګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتیا او دوهیم فاز رنګ دی (دوهیم ګرم پړی، یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوهیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، دوهیم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنیون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانیو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کېږي او اړینه ده چې بېړني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. تې (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېړ؛ نړدې او درېيم فاز رنګ دی (درېيم ګرم پړی یا کيبل، لين، ليکي او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، درېيم فاز رنګ په خورين رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ۵. تې (ټ). تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تياري؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نيوټرل يا يخ) کيبل يا لين، ليکي او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کيبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، د سوړ کيبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنايي پړي یا کيبلونه د ودانۍيو نه باندې يا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جې (ج). شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ هوساينې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي يا کيبل شين - ژېړ رنګ هم لري. په شين رنګ کې ژېړې ليکې. لکه د زيبرا يا برګ افريکايي خره تورې او سپينې کرښې چې يوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د ميخانيکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کيمياوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خوديتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اېنجينېرانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مديريت ټاپې او ليبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سړکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپين: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سويې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتيا رنګ دی.، تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تياري؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ او هوساينې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. د هنر او ادبیاتو، ټولنېزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کې راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله لیکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدین رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ,, د ادبیاتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مې څلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد یې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ایران کې کړې وې.

هغه ویل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې بڼه دي: ۱. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګنوکی رنګ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښني؛ پیښماني رنګ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپین: او ۵. شین: د سپېڅلتیا؛ زرغونتوب او ښتینولي رنګ دی. له دغو ټولو پېنځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنیا کې دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړې درته په لاس راځي.

٤. د زده کړیالۍ په دوران د کابل پولي تخنیک پوهنتون د برېښنا اېنجینېري د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلې پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کې له خپل لوستلیکي څخه راته داسې ویلې وو.

زما په یادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره یوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه یا د رنګونو تشخیص کې و کړه، ټولو ټولګیوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنیار محمد رحمت الله تنها د دې سرلیک لاندې: موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له البډه بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ ګرینویچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ ـ ۲۵ لیندۍ ۱۳۹۱ لېږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

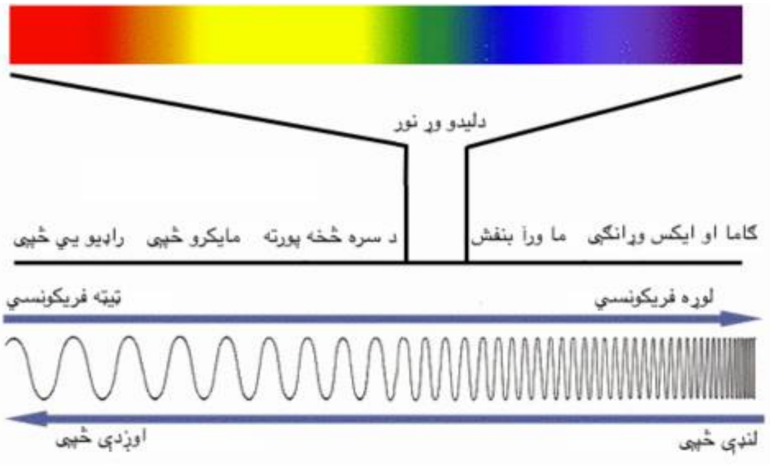

۱۰. ۳ روښنایۍ یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسۍ لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټېټې فریکونسۍ او لنډې څپې لوړې فریکونسوۍ لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترومقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتنهایي څخه پیل او تر منفي لایتنهایي پورې رسېږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مایکرو مېترو پورې رسېږي. د لیدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنګه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځیني رنګونه جذبوي او ځیني هم منعکسوي چې د دې عملیې په ترڅ کې موږ شیان رنګین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړې رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور وربانډې ولګېږي نو د نور د شین رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسېږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تیاره دی او هیڅ رنګ نه لري، سپین شي ته یوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپین رنګ قایل یوه خو په حکیکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنګي شیان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په یوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخیص کولای او موږ شی بې رنګه وینو.

همدا راز تور رنګي شیان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته یې را و لیږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکیکت کې تور رنګ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه یې دا ده چې لمر د سهار او مازدیګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازدیګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځینې بخرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې موږ ته لمر سور ښکاریږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه یي چې زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لیږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلي پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب چې دا و ویل: زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څپې او خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را ليږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانګړي رنګينې پديدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حيواناتو کې خر هغه حيوان دی چې د رنګونو تشخيص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنده په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه يې څو وراري غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروړې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ويل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې يې ښې سترې عدسيې هم لري، چې په پټو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و وينې نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکيکت دی. که خره د رنګونو تشخيص نه شو کولی نو ولې، بيا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل يا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګيوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنيا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتيا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ يوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلګه يې: کله چې پر کشونو يا سړکونو موټر بيا يو؛ په سړک کې د هرو شپږ مېترو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسې اوږې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپينې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېړه رڼا راښيي چې پام او توجو کوه، په منځ کې ليکې سپينه رڼا رالېږي چې بې خنده دی، خو پام به د سړک نورو ليکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور يا بل لاس ته بيا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وايي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې يا به بل موټر تېرېږي او يا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې ليکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه یې: د ژوندی برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پانه کي کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسیدو مو په ۰.۰۳ سانیو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکی سره پوهه راکوي.

۶. ما د افغانستان په لس کلنه د اینجینېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننیو او باندنیو سترو کمپنیو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سایټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنیتي قوماندانیو، ۵ سرحدي لیواګانو، ۵ د ملي پوځ سترې لیواګانو، په پرتو ودانیو لکه: سړکونو، هوایي لیکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانیوکي لکه: په خونو، ودانیو، بارکونو، پارکونو، پخلنځیو، روغتونونو، سترو پخلنځیو، د اوروژنې ودانیو، ساتونکو ځلیو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانیو، وریا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لویانو اوباندنیو مشاورینو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

۷. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منده او څه په دمه. لکه دا لاندې.

۷. ۱. په پینځه کلنه د ډیپلوم په اینجینېري دوره کې ټول لوستلیکي.

۷. ۲. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستلیکي.

۷. ۳. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ اداري بېلابېل ښکاروندي چې ځینې یې کټ مټ له اینګلیسي کاپي فسټ کړي دي، په زړو پاڼو کې د څېړکو او سرلیکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ یوه ثانیه به یې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکې هېواد د برېښنا د پېرو، مزو، کېبلونو او لینونو ټول ښکاروندی به یې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به یې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردی ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. دغه ۴۰ لاندېني پېنې والو ښکاروندو ښه ښایسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي یې په مېلیونو دي، په یوه شپه او ورځ کې په ډېریو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منده او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو یا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام علیکم ویل.!؟

۸. ۱. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

۸. ۲. National Institute of Building Sciences (NIBS);

۸. ۳. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

۸. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

۸. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

۸. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

۸. ۷. American Water Works Association (AWWA);

۸. ۸. American Concrete Institute (ACI);

۸. ۹. International Building Code (IBC);

۸. ۱۰. National Fire Protection Association (NFPA);

۸. ۱۱. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

۸. ۱۲. American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

۸. ۱۳. United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer’s Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲۴. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲۵. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. ٢٦. International Mine Action Standards latest edition;

٨. ٢٧. TM ٥-٨٠٢-١ Economic Studies;

٨. ٢٨. TM ٥-٨٠٥-٤ Noise and Vibration;

٨. ٢٩. TM ٥-٨١١-١ Electrical Power Supply and Distribution;
٢٨. A/E/C CAD Standards, V٤،٠

٨. ٣٠. ACI ٣١٨ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

٨. ٣١. ACI ٥٣٠/ASCE ٥/TMS ٤٠٢ Building Code Requirements for Masonry Structures;

٨. ٣٢. AISC ٣٤١ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ١, American Institute of Steel Construction;

٨. ٣٣. AISC ٣٦٠ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

٨. ٣٤. ASCE ٧ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

٨. ٣٥. ASTM American Society for Testing and Materials;

٨. ٣٦. ASTM-D-١٥٨٦ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

٨. ٣٧. ASTM-D-٥٢٩٩ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱،۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government to edit specifications for sponsored software used government contracts;

۱۰. ۱ پښتو پیېلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنۍیو اته ګڼه لړونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پیېلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښايي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ایفون د کمپنی د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپین، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، څمکن او د سپینو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکیي د ختو کمپنی رنګونه چې ټولي نړۍ ته ښې ختې تیار وي، چې د ختو رنګونه یې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هټوځی لري. په هر علمي تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، ځرګندوالي، څه رنګوالي او ځرنګوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پیبلو د رنګونو ځېره

لاندې د پښتو پیبلو پینځه ځلوبښتو او یوه سلو شپیته بېلا بېلو نورو پښتو پیبلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لېږدي کې وندی بوږولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پیبلو ربښت ځرګندونه کوي.

ځېره ۱ . ۲ . ۱ پینځه ځلوبښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپیته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ٤ څېره ۱. ۲. ۱ پینځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنګونو ښکاروندی: ګڼ تورڅکی شین رنګ دی.
اسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶	لنډۍ	ګڼ تورڅکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵۶, Blue:۸۶

▲ ای! ګـنو ژنـو میرڅمنو

ښـې لـه څـنډو ساـزوی خندا راځینه

۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی

د ټپې د رنګونو ښکاروندی: ځیګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷	ټپې	ځیګري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰

▲ راځـه وصال ته غـاړه کېږدو

نور لـه هـجرانه تـوبــګاره شـوم مینه

۱۰. ۵ ټیکی د رنګ ښکاروندی

د ټیکی د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم یې میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸	ټیکی	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue:۲۱٤

▲ بدۍ ملـګرې دې خوشحاله

واده د ستا دی ژړا دوی د دروغـو کړینـه

۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګی هرم يې نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

۲۹	مصرۍ	ټت نصواري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤١

▲ د اسلام رنګـه دې کړه بده
ساډې سوډې امامـه څه دي و ستايمه

۱۰. ۷ د پښتو پېيلو د رنګونو بوږولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنګونو ښکاروندي لښتيليک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی لیک غوره کړئ یا سلیک کړئ، بیا د لیک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزۍ په لومړي ابېخې اي ترې لاندې رنګ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) ټولي ټاکلي سلنې کښه و کښئ او وي غواړئ (OK).

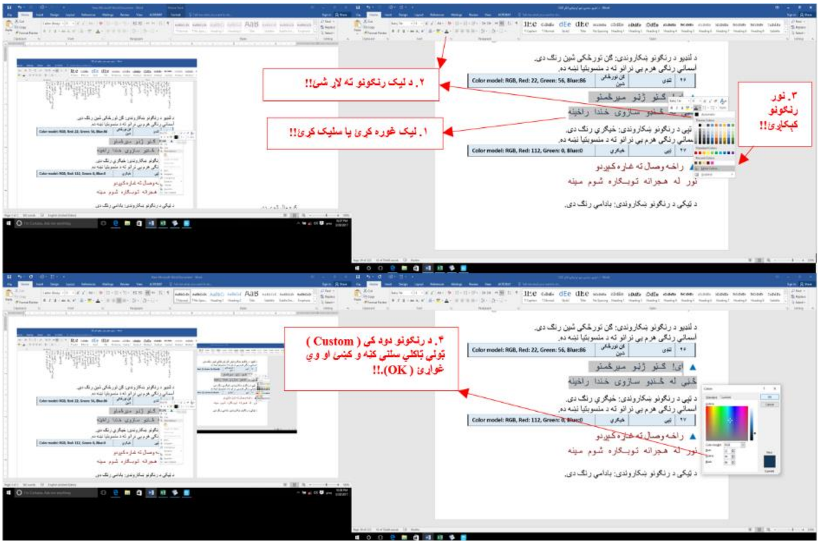

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه ځو سکرينو څخه په يوه محال ګټني اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښني انځور. (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ۸ د پښتو پېيلو د رنګونو لښتيليک

جدول ۱. ۲. ۱ پينځه څلوېښتو پښتو پېيلو (پېرانو، اشلوکو شېرونو يا شعرونو) او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لېږديز لمريز کال

ګڼه	د شعرونو نوم:	د رنګونو ښکاروندي	Color code:
۱	غزل او بولونه يي	سور	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:۰
۲	آزاد شعر او بولونه يي	سپين	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵
۳	اډانه(انځور يا ادبی طرحه)	خړ	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue:۵۱
۴	آزاده منظومه	تيټ خمکن	Color model: RGB, Red: ۲۴۲, Green: ۲۴۲, Blue:۲۴۲
۵	قطعه	پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۱۱۶, Blue:۸۳
۶	بولـله (قصيده)	تت پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue:۱۵۹
۷	مستزاد	خړ	Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳
۸	ترجيع بند	ډېر خړ	Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵۶, Blue:۵۶
۹	ترکيب بند	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱
۱۰	تول قافيز	تت پسته يي	Color model: RGB, Red: ۲۲۶, Green: ۲۴۰, Blue:۲۱۷
۱۱	دويزه (مثنوي)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰۶, Blue:۲۰۶
۱۲	يوييز (تک بيتونه)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷
۱۳	دريز (مثلث)	لږ تت خړ	Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱
۱۴	څلوريز (مربع)	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷
۱۵	پينځه ييز (مخمس)	خړنګی	Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹
۱۶	شپږيز (مسدس)	لږ خړنګی	Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤
۱۷	اوه يز (مسبع)	ډېر خړنګی	Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳
۱۸	اته ييز (مثمن)	تور ته نږدې خړنګی	Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤
۱۹	لسيز (معشر)	خړڅکی	Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰
۲۰	څلوريزه(رباعي)	لږ تت پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸۵
۲۱	مقام	نېلي	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green:۱۰۲, Blue:۲۵۵
۲۲	چاربيته	پسته يي	Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

Color model: RGB, Red:٥١, Green: ١٠٢, Blue:٠	تېز شپتلي شين	لوبه	۲۳
Color model: RGB, Red: ٢٠٤, Green: ٠, Blue:١٠٢	اناري	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢٢٥, Blue:٢٠٤	سپين څکی ژېړ	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦	ګن تورڅکی شين	لنډۍ	۲۶
Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠	خيګري	ټپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤	بادامي	ټيکۍ	۲۸
Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١	تت نصواري	مصرۍ	۲۹
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٢٥٥, Blue:٢٥٥	فيروزه يي	انګۍ (چغيان)	۳۰
Color model: RGB, Red:٥١, Green: ٥١, Blue:٢٠٤	تېز نيلي	بګتۍ	۳۱
Color model: RGB, Red: ١٥٧, Green:١٩٥, Blue:٢٣٠	تت اسماني	نيمکۍ (سروکۍ ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٦٢, Blue:٠	پوخي	پاړکۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢١٦, Blue:٥١	ژېړ	کاکړۍ	۳۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٣, Green: ٥١, Blue:٢٥٥	بنجاني	کيسۍ (شبې)	۳۵
Color model: RGB, Red: ٠, Green: ١٥٣, Blue:٠	شپتلي	ايزې	۳۶
Color model: RGB, Red: ١٩٧, Green:٩٠, Blue:١٧	تت غوټاني	د ښادۍ ناري	۳۷
Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٤٤, Blue:٠	اوبن رنګه	د نکلونو غړونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ١٣٢, Green: ١٥١, Blue:١٧٦	ابره يي	د آتڼ ناري	۳۹
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٠٢, Blue:٢٥٥	ګلابي	بابولالي	۴۰
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٥١, Blue:١٥٣	تېز ګلابي	د وړومشاعرې	۴۱
Color model: RGB, Red: ١٠٧, Green: ٧١, Blue:٣٥	غوټاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ٢٥٥, Blue:١٠٢	پيکه شپتلي شين	تاريخي ناري	۴۳
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ١٠٢, Blue: ١٥٣	تېز ابره يي	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٢٥, Blue:٠	تت ژېړ	منظوم نکلونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue:٤٤	شين	۱۶۰ بېلا بېل نور شعرونه	۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د ځېړنې سپړنې سره ملتيا کوي. نېغ د دوی نظرونه به په لړ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوی لاندې ويلي ,, د دوی لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ پښېله يا قافيه نه لري، خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه يا ترنګتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ بايد د زور,, ه ،، په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ يې نيمګړی پاتې کېږي.

لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی،
ياني دا چې د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ لومړۍ مسره بايد ۹، او دوېيمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دوولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډۍ څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:,, دلته يې – د څپو ځای او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړۍ مسره کې دوې څپې دي، په دوېيمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټېټوالی او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او ځرنګوالي له پلوه يوه له بله بدلون مومي، خو بيا هم د څپيز خجيز جوړښت له مخې پرتولو يوه قانون تطبيقېږي. ياني تر هر درېوو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, پښتو ليکوالو بيا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافيه، خوږه شپيلی، بديع و بيان، ليتکی، بديع او د پښتو شعر، ادب په تاريخ کې قصيده، پښتو غزل... په ځينې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنايعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخيسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعرۍ د ځانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتيا ته يې پام لمړنی ليکوال چې د يوې تخصصي او ځانګيزې (مسلکي) اړتيا په توګه يې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتيا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زيارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زيار و، چې د شاعرانه او ژبنيو ازمېښتونو په رڼا کې يې ,, پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ يې دا را ويستل چې په پښتو شعر کې تر هرو دريو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، يوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورې راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زيار دغه نوښتی هڅه رښتيا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د يوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، څېړنيزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مينه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ,, شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تيورۍ او منځپانګه باندې يوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمني شاعرۍ تک و بريد په ګوته کوي. (د يون د پوهنيارۍ د علمي ردبې ليکي باندې د محمد آصف صميم د نمانځنې يادونې۱۳۷۷، ۱،۱لېږدی)،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, د لنډيو، ... . ټپو، ټيکيو او مصريو بل خصوصيت دا دی چې څلورم سيلابل يوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دوېيمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سلابل څپه راځي.
څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځايه د لنډۍ، ... . ټپې، ټيکی او مصرۍ لومړۍ او دوېيم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسيم وړاندې کېږي:

▲ که – په – مې – **وند** + کې - شه – هيد – **نه** + شوې
خدای – ږو– لا – **له** + يه – بې – نن – **ګۍ** + ته – دې – سا- **تي-** + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ يوازې ويل کېږي او که له نيمکۍ سره يوه ځای شي په هغه صورت کې د نيمکۍ له خصوصيت سره سم د لنډيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو په ځپو کې توپير راځي او کله له داسي هم ويل کېږي چې کومه ځپه په کې نه احساسيږي له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتي کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زيږدی کال)

,, ځپه د هجا يا سيلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفيم څخه بحث کوو نو د ځپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې ځپه د مورفيم يوه جز دی. ځپه يا سيلاب ژبنی واحد دی، چې يا يوه خپلواك وی او يا له يوه خپلواك او يوه يا څو بېواکو څخه جوړ وي او په يوه ځايي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې ځپې لري، چې لومړی ,ا، يوه ځپه يوه خپلواك غږدی او دوېيمه ,با، بله ځپه ده، چې له يوه بېواك ,ب، اويوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه يوه مورفيم جوړ وي. که چېرې تجزيه شي بې مانا غږونه ياني اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك يا واول اواز د ځپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه ځپه نه شي جوړېدی ياني خپلواك اواز د ځپې زړی ياني (هسته، منځی) جوړه وي. ځپه په دوه ډوله ده:

۱۱. ۱ اي (ا، الف). وازه ځپه:

هغې ځپې ته وايي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = ɑ́bɑ́، زه = zə، ته = tə، بيا = byɑ́... .

۱۱. ۲ بې (ب). ترلې ځپه:

هغې ځپې ته ويل کېږي، چې په يوه بېواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kɑt، خپل = xpəl... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشيدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه ځپه او ترلې ځپه د پښتو پيېلو د هرې مسرې (بند، کړی يا بيت) د ځپې شمېرلو کې په اسانی تول ګڼه ځپې په لاس را کوي او ځپېز مېچې روغه سپېنې ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګي شننه

ما ته په دي سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېځي , ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګي ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځي ده. لاندې نادره ځانګېړنې لري.

۱. په دي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ د ریسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کې د , ه ، ابېځي ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره , ه ، ابېځي راغلي وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېلیونه تنه نفوس لري، چې له پینځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د , ه ، ابېځي راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېځی هم د , ه ، ابېځي ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وۍ یا وییکي لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د , ه ، ابېځي شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پېیلي (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د , ه ، ابېځي باندې پښبله (قافیه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د , ه ، ابېځي د هرې وییکي له بېل بېل ابېځي و منو نو د , ه ، ابېځي په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییې پښبلې کې د , ه ، ابېځي لړ ده. یا قافیي دي چې د ه ردیف لري. لړ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وۍ) او ابېځي چې په ټول او ټله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

۵. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ یوازې د , ه ، ابېځی په پای کې وار په ورار تړېښتې راځي. سندریزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ,ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځې یا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پیل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاینو یا واکیولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلې او له خولې څخه باندې وزې، عملي بڼه یې:
تاسو په خپله د ,ه ، ابېڅې و وایئ؟ پینځه وارې ,ه ، و وایئ. لکه : هې
بیا یې و وایئ ,ه ، هې
تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د ,ه ، له پاره یې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې ,ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره یې تو پېر و شي. خود به په دې کوشنۍ هې ,ه ، کې دومره بډایه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکیولونو، زړه، ټټر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لرې، چې هر سومره مینه تاثیر په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را څرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګنلي، خوږې، غښتلې، پیاوړې، سپېڅلې او څرګندې... . دي.

زموږ نیکونو ورته داسي غږېز ابېڅۍ سته ټاکلې ده. چې په پای د هر یوې لنډې، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې راځي.
د دنیا په ټولو ژبو کې ځکه دومره خوږ او پیاوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خوږ تاثیر د دې بڼه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت یا غږی یې روغ دی. لکه د
(امریکایانو ریم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

٧. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ ,ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې، یا وروستاړی یې د څرکنده هې ,ه ، لکه: غرمه، سترګه، پاڼه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنده، ځېرمه... .
او زورکی ,ه ، : چاړه، ویاله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، لیوه، خوله، کولمه، پینځه، اېنده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګنه شتون لري. یوازې د هي , ه ، ابېځی په پای کې وار په وار ترېنتې راځې. سندرېېزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري غږلرونکې هې , ه ، راوړل کېږي. لکه:

۷. ۱. ونه - :waná (څرګند واو یا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ینه - :iná (څرګنده یې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېینه او ینه.

۷. ۳. زوزکی - :ná (نون زور و لري یا ربنتې پېنبلې هې ,, ه ،، څخه مخکې ابېځه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ٥. زورکی , ه یا ـه ،: xpalə, maγolə, xwalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دړه،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زورواله هې (زور) , ه یا ـه ،: ará, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ کې کوشنی , ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاړی یې د څرکنده , ه ، په الف یا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف یا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د ه ، رغښت بیا له ګېډې یا نس څخه پیل کېږي. چې , ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کېږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې څپه، سپلاب، هجا (سيليبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په يوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د يوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو يا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له يوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وينا د يوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګڼې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. يوه څپه يا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سيلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کښل، کتمل، غوړګه، اوبړۍ، دنيا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، ليلا، نڅا، خندا، ژړا، ښت، منج، ډيبک، بوړم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپيزه يا درې سيلابيزه: غوړاسکی، ميرڅمن، ايللی (سپين رنګه بوټی دی، چې دنيا (ګشنېز) ته ورته پانې کوي)، نارکبل، بارړه(با-ره-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندی، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډيری، کرونده، خواريکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سيلابيزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، ناناايللی (شين رنګ بوټی دی په شړومبو کې يې هم ګډوې، ايللی بيا سپين رنګه بوټی دی، د دواړو توپير همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سيلابيزه، څلوريزه، لوستليکی، لاسليکول، مخبېلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترينکوټ، لرغونتوکي، اکاخيله، تره خيل، جيجيونتې، ټبوټبوک، ځينګوړا، تورټيلی، پانګواکي، اړيوييکي، کټنپلاوی، مېکاييل، ميخاييل... .

۱۰. ۵. پېنځه سيلابيزه: وړاندېينه، وړاندوينه، ځرغېنځښت، وييپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنيز، ازبېکېستان، انترکتيکا، څوارلسمه، پېنځه پنځوس، ويکيپېډيا، اکپککوونکې... .

۱۰. ٦. شپږ ځپپيزه: څلورڅلوېښت، شپږسيلابيزه، ځمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي): ټينګه (لهجه): تاکيد: بيلوونکی نښه: د وينا (ځانګړی، خاص، بېل) ډول. :Accent, Morphemel]: د غږونو لنډې غونډې سلسلې ته وايي او د غږونو تسلسل بيا بيا تکراريږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفيم نه وي. په پښتو ژبه کې ځينې وخت په يوه نيم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د يوې کلمې مانا له بلې څخه توپير کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. **ښ**ـکاري (ځرګنديږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ۲. ښـکاري (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېڅې باندې په پاينی څپه کې.

۱۱. ۳. **وا**ړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٤. واړ**ه** (کوشنيان، کوچنيان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاينی څپه کې.

۱۱. ٥. تـېره (پخوا): زورنه په تې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٦. تېر**ه** (تېز): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاينی څپه کې.

۱۱. ۷. **پ**ـرې (پرې د پښويې تړښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پر**ې** (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پياز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېڅې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غونډ (کلپمو) یا وییکیو کې ولولئ. چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېړ شوي (ډبل شوي. ،بولډ،) دي او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لږ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa sound.

۱۲. ۱. هجـړا
۱۲. ۲. هډ**پوه**
۱۲. ۳. هډ**تړ** (اسکېټ)
۱۲. ٤. هـ**ړاند** (لالهاند)
۱۲. ٥. هـړ**پی** (صندق، بکس)
۱۲. ٦. همـ**انـ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)
۱۲. ۷. همـ**بو**ل(همسندری)
۱۲. ۸. **همـ**پېری (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)
۱۲. ۹. همځ**نـګ** (همپوړی، انډیوال)
۱۲. ۱۰. هوا**وپـ**ـچې (هوایي لیکې)
۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. **هېـښـ**ـمې (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا یې د ناڅاپي تورې وربځې، هېښمه یې مفرده وی د چې ناڅاپي توره وربځ ته وایي پښتو ژبه کې.)
۱۲. ۱۳. هانـ**دو**هځه
۱۲. ۱٤. همبنـ**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)
۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)
۱۲. ۱٦. **پیـ**ـاز
۱۲. ۱۷. **چا**کلیټ
۱۲. ۱۸. **زر**دکه
۱۲. ۱۹. **لیـ**ـمو
۱۲. ۲۰. جا**نـ**ـان
۱۲. ۲۱. پــ**لار**
۱۲. ۲۲. **مو**ر
۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲۵. سیاست

په پورتنیو ویوکیو کې څرګنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتې، تر اوسه پورې لنډیو، ټپو، ټېکیو او مصریو همدغه ځانګړتیا ساتلې ده، یانې د شعر وزن د څپې (فشار ـ اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحین یا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غړونو د لوړ والي او غړونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پېیلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلې یې ورته دي سره.
د پېیلو د منځپانګې ډولونه د ټاټوبي ټنګټکور او پېیلې کښلې کې و ګوری.
,, د پښتو ژبې ټول ګړنې او لیکنې پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ لیږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي (په زوره ږغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده څرګندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم يوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

څرګند مصری و لي.

څرګند ټپې وايي؟

۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ږغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځينې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غږونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپېره تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د څرګند لنډۍ خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شويو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بيا اوز د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښاديو کې، مېرمنې ټيکۍ ولـــي، ټيکی يادوي او د ناوې ستاينې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کي ځيني پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کيږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کيږي. چې د ډاډمنتيا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصويب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټیکیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

څرګند د ټیکیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځيني پوښتنو ته ځواب ورکول کيږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کي راځي لکه ترښتي. د لومړی غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کيږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دوېيمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کيږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وګړېيزه پايله رغوي. دلته ډېری په له هرو درېو څېو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلي، ما دا د سندر غاړو له غږيو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لړ پېړ ښکارېږي (بولډ کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوی يې د څپې په زورنه (خج يا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باريکي له پاره که د وييکو، وی کې ځېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کيږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنــــــــچوپیري (ریســــــــــرچ پاڼې)

د هېواد سرغندوي تکړه هېښنده محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګی اوستاد د لغمان میوزیک بشیر رسټورانټ له خوا څخه یې خپرې کړې.

▲ نصیب تقدیر ته ګناه نه شته

یه!؛ بخت چي کوته شي تندی سل تکري خورینه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې

ورځ د ازل کي جدایي لیکلې ونه

اینځری اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مرې ته جاړې

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهریار کوچی

▲ زړګی مې دسې راته وایي

چي په دا ناستو خلکو و شینده ګلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکښ) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره دریاب ته ودانګمه؛ نو وی!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېرنــــــــــچوپيري (ريســـــــــرچ پانې)

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسپړي

د **لمپاکا** په شان **ځوانان** به چېرته **وينه**

▲ ای!؛ ګـنو ژنو ميرخمنو

څنې له څـنډو سازوی خندا راځينه

ای – ګ – نو- ژ + نو- مير – خ- م + نو
څ – نې – له - **څن** + ډو- سا – ز – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سيد احمد اوستاد

▲ له دې خوارېه اواز د زار **شمه**

وايي خو **ته** خو مزه ماته **راګوينه**

▲ هلکه تورې جامې و کړه

تورې جامې درسره ډېرې خوند **ګوينه**

بنګی او بريالی

▲ په زړه مې **خاورې** کوټنی شوې

اغزې پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه پرېږ**دينه**

▲ **او**!؛ مبار**کې** راکړی **علمه**؛ وی

چې پرې مين **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوار دې پيدا کړم خوار **به** مړ شم
د **ارمانونو** ډک زړګی **به** ګور ته وړمه

▲ په مرګ **خو** مرم **نه** پاتې کيږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وېسم **ستا** رټلي جوا**بونه**

د هېواد سرغندوی تکړه هبېننده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری

▲ **ځومره** په **مينـه او** کې **باتور يمه**
د **دار** په سر **مې** خېږوي **نو** تا **يادومه، جان**

د هېواد سرغندوی تکړه هبېننده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

▲ په **کلاګی** کفترې ناستې
يوه يې وېشـ**تل** کړي بل **يې** غبشي ور **کوينه**

د هېواد سرغندوی تکړه هبېننده اوستاد د افغانستان راډيو تلويزيو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پينده محمد منګل

▲ ما سره **سمه** سيالي **مه** کړه
زه **لغمانی** يم خر په **ونه** خيږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (اليده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې يا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه (غبرګغږونه يا واکه مرکب) هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته راځي او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوځي د يوه غبرګغږ. لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه (غبرګغږونه) ناټروييکي، ټرويیکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، کنه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، ښکه، ولې... .

په پورتنيو لنډيو، ټپو او مصريو څخه ځېړنه او سپړنه دا هم سپينې ته را باسي.

۱. په لومړۍ ټپه کې ,, يه ،، په دوهيمه ټپه کې ,, وۍ ،، او په پېنځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنويکي... . ټول په لنډپېرې ښه په غبرګغږونو يادو) دي.
۲. په دوهيمه لنډۍ کې ,, او،، او ,, نو وۍ!!،، او په پېنځمه لنډۍ کې ,, او،، او په شپږمه لنډۍ کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړۍ مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوهيمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوږ والي له پاره ويلي دي. په لاندې دوو لنډيو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه مياروښان نه منل او اخوندرويزه منل. چې پردې اړه پخوا مير روښان يا پير روښان (ميا روښان، اخون روښان، بايزيد روښان، انصاري روښان، مسکين، اورمړ، بايزيد انصاري، بازيد) له مخزن اسلام ليکونکي سره کلک د نيتونو جګړې کړي دي، چې دا دفتنګونه مياروښان لرې کړي او نه يې مني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا الله!؛ مسافرۍ ته خفه نه یم
خفه په دې یم چې مرګی غوټې وهینه

وی!؛ که یارانه نه کړې جانانه
داسې خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ یو کې ,, یا الله!،، او په دوېیمه کې ,, وی ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پیروښان کتاب کې د ده ځینې شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفینو له لورې چې پښتنې شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړې ټکي یې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان ختګ له خولې څخه چې د سید علي ترمزي (پیربابا) مرید اخوند درویزه د مخزن اسلام یا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندروېزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځایه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه ځوک و چې له پیر روښان سره یې د مغلو او سید علي ترمزي (پیر بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي یا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما یې له جګړو او نیتونو سره کار نه شته خو د یوې خبره چې له لغمان څخه اخوندروېزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک یا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه یې په دغو دفتنګونو چې پیروښان نه منل یوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ یو په اړه یې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درویزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نیکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جیون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطین بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... .،، (اخوند درویزه رحمة الله علیه، مخزن، پښتو اکېډیمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه یې ۳۳، فیبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې یې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه یې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهېرالدین بابر ښې ډېرې اورېدیلي دي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصری چې لغمانی یې هم په خپلو بابري حکمرانی لیکي کې ترې یادونه کړې ده. (د تاریخ مرصع د افضل خان ختک او شهسوار سنګروال همغه تارېخي څېړنې، او د ظهیرالدین بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).

اخوند چې د پیروښان خیارالبیان کتاب,, یوه نخسه یې د جرمني په ټیوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، یې په شر البیان یاد کړه او نقدونه یې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پیر تاریک یې بللی و. ,, مقفي یا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې لیکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافیو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شیخ سعدي د ګلستان حکایتونه دي. په پښتو ژبه کې یې ډېرې ښې بېلګې د بایدزید روښان ,, خیارالبیان،، او د اخوند درویزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډی یو بل مزیت هم لري، هغه دا دی چې مرجع یا په بل عبارت سره کسر یا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډی پسې ویل کېږي.

داسي لنډی اکثره پښتانه پر لاري یا په اتڼ کې وایي، همدغه لنډی او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډیو په وزن یا په بل عبارت په سیلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځینې زیاتي حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي یانې که څوک وغواړي چې لنډی پر خپله مخصوصه لهجه یا پر خپل مخصوص وزن و وایي، یانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وایي پر دوه ډوله ویل کېدای شي.

یوه دا چې دغه پورته کلیمات د لنډی د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېیم دا چې د لنډی د لومړی مسری یا د منځ یا د اورستی مسری کلمې سره مکرري و وایي.

یوه رقم لنډی داسي ویل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط یوازې، یوازې د لنډی په سر سر کې یوه د , ها ، کلمه ورلوېږي او لومړی مسری یوه وار او دوېیمه مسری دوې وار ویله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل، راسره وینه

بل قسم لنډی داسي ویل کېږي چې یوه مرجع لري او د , وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړی مسری سره د دوېیمې مسری نیمه برخه یوه ځای کېږي او ویل کېږي. د دوېیمې مسری پاته نیمه برخه د مرجع سره یوه ځای یوه وار ویل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمی پر منځ د اسمان راغله، وا
بې یاره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځينه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ويلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وايي او , ياره، کلمه ورسره زياتېږي. د دوېيمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره يوه وار وايي او د مرجع دوېيمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره يوه ځای ويله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
نو مې د بنګو پياله مه بوله مينه
مازيګری دی بنګـی زانګـي
چېته د خياله زنګېده چې بنګی شوله
مازيګری دی بنګـــی زانګـــي ،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپړی)

يادونه: بلن غونډلې (يا ندايه او ځوابيه غونډلې) لکه: يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، بنه، ښنګه، ولې.
,, داسې نور وييکي او پوښتنو مځري هم نيمګړي يا لنډ کړ شوي غونډلې دي، هغه هم د خبرو اترو او ډيالوګ په بهير کې لکه چې يوه و وايي: ته ناروغ يې؟ بل داسې ځواب و وايي: هو، نه، ولې، ښنګه؟ او داسې نور ،، (مجاوير احمد زيار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوييکي، بلن وييکي... . د نوموني پازه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو ځرګندونه کوي. پارنوييکي لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) يا د خپګان، خواشينی يا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هيېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوييکي د ښارويو، ژويو او مرغانو د بلنې او هڅونې يا رټنې او شړنې له پاره راځي لکه: اوښه!، اخه!، کشې!، ټغه!، ډرې!، کچ کچ! کورې!، ورکيش!، پيش پيش!، خخخخ... خې!، ګګګګ!، کورکور (خرو ته)، ډيو ډيو (کوکيو او غوييو ته)، نتخه نتخه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګیوییکي یا انګینومونه لږو ډېر د نومونې پاژه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنیو توکونو (څیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د څیز نوم ډولونه دې هم وکتل شي.). (لودین، زېری، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښويي له پامه: ,, نو ،، یوه اړیکوییکي دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکوییکی دی چې د اړوتي غونډلې په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم.
,, و،، او ,, او ،، تړوییکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او تربله، اینګور او نږندې، ښه او بد. یا (او، و : تړوییکي دي چې دوه توکونه (ویي- غونډلې) سره ملګرې کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکوییکي دي.
که او یا ناتړوییکي :

▲ یا به دې زلفې کمر بند کړم
یا به مې سر د غرغرې شمال وهینه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېږ . د ده، د پردو، د شپې، د غرمنې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګیډړ په سې، تر تا څخه زه ښه یم.
په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دوېیمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنګونو او پارنوییکېږ باندې یې سېلابونه هم یوه، دوې، درې او یا څلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغړو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په تول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوږوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه څخه دا تول منې. دا تول هم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېری په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مينه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسيقۍ رغول يې د هرې موسيقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنيو هېوادونو او ډېری ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسيه، جرمني، هند، امريکا، فرانسه، اينګلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکيه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي سره.

په روانه عصري موسيقۍ په ډګر کې راته زما خپنوتې (خپنې لنډۍ) خاوند اجمل اميد د محمدعثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ويلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مينه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي ليدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پيل کوي، نو هغه يا لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي.
په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کېږي.

په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه يوه يا دوې له دوی څخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخپستې، ډېريو يې په لسو دانو ۱۰ لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر يوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ويل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شويو يې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېره يوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مينه باندې، هغه مينه چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ يې ترې غواړي و وايي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېری کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پيپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وايي خلي، ښه غوره والی او څه رنګوالی لري چې د غوښتنو، يادونو، نښه کونو ګڅې يې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېری هم دي خو بیا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځینو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي يې، او که له کوم تن يې واوري که یوه دانه هم وي بیا يې ډېره خوښېږي.
په پلازمېنه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقۍ ډلې غړی ویلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډیو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پينځه سوو او اتیا مصرۍیو کې د بابولالي څار ناکرار کړم لیونۍ، وه په مين ګراني پلو راټيټ کړه شين خالی نيم کې له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر دروند کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشين چې په بخمل و چلوينه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیون ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پينده محمد منګل مېړمني او د هنر زده کوونکې اغلي ښاپيری نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې يوه ټپه د شاه لونګينه ياری... . نيمګې له پاره غوره کړي وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لړېږي
غېښې د غم ترې تېر او بېر وتلي دينه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو ، مجلسونو او ننداړو په وړاندې د ليدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي يې وي، پرې وخت يې تېر کړی وي، مصرف يې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هاميانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه ميرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو يوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ويل يې زه د حيات ګرديزي شاګرد يم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زه د شپه ميرو په زړونو کې ځای کړی يم او په هر مجلس کې يوه وارې ځينې وخت ځوواري وايم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پايم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ

څېړنـــــــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پاڼې)

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتيا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پايښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډايه او اوږ عمر کوي، دا بيا وګړو د پوهې او اوښياری کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه يې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلې، په احساس يې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه يې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبې برخې د يوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېڅمنو د پېخليک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلې، ليک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو يادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د ليکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې يې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ يو کوشنۍ يو برخو و وېشي، چې د لوړ خيال او برياوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړني پېيلو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ليکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کېږي، په کچې يوه بل تن برداښت کوي هم سره، يوالی، پوهې، علم، ليک لوست، شونې او روزنې او سوکالی ته يې ملا راتړې، په زرګونو او مېليونو وګړو يووالي او هوسايڼه، د هغوی مشغولتيا او خوښول، په لوړه کچې د سياست د هاميانۍيو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د کچې اندازې

کره بوږوم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتنې مور او پلار، پښتنې نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګړندی تاثیر چې سورۍ یې په لومړي تولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدې کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځی نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لانديې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به مې د پښتنې مور او پښتنې نیا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ اورېدلي وي. په لومړي وار مې دا لنډۍ یاده کړې وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
ځکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار مې خپله دا لاندې ټپه کښلې وه، د خپل دې لیکې په پېخلیک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال.

د عامر مینه بویه مینه
له اننګو کړی باسي اوښکې یې ځینه

۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کیږي.

۱. دولس۱۲ داني مصرۍ ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپیرۍ.

۲. شپږ۶ داني لنډۍ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپیرۍ.

۳. داني ټپې ، ځای یې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپیرۍ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. دانې ټيکۍ، ځای يې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. دانې ټپې، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړيپوړ، دوېيمه کوټه E۱۰۲ ,۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمرېځ ليږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ دانې لنډۍ، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړيپوړ، دو يمه کوټه E۱۰۲ ,٥:۱٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸٥ لمرېځ ليږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

۷. ۹ دانې مصرۍ، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوېيمه کوټه E۱۰۲ ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمرېځ ليږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

۸. ۱۰ دانې د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړی پوړ، دوېيمه کوټه E۱۰۲ ,۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمرېځ ليږدی کال،۲٥۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ دانې دي، مصرۍ ۲۳ دانې دي، ټپې ۳۸ دانې دي او ټيکۍ ۶ دانې دي. د ۲۰۰۷ زيږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه څېړه بيا په نيمګۍ يو کې د لنډۍيو ګڼه ۱٥، مصرۍيو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټيکۍيو ګڼه ۸ ده، او په ايزې کې يا لنډۍ ايزې، ټپه ايزې، ټېکه ايزې او مصرۍ ايزې کې. د لنډۍيو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټېکۍيو ګڼه ۲ او مصرۍيو ګڼه ٥ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ويلی چې، زما کښلې مخورې هم دي، ډېری وګړي يې پېژني هم، ما کښلې، زما دي، زه نريم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلې بريخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي يې وايي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو ټېرو کښلو ليکونکی يم، د دې ليکي څېړاند او زېږندوی يا پنځګر يم، پيېونکی خپل پښتون پښت ته يم ترڅو يې په غاړو کې د ګلو پيېون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروينه په ټېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما يې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی يم، د دې ولس يم، د هغه مننديوي خو ومنم، که د کلونو چورليځ ته ځېر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا سترړی وم، ځينې رانه ترې تم شول، ځينې له برېښنايي زېرمو څخه ړنګ شول، ټکرې يې و خوړې، د خپل علمي ډګر د اېنجينېري رېبځګر يم. نو تر اوسمهل مې ډېر لږ يوه، يوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د ليکو په راټولو ښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم؛ له ۱. ۳ الف او ۱. ۳ ب ګڼه ځېره وړاندېینه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخښلګه یې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غونډۍ ترې ګټه پورته کړي.

ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کي د ددو دود ځخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

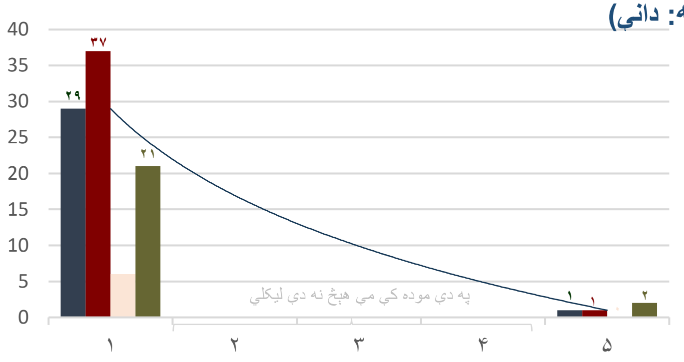

۱۴. ۵ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کي د ددو دود ځخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

ځېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

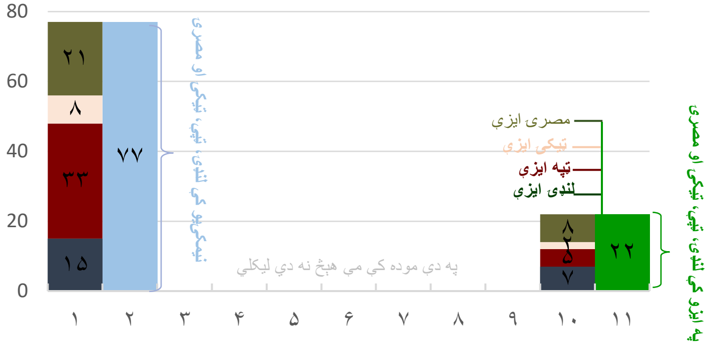

۱۴. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:

۱. له خپل لیکي ,, څلېر کې د ددو دود،، څخه چې ۴۸ یې لنډۍ دي، ۷۴ یې ټپې دي، ۱۶ یې ټیکۍ دي او ۴۹ یې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ,, له همدغو څخه په دې کچې په نیمکۍیو ، پام یا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټیکۍ دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ایزې دي، ۸ ټپه ایزې دي، ۲ ټیکۍ ایزې دي او ۵ مصرۍ ایزې دي، ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

څېره ۱ .۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، په نیمکۍیو او زما په د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)								
لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کړه شوې	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴۱۴. ۱ لښتیلیک څېره ۱. ۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

څېره ۱. ۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷(ګڼه یې په: دانې)								
لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کړه شوې	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴. ۲ لښتیلیک:. څېره ۱. ۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي، چې له لاندې کتابونو څخه یې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پیل کړی یا په ۱۸۸۶/۴/۷ زیږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږمیه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍیو، پینده محمد زهیر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زیږدې) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې د مینډېدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زیږدې)، اوس یې د مینډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ۵. متلونه او لنډۍ یا ذخیرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۸ لېږدی (۱۹۴۰ زیږدې)، اوس یې د مینډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدی(۱۹۴۶ زیږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ یې لنډۍ دي،۲۶ یې ټپې دي او ۱۷ یې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت کفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتنې سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵ليږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاپ کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷ليږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډيو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ ليږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سيد غلام ننګرهاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.

۲. ۱۹. د حسين ديوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۲۰. فولکلوري ګېډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۲. د خلکو سندرې، حبیب الله رفیع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسیر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲٤. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدیز لمریځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډۍیو په باب تحلیلي ځېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه یوه پوټۍ د بېلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

٤. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: ځېرلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او مېړانې په هکله: ځېرلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کېږي.

۶. د بېلتون، هجران او جدایۍ په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کېږي.

۷. د لیدو، کتو او دیدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کېږي.

۸. د ګودر او منګي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کېږي.

۹. د مین، یار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۳۶۵ کېږي.

۱۰. د مسافرۍ، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کېږي.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پیزوان، سترګو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۶۸ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانيکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله کې، لوستليکي به يې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍ يو لومړی ټوک خو يې ماسره څوشپې و، او زه به ډېری د لنډۍ يو په اړه له افضل لالا او لر. د دمي وخت کې له دسره د کراري په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍ يو په اړه دده مقاله مې.: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربخ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلېسي ژبې ته ژباړل شوې: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړي وي، په انټرنيټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری يې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهين ليکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحيم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پرديسي ۱۸، بېلتون ۲۲، ديدار ۲۲، پخلاينه ۱۴، مينه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، وير ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اريک سيار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه يې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ا ابېڅې څخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پيل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښناليک ته يې لېږلې وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پيل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ دانې يې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۹:۱۱:۳۷ ، له هېواد ټکي کام څخه مې د هېواد شبرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،، (۲۰۱۰ www.hewad.com).

۱۴. ۳ د پښتو لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنیو څخه دا په لاس راځي او بېلګه یې داسې ده چې څېړنه دا سپیني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ، د پښتون پښت لرغوني بډاینه ده، چې د پورته نیو ۱۷ واړو بېلا بېلو ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې کېږي.

,, ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېیلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ یوه دېرشتمه لیکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې یوه دېرشتم رون ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په ځرګنده ټول په علمي بنه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وویونکو ګڼه یې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوویا مېلیونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډایه او پرمختللې ژبه چې ځواک یې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چین اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) یوه بېلیون او دوې سوه او دیارلس میلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه مېلیون دوې سوه زره وییکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وییکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وییکي لري، دري یا فارسي ژبه بیا(۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وییکي لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ویوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناګنلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ایله (۴۰،۰۰۰) وییکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمګړې وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویوکو نه پوهېږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ننه توزې (پیلیزه، سریزه، مخکې وینا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځینې پوهان وایي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ خو وایي، په خبرو کې او میرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ترو کې، انشر کې، نغارو کې، ترېلو کې ، باڼدو کې، غرو کې، ټیټنګو کې، وټیزو کې، څلېړو کې، تمځیو کې، لوستځیو کې، خادۍیو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېلیونه دی، په روانپېر کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون یوه دانه یاده وي، نو ۶۰ شپېته مېلیونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍیو، کوشنۍیو کورونو ویشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دېښمنانو، زور، لوټمار، تالاګر، تاړاکګر، یرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پټنه ګر، نیواکګر، جګړهمار او په یونه یوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه یې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره یې پېښور بېل کړه، له بلخ یې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره یوه ځای شي.

د دې له پاره اړینه ده چې که د دې پښت یو هوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډایه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې یوه پوستکالی (سافټویر) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای و نیسي او خوندي شوې به پېژنې، نه به پورته کېږي. پاټیشونې به مومې او خوندي کوي به یې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر یا دوسیه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړیالان ډېر څه و مومي، د برېښنالیکوي اړیکه به پیاوړې شي، د نړۍ برېښنایي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنــــــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډيوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

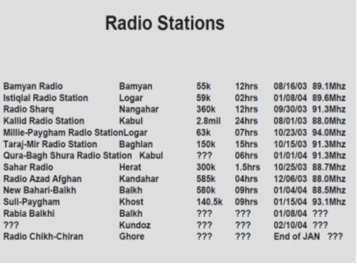

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

۱. ۳ ټ ځېره له دې ټولو ۱۱راډيوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

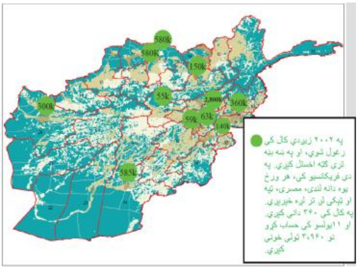

لږ تر لږه په کال کې ۳،۹۶۰ لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ لوستل کېږي خو خوندي کېږي نه!

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډيوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سیمېزې پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لورې د مطبوعاتي جوایزو کې لومړۍ جایزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولي تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډیو او کاکړیو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.
چې ډېرۍ یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي. ځینې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګین ورکړې وې، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکی یې له ما سره شته دی.
زه دا ده دې له پاره کره بوږوم چې ښا زموږ د پښت ډېرۍ داسې پام ونکړي چې موږ سره یې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې لیکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې لیکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

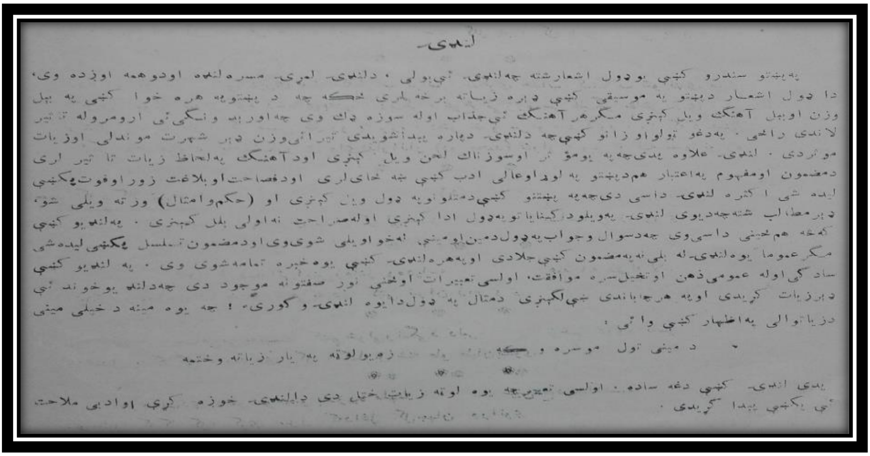
لنډۍ

په پښتو سندرو کښې يو ډول اشعار شته چه لنډۍ ئې بولي . د لنډۍ لمړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي،
دا ډول اشعار د پښتو په موسيقۍ کښې ډېره زياته برخه لري ځکه چه د پښتونخوا په هره خوا کښې په بېل
وزن او بېل آهنګ ويل کېږي مګر هر آهنګ ئې جذاب او له سوزه ډک وي چه اورېدونکي ئې ارومرو له تاثير
لاندې راځي . په دغو ټولو اوزانو کښې چه د لنډۍ د پاره پيدا شويدي تر ټولو زيات شهرت موندلى او زيات
مؤثردى . لنډۍ علاوه پردې چه په يو مؤثر او سوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په اولس او عالي ادب کښې ښه ځاى لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت پکښې
ليده شي اکثره لنډۍ داسې دي چه په پښتو کښې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم و امثال) ورته ويلى شو،
ډېر مطالب شته چه د يوې لنډۍ په ويلو د کنايا تو په ډول ادا کېږي او له صراحت نه او ولې ښل کېږي . په لنډيو کښې
کله هم ځينې داسې وي چه د سوال و جواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلي شوي وي او د مضمون تسلسل پکښې ليده شي
مګر عموما يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کښې جلا دى او په هره لنډۍ کښې يوه خبره تمامه شوي وي . په لنډيو کښې
ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، او لسي تعبيرات او ځيني نور صفتونه موجود دي چه د لنډيو خوند ئې
ډېر زيات کړيدى او په هر چا باندې ئې لګېږي . د مثال په ډول دا يوه لنډۍ وګورئ ! چه يوه مينه د خپلې مينې
د زياتوالي په اظهار کښې وائي :

د مينې ټول موسره ...
زه يو لوټه په يار زياته وختمه

په دې لنډۍ کښې دغه ساده . او لسي تعبير چه يوه لوټه زياته ختلې ده د لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت
ئې پکښې پيدا کړيدى .

<u>۳٤</u>:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتې یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنــــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

(۱۱۸)

خندا له تا سره جوړه ښېږي
ما ته پراته دي په څولي څولي غمونه.

❀ ❀ ❀

دازادۍ په لار کښې مړ شي
چې جنازه دې د اسمان ملکي وړينه

❀ ❀ ❀

مسلمانې په چا کښې نشته
مرور ګرزم خوک مې نه ښخلا کوينه

❀ ❀ ❀

زما د ګور مړي یا دېنږي
ما ګور ګټې کړي چې قبرونه لټومه

❀ ❀ ❀

خاونده غبرګ بچي نې مړه کې
چې یو اشنا له بل اشنا نه بېلو ينه

❀ ❀ ❀

دتوتي هسې خو لګې سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دينه

❀ ❀ ❀

سلام دې راغي ته را نغلي
وا به دې نخلم بې د يدنه سلامونه

❀ ❀ ❀

دزړه کې حال و يلی نشم
لکه خوله پټې تنور بلې لمبې خورمه

❀ ❀ ❀

د د لالو بچي مړه کې
د ګلو لښتي په موز پاڼو زړو پسنه

❀ ❀ ❀

د لاله فکر پکښې وکړه
چې شال شړې سره یوځای نکړې مينه

❀ ❀ ❀

دا به له ما نه پوره نشي
چې هر ساعت دې په جرګو ښخلا کومه

❀ ❀ ❀

وربل دې جوړ په غنم لوکه
زه خوار به او کرم که به ستا ننداره کړمه

❀ ❀ ❀

په ګودر کڼې ونې کښېږده
چې شا ابلا منګي به سيوري د کوينه

❀ ❀ ❀

په دهقانې باندې زورو کړې
سينې يا ښخې دزرو خلې ورا نوينه

❀ ❀ ❀

په صبر صبر پوره نشوه
سبا مې نيت دې بې صبرې ته ملا ترمه

❀ ❀ ❀

جنې پښخيلمه ښايسته ده
زړګره ستا په ګانه اور يوري کوينه

❀ ❀ ❀

جنلۍ وړه ده ياري نه ده
نابوهه مور نې ورته ستر ګې تور وينه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې يوه ډول اشعار شته چې لنډۍ يې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقي کې ډېره زياته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کيږي، مګر هر آهنګ يې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي يې ارو مرو له تاثير لاندې راځي.
په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پيدا شوي دي، تيرايي وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په يو موثر او سوزناک لحن ويل کيږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري.
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې ليده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ويل کيږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چې د يوې لنډۍ په ويلو د کناياتو په ډول ادا کيږي له طراحت نه اولی بلل کيږي.
په لنډيو کې که څه هم ځينې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې ليده شي. مګر عموماً يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې يوه خبره تمامه شوي وي.
په لنډيو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځينې نور صفتونه موجود دي، چې لنډيو خوند يې ډېر زيات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګيږي. د مثال په ډول دا يوه لنډۍ و ګورئ! چې يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالي په اظهار کې وايي:

- د مينې تول مو سره و که
  زه يوه لوټه په يار زياته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبير چې يوه لوټه زيات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت يې په کې پيدا کړی دی.
يوه بل مين له يوې خوا د عشق جاذبه، د ليلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وينې، په يوازې موقف کې دريږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

- که پسې ځم خلک پوهيږي
  که پسې نه ځم ليلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځایېږي، د لنډی جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې یې په ډېر قدرت سره موندلی شو.
د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډۍ دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

راځئ، راځئ چې لنډی وایو
لنډی لا ښې دي د یار غم غلطوینه

د معشوقو له خولې:

زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپې کومه

راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

راځه چې و تښتو مینه
تر شا خبرې به سپین ږېرې سپینوینه

قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خیالې اربل ته نه کړې تاویزونه

زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګۍ ورکړم په صحرا وایي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېرنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوړی مه کاره مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نېسلې بازونه

▲ که مې خدای بنه ساتي که بده
راتېول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سړي لاسونه

▲ ښه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خدای به دې بيا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه يم ته رامه شې
تا له به کور په بنو ځوک جارو کوينه

▲ جبل وهه دنيا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مينه

▲ ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګين درځنې ځينه

▲ له مانه ته ښه يې چلمه
چې جانان خوله دربانډې ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصيب خپل همزولی را کړې
که نيستي راغله په خندا به يې تېرومه

▲ په متيز توب درسره نه ځم
په پاکه مينه درسره يم ځو چې يمه

▲ په غم کې تانه کمه نه يم
کم عقله نه يم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې ورۍ را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو یې مینځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی یاره
پردۍ برستنې جګوي شمېرې خالونه

▲ که مې د یار ګوتې په لاس وی
ما به له تېولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی یې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راویښ کړم
یاره زما د لاس بنګړي راغلي دینه

▲ که په سلام مې خوشحالیږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپینه خوله مې په راستی در کړې وینه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپینې خولې پورونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

▲ که مې په خپل یار کې وفا وی
زه به د بل یاری ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تویومه

▲ اوبه د کوز ګودر خوړې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

▲ زما سالو کې ګرمي کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوینه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه یار ته ورکومه

▲ خلک دې وایي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلې یمه؟

▲ رېباره ورشه ورته وایه
که د بدیو زور لرې در سره ځمه

▲ بارایي چېرې وې یتیمه!
چې شا لیلا په سپینه خوله کړه خیراتونه

▲ په ځان مین یې په مانه یې
یارې په داسې مینو نه کېږي مینه

▲ تر مستانه یار خو مې جار کې
چې تش دیدن ته یې خېمې وهلې دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کېږ ته مې ربړ دي اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دي
د سپینې خولې نوکر راپرېږده چې راځینه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شنې کومه

▲ ګوتې بنګړي د دنیا دود دی
زه له نېستمنه یاره نه غواړم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زوړ سړی په چتې واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپي را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خیالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کره نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هیڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کېږې
دا مې دستور دی نرۍ سترګې تورومه

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

د مینو له خواړ:

▲ په ګودر څه بلا لګېږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وینم
د لیلا مینه مې په ګلو ګرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا یم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوینه

▲ له پاسه سره لستوڼې راغله
د بام په سر ورته پیریانو و نیومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزیګي به درته سره کړم دیوالونه

▲ ستا په نتکی کې شیطان ناست دی
هره شپېه مې ستا خولګی ته لمسوینه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مینه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګریوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وایه چې پرې نه کړي منتونه

▲ زړګی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به یې کړینه

▲ اول دې لاپې د یاری کړې
اوس دې کټکی د مور له خنګه ګرزوینه

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
تا به منګی وره زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډۍ

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر څېړي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په څولۍ، څولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړېنه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادېږي
ما ګور ګتی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچي يې مره کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولګۍ سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سلام دې راغي ته رانغلي
وا به دې نه خلم بې دينه سلامونه

▲ د زړګي حال ويلی نه شم
لکه خوله پټی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچي مړه کې
د ګلو لښتې په موزيانو زړه وينه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره يوه ځای نه کړې مينه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په ګودر ګنې ونې کيږده
چې شا ليلا منګې په سيوري ډکوينه

▲ په دهقاني باندې زور و کړئ
سپينې پايڅې د زرو څلي ورانوينه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نيت دی بې صبری ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله ښايسته ده
زرګره ستا په ګاڼه اور پورې کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلی وړه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې تورروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلې
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شړومبی غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامې دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلیږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کړې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زیر پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دي راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوریږي
که د ځلمیو رسالې درپسې ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شې مور دې خوار کړو
شړی دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال ګلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترګو و وینې مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پیښیږي د پلکونو ګذارونه

▲ نجلۍ په سر دې منګۍ مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ ګلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شې
تندیه مات شې په تا څه لیکلي دینه ،،

(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی کال، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړی)

ښېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ کره شوی Action Req'ed	وروستاړي غږ Suffix Voice	Related منسوبي	Mésréy مصری	Ṭikéy ټیکی	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډی	ټول کال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	چاپ کال / لیږدی ۱۳۲۵	لیکی / پښتو سندری	راټولونکی / لیکوونکی نوم / ګل پاچا الفت	ګڼه
					۱۷		۲۶	۷۳					۳
				▲ سړو ته منسوبي Related to men	۹		۱۰	۲۱					
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۸		۱۴	۵۱					
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۷		۷	۲۰					
				ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.	۸		۱۰	۲۵					
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				۱					
				زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۲		۹	۲۷					
				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.					۱۱۶				
ټول	۱۰	۴۲۴		څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.									

۱۵. ۳ لښتیلیک:. ښېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتني سندرې لیکی کې صدیق الله ریښتن په ننتوزه کې کښلې دي.

(ج)

وروسته کښې ال دغږوني او دغږ دراښکلو دپاره (نه، ه) راځي د پښتو لنډۍ دمیني او جګړې په دووستر وبرخو ویشلی کېږی دپښتو لنډۍ په هرځای کښې د متلو او په څېر وبل کېږی او په یوه لنډۍ کښې دیوه غزل هومره معنې پرته وي.

دپښتو لنډۍ ځا دله ویوه کلی ته اړې بلکه ټول پښتانه ئې وایی او د پښتني اولس ګډه پانګه ده په ټوله هېرمند یکښې زیاته برخه اختسې ده او هر کله چه زیاتې دپښتو له خوا وېل کېږی او ځکه په زړونو باندې زیات پدل کوې او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي. زه دلته یو څو لنډۍ دنښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله وګورې چه ستاسې وینه په غورځنګ راولي او دزړه دیوالونه هر څو کښې کنګ ته ئې اوډادي وي ئې او لی! توجه

د ګـو د ر غــا ره ورته نیسه * د لیلی خوی د مرغا بـی‌ړ دی را به شینه
د جینـــۍ خــو ی د غـړ غنــی دی * غرڅه چه خلی پر ېکوې وطن څار ینه
ســبا به کا نـی بــو تــی ژا ړ ی * چه یو آشنا له بل نه اخلی رخصتو نه
ستړ ګی دې بیا د ګل غوټۍ کړې * بانه‌دې پورته کړه چه وسپړې ګلونه
ســورت می زر یارمی ز ر ګر دی * ما د هجـران په امبو ځـکه تـو رو ینه
کــه اشارت کــړې د بڼو کړ° * دسپینو غاښو بر ېښنا مکړه څوك به وینه
اشنا یه ټو کــو له یــې هېڅ ی * ما په خو رو زلفو وا هه مرو رشـو نــه
وا ر مـــی د تـو رو ز لفو تېر شـو * اوس می په تورو زلفو نــه ښلې بازونه
ښستې پېغــو ر نــه د ه جـا نا نـه * زه به چرتا نـګ هېڅنه ستا دپاره کړمه
یارمی په سین کښی لا هــو راغــی * ما تو تـکـیـه کړې چه کـښـېږه وزه ورځمه
یار می په کــلو کښی ویــده دی * دسپینې خو لې شبنم به زه پری او رومه
د ایمو شپــو یــو ر ې را نغـلې * سکروټی مرې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه
یار یه سفر ځی توښــه غــوا ړ ی * کـباب دزړه بادام دستر ګوور کومه

(صدیق الله رشتین دپښتو ټولنی مشر)

۳۶:- محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لېږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکی په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکی په کې په ننتوزې کې صدیق الله ربښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لړ اوړد دی. (# ۳۶ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

... . ,, پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړۍ مسره يې ۹ سيلابه او دوهيمه يې ۱۳ سيلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ، ستاينه، مصره د لنډيو په ورسته کې تل د غږو يې او د غږ د راښکلو له پاره , نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ويونکی نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنی اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتې د ښځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وينه په غورځنګ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و يې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابی دی رابه شينه

▲ د جينی خوی د غرڅنی دی
غرڅه چې خلی پرېکوي وطن ښارينه

▲ سبا به کانې بوټې ژاړي
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بيا د ګل غوټې کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپړي ګلونه

▲ صورت مې زر يار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بڼو کړه
د سپينو غابنو بریښنا مه کړه څوک به وينه

▲ اشنا په توکو نه پوهيږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نېستي پيغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ يار مې په سين کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وږه ورځمه

▲ يار مې په ګلو کې ويده دی
د سپينې خولې شبنم به زه پرې اوورومه

▲ د نيمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مرې شوې اوس ايرو ته ناسته يمه

▲ يار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پانې)

۱۲۳ چوپړی

څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې
د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

Related منسوبي	Mésréy مصری	Ṭikéy ټیکی	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډی
	۳		۲	۸
▲ سړو ته منسوبي Related to men				۵
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۳		۲	۳
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.			۱	۳
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلي سره راشي) بینه.	۱			۳
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۲		۱	۲
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه. ۴

راتولونکی / لیکوالی نوم: صدیق الله رښتین

لیکی: پښتني سندری

چاپ کال: ۱۳۳۶ لیږدی

ټول کال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری: ۱۳

کنترول کی (In control)	خبرداری (Caution)	کره شوی Action Req'ed	ورروستاړي غږ Suffix Voice
تول	۱۲	۵۵	

۱۵ .٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۱۵ بي – ۱. پښتو ځېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لیږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.

,, لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دوییمې نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وایي.

لنډۍ ته ټپه او ټکی هم وایي. په پښتو لنډۍیو کې هر ډول مطالب ویل کې دی شي خو زیاتې لنډۍ عشقي او د مینې محبت په ګانه ښایسته دي. د ننګ او غیرت توري میرانې لنډۍ هم ډېرې دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ویل کېږي چې تیراوالي، شلګری او پېښوری په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په خپل اثر ,, چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍیو ,, ۱۱ ،، اهنګونه ښودلي دي او وایي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولې شوي یوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۴ لیږدیز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواورل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه

▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،

(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لیږدی،۵۰ چوپړی)

ځېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبې Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۵	صدیق الله رښتین	پښتو ځېړنې	۱۳۵۶ لیږدی	۲	۱			۱			۵۵	۵	ټول
					۱			۱	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱			۱	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۵ لښتیلیک:. ځېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسې.

د پښتو ځېړنې ليکې کې په دې سرليک؛ لنډيو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه ځېره په دې بڼه کاږې ،، ... . لنډۍ د ګرامرې جوړښت، فکرې او شعرې محتوی له لحاظ په دوې ډوله وېشل کې دی شي يا د ښځې له خوا ويل شوې وې او يا د نارينه له خوا. د نارينه له خوا ويل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دې:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا يا ميرزا ويلې دې او هغه کې درې او عربې اصطلاح ګانې راغلې دې، دينې مفاهيم او د درې شعر تاثيرونه په کې ليدل کېږې، د دې لنډيو شعرې ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعې او سستې دې، رښتينې شعرې قوې لنډۍ هغه دې چې بې سواده نارينه وو، ويلې دې. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دې چې د ښځو له خوا ويل شوې دې. ،، (سيد بهاء الدين، ۱۴۶ چوپړی)

،، ... . **۱ـ په مينه کې:** د نارينتوب کوډ د ښځې مينه سانسور وې او منع کوې او دينې احساس د دې نهې ملاتړ کوې. پېغلې او ځلمې حق نه لرې په آزاده ټوګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مينې اظهار و کړې، د مېړه او ښځې په ټوګه يوه بل سره خوښ کړې، مينه داسې يوه ګناه ده چې مرګ يې جزا ده. د مينې ګناهګاران وژل کېږې او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوې.

پېغلې تبادله کېږې او يوازې د کورنې مشر د خپل د فاميلې او قبيلوې سياست په بنا د هغې سرنوشت ټاکې. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډيو ډېره مهمه برخه ده، وجه يې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مين ښځه جلا ده، ځلمی يا لرې وطنو ته غريبی پسې تللی او په کلې کې دی، خو پېغلې ته يې د ليدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مينې اظهارولو په ګناه او لوی شر ښکارې دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزې:

مېړه يې يا سپين ږيری وې يا يو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزيکې) خطاب کوې. هېڅ داسې يوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مينې يا د وفادارې اظهار و کړې.

▲ ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړی مې د پالنګ تمه کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی یار لویوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کړ
بیا مې په خوا کې موزیګی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

خپل خاوند موزیګي ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را خېږه
که بازو مات شو موزیګی به یې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قاربږي
زه به خولګۍ په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضایت په یوه بل شان ښه بنه په لنډۍیو کې بربښي. د مینې خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جګ اواز او په ډاګه ویل په خپله د نارینتوب کوډ بې اطاعتي ده. ښځه د عشق او مینې ښځه په ډېر صراحت او سخت ریالېسم خبرې کوي.

ته به وایې چې دا غوارې قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل نارینتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ښځه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چړو په څوکو ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګيلې درته کوينه

▲ بېګانۍ شپه به بيا را نه شي
چې درسته شپه د يار په غېږ کې شړېدمه

▲ راشه زما تر څنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شينه

▲ ټينګه مې و نيسه په غېږ کې
مخ مې راستون کړه ښکلوه شينکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سېزې او ته په خپل مين، په دې ميدان کې ښځه د نارينه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارينه څخه ښځې ته زيات خطر متوجې دی. ځکه چې نارينه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي يوازې نارينه تشويقوي (لېبلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ ديدن کوه مه ايساربږه
که چا پرې مر کړې ځوانان تل په مينه مرينه

▲ له سره تېر شه ديدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړي ديدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
يا به مين شو يا به غبرګې چړې خوروونه ،،
(سيد بهاء الدين، ۱۵۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ,, ته چې زما په غېږ کې رېږ دې
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

▲ جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانۍ ورکړې خوله پښیمانه شومه

▲ که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

▲ مرچل ته ژر خېږه جانانه
ما دې په سر باندې اېښودي دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

ښېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډیو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ښېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (کڼه یې په: دانی)

کڼه.	راتلونکي / لیکونکي نوم	لیکی	چاپ کال	ټول کال لنډی، ټپی، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپی	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۶	پوهاند مجروح	پښتو ښېرنې	لیږدی ۱۳۵۶	۱۹	۱۱	۵		۳			۲۴۶	۷	ټول
								۱	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱۱	۵		۲	▲ ښخو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲		۱	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۵	۱		۲	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۳	۲			زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ,ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ٦ لښتیلیک:. ښېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ښېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (کڼه یې په: دانی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. ۱۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډیو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. موږ ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډیو برخه واقعاً د ټول بشریت د فلکلوري شعرونو د عظیمې شتمنۍ یوه مهمه برخه ده. د لنډیو یوه ستر اهمیت دا دی چې د هغه سندریز خصوصیت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکولوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډیو په دې خصوصیت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقایسه کې مې د لنډیو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسیقي یوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې یوه لوی دریاب کې ولید چې د هغه څېړنې او مطالعې ستر کار چې ما یې نیت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړیوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډیو په دې خصوصیات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستایې چې اوسنۍ متمدنه نړۍ به ورته ایرانه شي.

لنډیو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقیقه درجه بندي کړې ده. هغه یې د ډېر خواږه او ظریف بیان په موسیقۍ کې وړاندې کړي دي. زموږ په جغرافیایي سیمې په ټول فلکولوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګې خصوصیت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هیجان له پلوه له لنډیو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د بامیانو د بوټانو په لمریځه ناوه کې، څه د پکتیا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په ځوړو کې ګډې او مشابه سیمې لري. ,, مینه، بېلتون، پردیسي، مرګی او حماسه،،:

▲ په زړه مې اور د ګرګو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټې تویوینه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وې نن ځم سبا به راشم
جانانه میاشتې دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو څنو مې خواره شوو سپين ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نشانه شاعر توانيدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ايجاز بيان او تصوير کړي انسان ايرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښبنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنی لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ څنې خورې کړې
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنيا سره ورانګه پرته ده
ليلا په څنو کې غاټول ټومبلي دينه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهينه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شينه

▲ په لاره څم ټوله شرنګېږم
ستا د تومت ځنځير په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ويلي دي؟
کوم بې نشانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتماميدونکي سين ته ورشيندلي دي؟
ايا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هيجان ځخه ځنګه پرده پورته کړې ده؟
ايا دی پوهېده چې مين او غمجن بشريت به پېړی، پېړی د ده د ترانو په ځپو کې خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته للو و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سيلاوونه به پې راتم کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې عامیانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې دی.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند میني او هستي ایرانوونکي ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتینودیه ښکلا، سپېڅلي او ځلانده ښکلا، له تیارو او ګړنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناویلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، څلورم چوپړی)

... . ،، په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډیو تعمیمي کرکټر او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.

د لنډیو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډیو رنګین ګلستان، د هغوی غاړو (اهنګونو) مهیجه او نڅونکي سنفو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډیو د سین څپو کې توحید شوي ځاڅکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په ښکلي نندارتون کې یوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بیا د ننداري له سیمې څخه وزي مګر د ځاڅکو، څپو په بدلېدو د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړي څپې د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولني مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوږونه او زړې سترګې نویو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډیو څپې او ځاڅکي هم خپلو نویو افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نویو ذوقونو، نویو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او څرګندېدو سره یوه ځای د لنډیو د لرغوني سین په ځاڅکو او څپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډیو هستي له ځیني جهاتو څخه د څېړی وني ته ورته ورته ده چې پاڼې یې یوه ځای او یوه ځل نه توېږي بلکې تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډی کټ مټ د څېړی پاڼو ته ورته ده چې له خپلې لویې وني (د خلکو له حافظي) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځای یې یوه، دوې یا زیاتې لنډی د اولس د ژوند پر دنډر باندې راټو کېږي، پاڼې د لنډیو د لویې وني له لکونو پاڼو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه څو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پاڼې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولى راتوېږي. د ژوند نوې پاڼې د دې لرغونې ونې پر ځانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژېدلو پاڼو ځای نيسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدريجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلې او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډيو همېشنۍ شنه ونه چې پر له پسې د لنډيو زاړه افراد تويوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پاڼې ګلونه تر يوه قانون من بهير لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډيو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زړېږي، زاړه شوي يې مري مګر د رنځورو لنډيو ځګېروي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه يې شي اورېدلی.

د لنډيو د زېږېدو، مرګ چټکتيا او پراختيا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نويو لنډيو د راپيدا کېدو او زړو لنډيو د مرګ او يا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاريخي فورماسيون کې په يوه ميزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا يوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله يوه اجتماعي اقتصادي فورماسيون بل اجتماعي اقتصادي فورماسيون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغيراتو له پاره زمينه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سيمه کې دې ټول تغيرات حتا سطحي او جزوي تغيرات يوازې، يوازې هغه وخت منځ ته راشي چې يوه تاريخي مرحله بلې تاريخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زموږ ټولنه د فيوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسيون په تاريخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دينونو څخه د اسلام دين ته راوښتې ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فيوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښيي دی چې هريوه يې د شکلي خصوصياتو په لحاظ له نورو سره توپير لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسيون کې د مکتوبي ادبياتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاريخي مرحلې له پيل نه دې تر پايه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکلور ټولو برخو خصوصاً لنډيو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بيا تر نن پورې د يوه روبنايي تابع او جز په حيث پرله پسې تغير منلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمایسون کې ډېرې لنډۍ هست شوې او ډېرې نشت شوې دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډیو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علایم له لنډیو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سیره هغه لنډۍ چې مدلول بهایي له منځه تللي، یا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جریان کې د ځینو لنډیو د ساقطیدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې یې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې ردیف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډیو هستوونکو، یا د غاړو د ایجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې تغیر راوستی دی او د اصلي لنډۍ یوه مهمه برخه یې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرګې لنډۍ به و ګورو چې وایي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه مې وینې په سینه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر سترګو مرغلرې تویومه

(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډیو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري یوه خامخا تربلې مخکې ویل شوې ده، دوېیمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عین وخت کې ویلې وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډیو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې یوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور یا تر هغو لازیاتې په لومړۍ یا دوېیمه فقره کې سره یوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډیو څو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې یې سره یوه بنودل شوي دي.

لومړی مثال:

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
په وينو رنګ کاغذ به يار لره ليږمه
(پښتنې سندرې- لومړی برخه ۲۳۱مخ)

دوېيم مثال:

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړی زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
قسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېيم مثال:

▲ که د يار غږ را باندې و شو
د لاس بنګړي به ورته زېرې ورکومه

▲ که د يار غږ را باندې و شو
مال به خيرات کړم سر به زېرې ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د نرېدلي پاڼ په سر و لاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قيامت به شينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې يې کړې کنډوونه بندوينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتۍ غرکېږي پر تخته ولاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترګو دوړومه
(پښتنې سندرې ۲۴۴مخ)

پينځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې ګل به شينه

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا د صبر دروازې نيولې دينه
(پښتنې سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ يوه ځلې بيا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ يوه ځلې بيا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم ديدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبۍ را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو ياري کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ

د باچا لور وم پر طالب مینه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ

چې په بې نیازو پسې تلم پښېمانه شومه

(پښتنې سندرې ٥١ مخ)

پر یادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډیو د ځینو ګروپونو یووالی ښه یې داسې لنډی هم شته چې دویمه مسری کې سره یوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دې دواړه رانږدې کړه

چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه

(پښتنې سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خمارې سترګو دې جار شم

چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه

(افغانستان راډیو)

▲ عالمه سترګو ته یې ګورئ

چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه

(پښتنې سندرې ۲۲۲مخ)

دوېیمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی

کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه

(پښتنې سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
کسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

دريېمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګی راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمري په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)
▲ نامردې يوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

ځلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګی در کړم
په ډال دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې يو سم
په يارانه کې دې شريک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې يو سم
په يارانه کې دې شريک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سورپړي روانېږي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېږ مازیګر درومي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته خېږي
په ما اورېږي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګۍ و کړه
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه وارې توره لنګۍ و که
بیا که شړۍ په سر کوي یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو ځپلۍ په پښو کړې
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زياتوالی په خپله ښيي چې د دې فقرو يووالی يوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکې د دې راوړل شويو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډيو کې يوه لنډۍ تر نورو پخوا ويل شوې، دوېيمه، درېيمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپيدا شوې دي.

د ورستيو لنډيو شاعرانو د لنډۍ لومړۍ برخه راخېستې ده، د لنډۍ دوېيمه برخه يې حذف کړې، په خپله يې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ يو د هستوونکو د ذوق توپير، د اجتماعي موقف توپير، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپير، د زمان توپير، د عمومي ټولنيز انکشاف توپير، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سويې او طبيعي محيط توپير او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډيو په دوېيمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محيط مخلوق، د هغو طبيعي او اجتماعي مظاهرو بيانوونکي دي چې دی يې راچاپېر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهي، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بيان چوپړ ته را کاږي.

په يوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسيون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو يو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دايمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو څکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ,, سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زيار ايستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش يوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاينميزم لاندې تغير او رشد کوي. کولی يې شي، دا څکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډيو په هستولو کې برخه اخېستې او د کوم چا فردي کلکسيون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوريک (عاميانه) اشعار دغه خصوصيت لري مګر د لنډيو لنډوالی، سهولت، رواني او زيات رواج د لنډيو شاعران ډېر زيات کړي دي. لنډۍ د عموميت لمنه يې تر هر بل فلکلوري شعر زياته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی ليدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ يې نه وي زده او يا د لنډيو په غاړو باندې يې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چهاربيتې، بابولالې او کوچيانۍ غاړې يې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقايسه کې دی. لنډۍ ياني د پښتون ملت د مجموعي هيلو عواطفو، کرکو، ښېګڼو او بديو تر ټولو غني باوري او اصيله پانګه ده. د لنډيو همدغه تعميمي خصوصيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډیو څپو ته ور اچوي، د پخوانیو لنډیو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د څېړنې د پانې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پانه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډیو په لومړیو او دویمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډیو د تاریخي تواطور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډیو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل بنه یې. د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډیو پر له پسې خپله بنه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق یې بدلون موندلی دی.

د لنډیو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډیو کې لاس وهل د هغوی لومړی یا دویمه فقره بدلول، یا په دې فقرو کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالي جریان دی چې د لنډیو تدریجي بدلیدل بنه یې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډیو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډیو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډیو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندي دلیل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپیر او بدلون د محلي او قبایلي یا داسې نورو تو پیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډیو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم

خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه

(پښتني سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم

خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

(پښتني سندرې ۳۰۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډۍیو کې یا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی یا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍیو د هستوونکو محلي تمایلات داخل دي. د داسې ترمیمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونیت نه شي مطالبه کې دی.
دا ډول لنډۍ ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمایلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډۍیو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځینې داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکیب یې توپیر بنه یې. یانې داسې تو پیر چې په محلي قبایلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپیرونه د لنډۍیو د شاعرانو د ذوق، ادبي سلیقې او ذهني انګېرنو څخه را پیدا شوي دي. دا تغیرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسرۍ) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍیو د تاریخي او نه درېدونکي تحول د پروسې یوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍیو نمونې دي:

ما به د تا کبر کړي خواره
چې سر دې یوه شملې دې دوه پرې ایښې دینه

مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکی دې یوه شملې دې دوې پرې ایښې دینه
(پښتنې سندرې ۳۲۷مخ)

دوېیم مثال:

نه ښوریدی نه پریوتی شم
تاو کړي غشي مې د یار خوړلي دینه
(پښتنې سندرې ۲۸۷مخ)

ولاړیدی نه شم عالمه
تاو کړي غشي یې په پښو ویشتلي یمه
(پښتنې سندرې ۲۹۳مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته ګناه نه شته
بخت چې کوته شي تندی تل ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته
بخت چې کوته شي باچاهان ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې تول ذرې، ذرې دی
یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مې تول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی یم مینه

▲ صورت مې تول موړې، موړې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مې تول د زهرو ډک دی
زه منګرې موزي پر زړه خوړلې یمه

▲ صورت مې تول په وینو رنګ دی
د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډۍیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډۍیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مهاجرتونه، ایدیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنايعو انکشاف، د تخنيک ترويج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډۍيو کې د ژوند، پايښت زمان يوه برابر نه دی ځيني لنډۍ کم عمر لري او ځيني څه اوږد يا ډېر اوږد.

د لنډۍيو عمر اوږد والی په هغه مفاهيمو پورې اړه لري چې د لنډۍيو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخيستی دی. مثلاً کله چې د کوچيتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډۍ چې د کوچيانو ژوند او غوښتني بيان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسي داسي فرض کړئ چې کوچيتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچيانی لنډۍ دې منځ ته راشي؟

کوچيتوب په خپله د کوچيانی لنډۍيو د ژوند واقعي سرچينه ده. کوچيتوب د لنډۍيو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډۍ دي چې د کوچيتوب د مظاهرو بيان له پاره هست شوې دي او داسې نور.

همدا راز په ځينو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډۍ، د هماغو کوډونو له زاوال سره يوه ځای او يا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ويل شوې لنډۍ، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډۍ کې ويل کېږي:

زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه
(پښتني سندرې ۱۸٦ مخ)

په دې لنډۍ کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بيان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلۍ په خپل واک د ميني شريک وټاکلی شي، پورتنۍ لنډۍ بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدينو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوريدو به نه متهيج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېړۍ وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډۍ ونه بولي.

له هغه ځايه چې د لنډۍيو مضامين او مفاهيم مختلف دي. په طبيعي توګه هغه لنډۍ چې مضمون يې د ټولنې د قانونمندۍ پر بنياد اوږد عمر لري، په خپله لنډۍ هم اوږد عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړۍ او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما خپل باور دا دی چې د لیریکو لنډیو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بیانوي، د انسان د غریزې پر ډېرو ژورو جرړو تکیه لري، تر نورو لنډیو زیات پایښت کوي او ښایي د انسان دهستې تر پایه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنۍ لنډۍ:

▲ زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې ربړدي وار خطا ولاړه یمه
(پښتنې سندرې ۱۷٦ مخ)

یا دغه لنډۍ چې وايي:

▲ زما په زړه دې بانه ښخ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردي مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مینې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. یا په زړه باندې د بنو د ښخېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده یاني دغه اوسنۍ مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډیو عام مضمون به چې د نارینه او ښځې ذات البیني عاشقانه جاذبه بیان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دلیل پر بنیاد په کلي توګه د هغو لنډیو عمر چې د انسان د غرایزو د انعکاس له بیان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه باید حکم و شي چې دغه راز لنډیو په ماضي کې هم زیات عمر خوړلی، باید تر ټولو لرغونې، پخوانۍ او لرغونې وي، ځکه چې لا تر اوسه د مینې او وصال، د بېلتون او مرګ چینه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوړ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنې غني نیکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکې پرګنې وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازبرېدلې زاړه مناسبات به نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مینې او ښکلا به نوې بڼه نوي تعبیر او نوي لورې پیدا کړي وي. د خلکو د شعر په وینه باندې به داسې رنګین او وړانګین ګلان زرغونه شي چې عطر او موسیقي به یې بشریت د واقعي ښایست پړاو ته ورسوي. د وروګلوۍ صداقت او سرېتوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنیو او خود خواهۍ یو څخه خلاص کړي. د دایمي سولې، نه زوالیدونکي مینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زړې سره زموږ (غمجن نسل) وظیفه لاهم دریږي، موږ ماموریت لرو چې غمجن بشریت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بریالیو، نیکمرغو نسلونو ته ور ورسوو چې د غم رنځ، محرومیت له انګازې، موزیک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعې جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،
(سلیمان لایق، ۱۳۶۱ لیږدی، پینځه دېرشتم چوپړی)

ځېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه،ځلورم او پینځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

کڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړی غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۷	سلیمان لایق	پښتو لنډۍ	۱۳۶۳ لیږدی	۶۴	۳۴	۱۶		۱۴			۱۵۳۹	۱۵	ټول
					۱۶	۴		۲	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۱۸	۱۲		۱۲	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۸	۸		۲	ونه - uná: (ځرګند واو په غړ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۵	۳		۲	ېنه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ېنه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱۰	۵		۱۰	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۷ لښتیلیک:. ځېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، ځلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۶ ټي – ۱. سليمان لايق کښلي او ويلي په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی.

,, دا سمه ده چې ما يوه څه وخت په سياست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشايي ادبياتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په ښېړنيزو ادبياتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقريباً ديارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په ديار کې مې ښېړنيز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستيو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډيو اساسي ښېړنه او په فارسي ژبه مې يوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ايښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکميل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشويش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائيل راغی، نو داسې څوک به پيدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له يوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پايانه بيان دی چې په يوه، دوه يا دريو بيانونو کې سر ته نه شي رسيدی.

ما د دنيا د فلکلورونو سره يوه څه بلديت پيدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، ليکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډی يوه بې نظيره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډيو په زمانت دنياوالو ته و وايو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ يوه عجيبه خصوصيت لري. په يوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزيه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډيو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصويرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډيو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقيقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرۍ کې يې ما ساری نه دی ليدلی. سالونکا د اسپانيې يوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وايي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د يوه طبيعي ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانیې په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصریو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و ګورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب ځرنګه په خپل چوکاټ کې داسې یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیداواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام واړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ۱۳۵٤ ل کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنګي سړي، یوه زیار ایستونکي ادیب، یوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یاني ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیري جریدې ته په هره ګڼه کې یوه مقاله ولیکې. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په یاد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډیو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخیسته او زه یې تشویقولم چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲٦۰ پاڼې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاييدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشويش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتدارۍ مې دا کار کړی دی. ليکن کېدی شي چې ډېر ايرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايې چې دا غلته ده، يا دا ضعيفه ده، يا دا ريفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. ياني د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وايم چې دلته ما يوه تنکی ځوان د هارون حکيمي په نوم وليد، د ده غزلې مې واورېدې؛ رښتيا درته وايم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هيڅکله خپه نه شم.

البته په لنډۍيو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو بايد سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولنې له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډۍيو يوه لکچر درکوم. ما د خپلو ليکنو نه يوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. يوه خبره بايد تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارينه وو له خوامحکومې دي، په لنډۍيو کې يې د خپل محروميت اواز پورته کړی دی او نارينه يې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخيستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
ځکه چې ښځې زموږ ميندې دي، ښځې زموږ خويندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نيمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډۍيو په تاريخي اصالت باندې يوه څه و غږېږم.

زما په عقيده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او يا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پيدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د ارياييانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دليلونه شته. زه په همدې بنياد ځېرنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسيدلی يم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه ځېړم او د لنډيو سره يې مقايسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، هميشه د لنډيو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځيني خلک هغه لنډۍ ياداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بيا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه يې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقايد، غږونه او تمايلات په لنډيو کې پيدا کړو او جامعې ته يې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور ځېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې يوه سندره ده چې (ماهيا) ورته وايي.

ماهيا هغه شپانه ته وايي چې له اوزو، ميښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجيبه خو يې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړی حيرانوي. د ماهيا شباهت له لنډيو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ويلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حيث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډيو سره دا فرق لري چې اوله فقره يې اتته ده او دوهيمه يې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوهيمه يې ديارلس ده.

د ماهيا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به يې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هيله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبياتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې يې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

يوه سرليک (پيراګراپ) به زه د لنډۍ د تاريخی پېژنګلوی په باره کې تاسې ته و لولم ، بيا به لنډيو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډيو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسايلو تصويرګيري ده. يوه پښتنه ښځه په لنډيو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډيو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډيو پېژندګلوي.

افغاني فلکلوريستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عاميانه ادبياتو د شتمنۍ يوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او ميراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې يوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍیو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوي څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د ګندهارا د اوسیدونکو څخه اوسنۍیو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبنۍیو اصطلاحاتو تداخل ښهیي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله ییزه څېړنه یوازینۍ اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوی کې مرسته و کړي، له بل پلوه به د غربي ختیز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختیزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍیو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تبایون په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله ییزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښي تر ضرفیت اوښتي ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله رښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:
د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آرياني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره يوه ځای اوسيدل. خو کله چې د دوې يوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختيز پلو ته لاړل او بلې برخې يې د لويديز په لورې مخه وکړه. په درېيو ځانګو سره جلا شول. يانې په ختيزې. لويديزې او مرکزي ځانګې. د دوې ګډې ژبې هم د درېيو جلا ژبو په توګه وده ومونده. ياني په ختيز کې سانسکريت، په لويديز کې اويستا او د دوې تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اريايانو ژبه ده، چې د رګويدا په سرودونو کې د پګهت په نامه ياده شوې ده.

رښتين صيب د پښتو لنډۍيو د تاريخي پېژندګلوی په باره کې عقيده لري، چې د سانسګريت سرودونه هغه دي چې په ځلورګونو ويدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ويل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. ليکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سينه په سينه رارسيدلي دي.

پروفيسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رييس په دې عقيده دی چې پښتو لنډۍ د اويستا له ګاتونو سره چې يوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاريخي قرابت لري. دی د نورو محقيقانو په حواله ليکي چې ګاتونه او رګويدا له لنډۍيو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځايه چې لنډۍ له ګاتونو سره په يوه ماحول کې پالل شوي دي، بعيده نه ده چې د ګاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډۍيو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقيقت ته نېږدې شوي دي، خو ورسيدلې نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقيقانو نظريات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله يې څېړنه او ازموينه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرګندونې نقلي ماهيت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي ميتودولوژۍ او فاکټونو په اساس مشخصو نتايجو ته رسيدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اويستا او سانسکريت په باره کې چې د هند اروپايي ژبو چې د يوې کورنۍ خوېندې دي، د مقايسوي ژبپوهنې په اساس يوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډۍيو د هغو منسوخو شويو ټولنيزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډۍيو کې د تېرو تاريخي، فرهنګي بهيرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسيلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکريت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېځلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاوند سره يوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډیو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په څېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خویندو ژبو د انشعاب د زیات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شویو مشترکو اړیکو د کشف او څېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډیو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېږوي.

د ساري په توګه د سانسکریت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکریت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غین ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس یانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي څرګنده ده. چونغر د چینو غر او غرجستان د غرونو سیمه. په دواړو ژبو کې په یوه مانا کارول شوي دي. په سانسکریت کې د همالیه غرونو ته ګراج هم ویلی شوي دي.

چې مانا یې د غرونو باچا ده. په دې ترکیبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځینو نورو نومونو په په تانیسته کې ځان ښیي. د غره په نامه غین ته د ګاف د بلیدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکریت کې بنګال ته انګدېس ویل شوي دي. چې اوس سین ته د شین په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د دیشو نومونه د همدې ریښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکریت په لرغوني حماسه (راماین) کې د ګندهاروا دېس په نامه یوه داسې وطن یادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سیمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانیسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغوني بڼه پاتې شوې ده.
د زیاتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډیو په ژبه مې لیکلې ده.

په لنډیو کې د تاریخي ریښو او رابطود پلټلو اوپیدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډیو کې څېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغری، سپیلنی، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډیو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شویو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډیو د تاریخي او فرهنګي پېژندګلوۍ سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ راښکلی دی، تېر شو او د لنډیو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه ییز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډیو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښیو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یاني هغه روحي ګرفتارۍ چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ ښخوا تر دي چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډیو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د ښتینودیه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنی ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر ښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دکیکه درجه بندي کړې ده او سرۍ د خپل حکیکت د بربندولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډیو د تاریخي ریښې او د لنډیو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویرلنډۍ په رښتیا سره د ښتنې ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډیو کې خپل واقیعت څرګندوي. هېنداره ښځه ښیي، خو په ظاهري ښه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه توږونکی ښځه تصویروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکیب څخه. هغسې چې ته یې غواړې. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یاني له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانیو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانیستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شیرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د ښځې دا ننداره ینه د شاعر د جنسي غریضې د طبعي احساس نتیجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتیا او لېونی مینه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاینه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارینه له پاره د هغې جنسي جاذبیت د ښځې د اصلي ځرخ یوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر یاني لنډیو کې خپل واقعیت ځرګند وي. لنډۍ د پښتني ښځې هغه اعجاز لرونکي هینداره ده چې د پښتانه په ټول تاریخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصویر وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د د هستیدو، سېنګار (نقش و نګار) او نندارینه کې خضور لري.

د لنډیو د ځانګړنو څخه داسي اتکل کېږي چې د ډېرو لنډیو شعري سپرغیو، د تاریخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسیر کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسي ځپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنیزو روابطو او فرهنګ د څېړلو له پاره هغه عمیق ارزښت لري. کوم چې پوسیلونه یې د ژوند د تاریخ د مطالعې له پاره لري.

لنډۍ د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتني ښځې د دریځ څېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکۍ کې د خپل تاریخي وضیعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتینی تصویر وړاندې کوي. که څه هم لنډۍ تلپاتې پدیده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو یوه ځايي او ډله ییز زوال نه مومي. یوه، یوه په تدریجي توګه د یوې قانونمندې قاعدې له مخې رژېږي او ځای یې نوي افوات نیسي. لیکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پیاوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژیوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنیو ته د اجدادو عمده خصوصیات نقلوي او له مبدا سره اړیکې نه پرې کوي. د همدې ځانګړنې په وجه لنډۍ د یوه باوري ځرک او مدرک په توګه د لرغوني تاریخ، د پښتنو د پخوانیو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډیو کې ښځه تر نارینه زیات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاریخي وضعیت د ځرنګوالي د څېړنې له پاره چې د ځانګړو تاریخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهميت لري. د ټولنې دوېيم نابرابر دريځ ته د ښځو د پوهولو تاريخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنيز پای ياني د نارينه په مقابل کې د ښځې تابع دريځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنيز دريځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بيان آزادي حتا د نارينه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعاليت مناسب ميدان او امکان نه شته. د هغې ديني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهير په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځينې نورې سيمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارينه په باره کې خپلې خاصې طريقې او وسيلې پيدا کړي دي. د دغو وسيلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عاميانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د يادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې يې تر هر شي زيات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقيعت سره په لنډيو کې نارې وهي، ټول انسانيت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنيا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره يې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارينه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډيو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ يې ودانې کړې دي چې په هېڅ ليکلي غنايي شعر کې د هغې د يرغليزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه يوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نورۍ يا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل ښشپړ ليوالتيا او د جنسي تبعيض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه يې په خپله وينه او مينه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بڼۍ کې يې پخه کړې او د نارينه په ربښتيندويه انځورونو کې يې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له ليرو ځايونو څخه راغلي ياست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هيله ده چې د لنډيو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنيفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډئ چې موږ او تاسي يې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او يا هم په پېښور کې د لنډيو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بيناد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسي مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسيه کې، په امريکه کې او يا هم په جاپان کې يې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډئ له هغه ځايه اخېستي او دا يې ومني.

هغه شک کوي چې شايد دا لنډئ به ما پخپله جوړې کړي وي. شايد دا لنډئ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډئ اوس زېرېدلي وي او تاسي پرې د ارياګانو د وخت ټاپه لګوئ.

يوه سړی د چې ارنولډسن په نوم يادېده، چې هغه په پيښور کې په لنډيو باندې کار کړی وو او يوه کوشنۍ رساله يې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډئ پيژندلي وې. هغه په يوه لنډئ حکم کړی دی چې دا لنډئ د هغه وخت لنډئ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډئ بيا ما وروسته د يوه افغان دوست په خپاره شوي کليکسيون کې و ليده چې ده د خپلو لنډيو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته وليکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډئ ليکئ؟ دا لنډئ ولي جوړه کوئ؟ او ته ولې دې لنډئ ته خپله لنډئ وايې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې ليکلې ده او که هغه اوس په لنډيو ځېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به يې ويل چې دا څه حال دی.

نو ويلی شو چې لنډئ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاريخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او ليکوالو څخه هيله کوم چې د لنډئ په ليکلو دې خپل وخت نه ضايع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډئ اصيلي لنډئ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هیله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډۍيو د راټولو له پاره ټیمونه ولېږي. د لنډۍيو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا يې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه يې يې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډۍيو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخېستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسي د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونیو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې يې مونږ او تاسي وینو.

زه د یوه سپین ږیري په حیث له بحث نه وتلې یو، دوه درې کلیمې تاسي ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زمونږ جنګ نه دی.

دا دښمن زمونږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زمونږ ژبې دي. دري زمونږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته يې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم يې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له مونږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زمونږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش يې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسي په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زمونږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي.
,, حکیم سنایي شاعر بزرګ ایران ‘‘
کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشتو. دا وراشه یا بنې خبرې نه دي مونږ نه خوشحاله کوي. مونږ هم یوه ملت یو، مونږ هم حیثیت لرو. مونږ هم فرهنګ لرو.

زمونږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغونې دی، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې يې خلک د فارسي ژبې له پاره پیشنهاد وي.‘‘
(سلیمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لېږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ښېرنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

ښېره ۲. ت - ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولوونکي / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال / نا چاپ	تول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری
۸	سلیمان لایق	لنډیو باندې کنفرانس	لیږدی ۱۳۸۷	١

Related منسوبي	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری
	١			
▲ سړو ته منسوبي Related to men	١			
▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
ېنه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ېنه.				
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	١			
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لړی شتون لري.				
څرکنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېری لړی شتون لري.				

Suffix Voice غږ وروستاړي	■ Action Req'ed کړه شوې	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
	١١٣	٥	تول

۸ .۱۵ لبنتیلیک:. ښېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۱۵ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوشنی شعري کالب یا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍیواله شاعرۍ کې یې سارۍ لیدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ ځپو یا دوو مسرو کې درونډ مانیز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه نه لري، خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ باید د زور(ه) په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یاني داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ او دوېیمه ۱۳ ځپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمي مسرې ځلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې مصرۍ ځپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یوه ټاکلی شکل او قانون لري.
دلته به یوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ یوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به یوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولی زما به کټ خاورو ته وړینه

▲ ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

ځرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې ورستۍ کلمه اهنګینه وي، د وروستی ځپې اهنګ یې لوړ او تر هغې دمخه ځپې اهنګ یې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسیم شي:

لنډیو ته (ټیکۍ)، (مصرۍ) او (ټپې) هم وایي، چې دا هریو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علایم وټاکل شول: لکه د قافیې افادې له پاره (a) نښه، د ردیف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ـــــ)، د بېلابېلو قافیو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د یوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غړیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له ځپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د ځپو د شمېر، د مسرو د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د ځپیز ځجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقیږي. یاني تر هر درېیو ځپو ورسته ځلورمه ځپه ځج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکنه	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی	(Caution) خبرداری	(In control) کنټرول کی
۹						۴					■	●	✓
									▲ Related to men سړو ته منسوبي				
						۴			▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
						۱			ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
						۲			ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
						۱			زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
	محمد اسمعیل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	۱۳۷۷ لیږدی	۴					زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۳	۳	تول

۱۵. ۹ لبنتیلیک:. ځېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر څمککچپوهنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګنه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ . ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شينواری روښوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب يوه بې سارې بډاينه پانګه ده، زموږ د ټولنې د ژوند او آيډيا هېڅ خوا نه شته چې په لنډۍيو کې يې انعکاس نه وي موندلی.

مينه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېری، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آيډيا په لنډۍيو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحياتي ، د ژوند شرايطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د يوه دايرة المعارف يا وېکيپيډيا حيثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټيکۍ په نوم هم يادېږي) د پښتو په هره سيمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب يوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سيمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ويل کېږي چې مشهور يې د چارباغی، ننګرهار،تيرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای يې غږ او کمپوز د سيمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسيقۍ په کالب کې ځايېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ييز ډول، کله يوازې او کله له سروکو سره يوه ځای ويل کېږي.

د لنډۍيو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه يې ۹، او دوېيمه يې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډۍيو دوېيمه مصرع همېشعه په (ونه - ´UNA) – (څرګند واو)، (ينه، NA (څرګنده ي)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله يې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر يې واورې وروي چارپېر ګلونه

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوي ماته
د جنت حورې! په ګولې دې و ویشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی یمه

له دغه فرموله وتلې لنډۍ له ادبي معیاره وتلې او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډیو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶) لنډۍ کېږي په هغو کې یوازې یوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې یوازې یوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصیله وم کم اصله یووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختیځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پېژندنې لاربنود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴لیږدی، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډیو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ویلی.
د لنډۍ بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتتم، په دوییمه برخه کې په څلورم، اتتم او دوولسم سلابل څبه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډیو لومړی او دوییم پاړکی هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسیږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ كه – په – مى – **وند** + كې ـ ش – هيد – **نه** + **شوې**

خداى – ږو – لا – **له** + يه – بې – نن – **ګۍ** + ته – دې – سا- **تې-** + **نه**

دا په هغه صورت كې چې لنډۍ یوازې ویل كېږي او كه له نيمكۍ سره یوه ځاى شي په هغه صورت كې د نيمكۍ له خصوصيت سره سم د لنډۍيو په څپو كې توپير راځي. كله له داسې هم ويل كيږي چې كومه څپه په كې نه احساسيږي، له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل كيفيت نه پاتې كيږي او په نيمه سيمه كې توپير لري چې دا څېړنه بېله موضع ده بېل تحقيق غواړي.

<u>په لنډۍيو كې د ښځو ونډه:</u>

د ښتو ولسي ادب كې عموماً او په لنډۍيو كې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زياته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ويرونو، ودونو، د غم او خوښۍ يو په وختونو كې يې وايي. د لنډۍيو جوړونكې هم غالباً ښځې دي. زياتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشينو او خپګان انعكاس دى.
له نيمايي نه زياتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروى دى، د دوى د غم خپلي سيني آه دى چې د نارينه و مخ د دوى تېرىيو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. كله د بني له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لكه ډوډۍ په تناره كې وريته شومه

او كله د مېړه له بد سلوكه:

▲ نېستې د خداى له لوري راغله
موزي په ما مينت كوي چې خوار دې كړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مينه څه پوهيږي
په نس يې موړ كړه تر سبا كوي خوبونه

▲ خاونده بيا دې ماخوستن كړ
د نارضا كټ نه مې ريږدي اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسۍ او بې واکۍ له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک يې د بل دی
خدايه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د تولني نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ويل شوې دي. ځينې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرګند ډول ميرزايانو، ملايانو جوړې کړې دي، داسې لغات او تعبيرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق يې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تويوينه

▲ علم درياب طالب اوباز دی
يابه ځان ډوب کړي يا به باسي ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
ديدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وينه

په دغسې لنډۍيو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هيڅ نه وي لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوې وي، دومره تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدی کال)

کڼه.	راټولونکی / ليکونکي نوم	ټيکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوې Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۱۰	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لارې	ليږدی ۱۳۸۵	۱۶	۹	۶		۱			۶	۲	تول
					۴	۱		۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۵	۵			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۱			ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
					۱	۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۲		۱	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
					۱				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Table caption (inside table): ځېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټیکيو کچه، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

۱۵. ۱۰ لښتيليک:. ځېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډیو کې د محرومیت پر موضوع کېنلې دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعریفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړین دي. درد، عاطفه، پیغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې لیدل کېږي، ځیني بهرني لیکوال چې پښتو لنډۍ یې لوستي زیاترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځیني لیکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د یوه بشپړ شعر الهام اخیستل کېږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په یوه نه یوه بڼه یې د هغو لنډیو پیغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او یوه نوی رنګ یې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځایه سرچینه اخلي، دا به یوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورایه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کېږي او دا په ثبات رسېږي چې پیل به یې پښتنې کړې وي.

▲ سپوږمیه سر وهه راخیږه
یار مې د ګلو کر کوي ګوتې ریبینه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسیکې دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سینه په سینه تر موږ را رسېدلي زیاتره د ښځینه احساساتو او ښځینه محرومیتونو څرګندونه کوي.

یانې دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو دیوالونو شاته ډېر ځورېدلي او یا یې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډیو کې یې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځینه وو له خوا ویل شوي د محرومیت تله په کې درنه ښکاري، راځئ په پښتو لنډیو کې د ښځینه محرومیتونو یوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتني سیمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره یوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دین کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سيمو کې د غيرت تر نامه لانديې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارينه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور يې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډيو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محروميت له ورايه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې څوک غوايه نه ورکوينه

▲ تورې تيرا نه دې کړم تېره
ما به مې خپلې مور ته څوک ورسوينه

▲ ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهي بيا دې شړينه

زياتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپين شي، کله بيا د پلار او يا کورنۍ د کړنو له امله څوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ويلی خو کله چې يې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې يوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته يمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپين شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مينه

که چېرې د پورتنيو لنډيو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نيم بيتي او يا پوره لنډۍ دلوستونکي او يا اورېدونکي په ذهن کې يوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم يوه دردوونکې پيغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو يوه بل محروميت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دين کې ښځې او نارينه يوه ډول حقوق لري خو په زياترو پښتني کورنيو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه يې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځينه خواهشاتو ته، تر دې چې د خوابنې او يا د کور د ځينو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د مېړې مور، ورور او يا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې بايد په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډيو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورايه برېښي:

▲ ټېل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې ميره ده ما په کور کې نه پرېږدينه

▲ ځان به په ډک سيند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بنې ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بنديخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځينه

▲ بنګړي د ټولې دنيا دود دي
زه له نيستمن جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه توري
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به يوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزیګي په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنی لنډۍ داسي انځورونه لېږدوي چي هره یوه یې دپښتني سیمي یوه ښهکار دی، د بېلګي په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چي پښتني نجوني او یا هم مېرمني په غرنۍیو سیمو کي ځانګي په خپلو ټیکریو کي څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چي د فطرت د داسي یوي خوړي لوښیي په وخت کي به څوک د چا د ډودوی څه پروا کوي او بیا هغه ډودی چي د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چي پښتني ښځي ډېري ځوروي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کي لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍیو هېوادونو کي د مسافرت شپې سبا کوي، پښتني مېرمني یې په کورونو کي لارې څاري. داسي هم شوي دي چي تر واده شل ورځي او یا لس ورځي وروسته نارینه مساپري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتني مېرمني چي کله دغسي حالاتو سره مخ شوي نو د خپل زړه بړاس یي په لنډۍیو کي وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اګاهانه ډول داسي اهنګین له زړونو راوتلي چي په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پربوځي. دا پیغام لېږدوي چي د مېړونو په نه شتوالي کي پښتني مېرمني څومره ځورېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی
ته مساپر یي زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مي جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کي یوازې تاوېدمه

دغسي ډېري لنډي په پښتو ژبه کي لیدل کېږي چي هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چي خدای مه کړه د پښتنو کولتور مي غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کي ځني ,,دلته د , ځني، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښخه، ورښخه، ترې په مانا دی چې د ځینې , بعضې، ښخه یې توپیرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ لیږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسي مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و ښېرو نو پښتني همدومره قدر او قیمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتورونو کې یې ښايي ونه لري. خو ما دلته یوازې د پښتو لنډۍیو کې د محرومیت پر موضوع دا لیکنه کړې وه، هیله ده لوستونکي راښخه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زیږدی)

کنترول کی (In control) ✓	خبرداری (Caution) ●	کړه شوی Action Req'ed ■	وروستاړي غږ Suffix Voice	Related منسوبي	Mésréy مصری	Ṭikéy ټیکی	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډی	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	چاپ کال / نا چاپ	لیکی / لیکنه	راټولونکی / لیکونکی نوم	ګڼه.
					٨		۶	۴	۱۸	لیږدی ۱۳۸۵	پښتو لنډیو کې محرومیت	جانان	۱۸
				▲ سړو ته منسوبي Related to men									
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	٨		۶	۴					
				ونه - una: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	٣		٢						
				ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملي، غونډلي سره راشي) بینه.	٢		۴	٢					
				زوزکی - ana: (نون زوږ ولري) نه.									
				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	٣			٢					
				زورکی ه ه،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.									
				څرکنده ه ه،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.									
تول	۱۰	۱۳											

ښېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. ښېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ څې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لړ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکیکینو دا خیال دی چې ټپه د پښتو ایجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره څومره جامعیت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د یوه پوه وینا ده چې پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپین ږیري د دین، اخرت په حکله ټپې وایي، نوي ځوانان په کې د خپلې مینې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وایي نو پیغلې د ګودر په غاړه د پیغلتوب، کالو په حکله په کې خیالات څرګندوي، په ودونو ښادیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستایي.

ټپه د جزباتو هینداره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چې کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازیګر زیړیه لمره
ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل ګردونه

پښتون یوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې څوک یې په کلاری او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنګ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه
په مړو موړ شوې که نور هم غواړې جنګونه
یا
▲ د لښکرو ملک ته وایه
ډېرې دې کونډې کړې خېرې درته کوینه

د تاریخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پیر روښان توره په لاس جنګ له ورځینه

د پیرنګیانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پیرنګیانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ویل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نیمایي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې میراتیږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي
چې يې شوده د پښتنې رودلې دينه

▲ ستا د بوړې توپکه ځار شم
په اوږه ستا وي کړه زه د خياله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زياته په هېڅ يوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې يوه اهم حيثيت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستايلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره
د نيمو شپو منګي زما لالی وهينه

▲ ستا د حجرې درشل کاره شه
زما د زړه ستنې کړې دريسې وينه

چيلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستايل شوی دی:

▲ چيلمه خديږو چې دې مات کړم
ميين په ما دی غم په تا غلتوينه

▲ د حجرې ګټ دربانډې پرېوځه
چې د چيلم نچه دې خله کې پاتې شينه

جماعت د پښتنو ديندارۍ لکه د نمر ځرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د ميين زړه جماعت خانه ده
که مسلمان يې وران يې نه کړې ديوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وایه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځینه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهمیت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازیګر ډېره زیاته ستاینه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې مازیګر پرې ښائسته کیږي
هغې جینۍ له مور منګی نه ورکوینه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کیږه
زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته یمه

▲ هېندستانۍ شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوینه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکيره دوې ګټې دې وکړې
یوه دې خیر تول کړه بل دې وکړه دیدنونه

▲ چې اوره نه خوري بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړي ځوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل یوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بس دی په دې به یې فیصله کړو

ډېرې ټپې د سړي عمر کموینه،،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځېره ۲. خ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice ورو ستاړي غږ	Action Req'd کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
۱۱	فیاض علی شاه	د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت	لیږدی ۱۳۸۶	۲۴	۵	۷		۱۲					
					۲	۲		۵	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۵		۷	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۱		۱	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱	۶		۷	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱			۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۲۵	۱۰	تول

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ . ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

,, ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځينه لور ته منسوب وي، په اسيا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه يې؛ نساء ګل، ضيا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندې ګل، زيباګل، ګل خانم، بانوګل، شيرين ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېرى کوچيان يې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته يې منسوب وي،،

,,

▲ ګلونه ډېر درسره راوړه

زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبياتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بيتونو کې په ايجاز بيان کړي دي. , ۱ ، د لنډيو په وېړه لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه يې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او اديبانه انځور کاږل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنيز، تاريخي او د نورو مضامينو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې يوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو , دوي ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه يې نهه سيلابه او دويمه برخه يې ديارلس سيلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړى او معلوم ويناوال , شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سينه په سينه له يوه نسل څخه بل نسل ته راليږدول شوي دي.

خو بيا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره يوه شان او سيلابونه يې سره برابر دي. , ۲ ، د لنډيو يوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندريزه ځانګړتيا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافيايي سيمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتيا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولي شي. , ۳ ، د لنډيو د نورو بېلابېلو ځانګړتياوو تر څنګ يوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ويل شوي، هر ډول مضامين او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډۍ د دې ترخنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بنه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډۍیو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبیهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پاڼې، پاڼې شینه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کمیس دې تور متې دې سپینې
لکه ښامار چې تر چنډړ تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنۍیو لنډۍیو کې زړه له ګل او کترې یې د ګل له پاڼو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او متې له چنډړ سره تشبېه شوي دي.

په لنډۍیو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبیهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دینه

▲ زلفې دې بیا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

, ۴ ، د دغه تشبیهاتو په لړ کې یوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له ښلاښلو برخو، د طبیعت، چاپېریال طبیعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له یوې خوا څخه ښکلې څېرې او بڼې لري. په طبیعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه ښلاښل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نیکمرغۍ د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له یادولو او کارولو، کرلو، سیل او لیدلو څخه یوه ځانګړې خوند تر لاسه کوي.

په رښتیا هم د ګل نوم په یادولو سره انسان ته د ګلاپ ښکلې څېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپیدنه، د اېنځر د دیدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرنې او عقاید لري. د بېلګې په توګه زېړګل د جدایي علامه، سور ګل د مینتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقایسه کوي، د جانان دیدن د اېنځر له ګل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په دیدن او له ګل سره په همدمۍ کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واوړي خو ځینې یې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډیو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځینو څخه یې په لاندې ډول یادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډیو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر یاد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډیو کې یې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډیو کې د ګلاپ د ګل اصیلتوب، سره ښکلې زړه راښکونکې څېره، د مینې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسیت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړیکې، ډېرې ستایل شوي او یاد شوي دي. هم د ښکلو تشبیهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځینې کار اخېستل شوی دی، لکه:

▲ اصیل ګلاپ چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصیل ګلاپ را ښخه ورک دی
کم اصل ګل که بویوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شې
ګل د ګلاپ شې چې دې خاورې بویوینه

▲ په وینو سور لکه ګلاپ شه
پښتني ناوې دې په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولګۍ دې سره لکه ګلاپ ده
ځکه یې واړه بلبلان ثنا کوینه

▲ د نجلۍ مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نیمو ورځو وینه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جینکۍ دې په اوربل کې ګرزوینه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نږدې تول پېژني، په ورځنیو چارو کې په ځانګړي توګه په کلیو، بانډو کې د کلیوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځینې واړه ځونډي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدې د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کمیس په لمن او ګریوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونګ د بوټي، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو ښخه وروسته و چېږي او بیا ورڅخه کار اخېستل کېږي. په لنډیو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځینې یادونه شوي ده او د ګلاپ له ګل ښخه وروسته لونګ په لنډیو کې خاص ځاي لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مې نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړینه

▲ که چا لونګ لیدلي نه وي
جلی خولې کړه د لونګو بوی ترې څېنه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چتو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ویل کېږي. ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلی بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاڼې او ګلونه لري. په لنډیو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتیاوو په پرتله ډېره یادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلی کور راته معلوم دی
د بام په سر یې کشمالي کرلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار يې په وړيا ديدن کومه

▲ ګلان دې ټول له تا کربان شي
ته کشمالی يې نور سلام درته کوينه

▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه ښايسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب ځرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډيو کې د ښکلو تشبيهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنګ سره تشبې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه

▲ که مې سرې شونډې در په ياد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه

▲ غاټول به ټول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه کړځومه

▲ يا د لاله په ګل شبنم دی
يا دې د مخ په ستارو خولې راځينه

نرګس: نرګس لکه ځرنګه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترګې ورياديږي، يوه بوټی دی چې له عطرو ډک ګلونه لري، په ګلونو کې يې سپينې پاڼې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې يې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس یو ډول ګلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنی جوړښت یې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړې توګه په لنډیو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترځنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرګس په ګل کې راڅول شي نو هغه ده چې دغه رنګینې د نرګس د اوښکې په بڼه تعبیر کېږي او ښکلې ادبي انځور ترینه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډیو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر ټال مې زنګوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرګس چې شین یې نار سپین یې ګلونه

▲ مخ دې ګلاب سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوینه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډیو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل ګلونه سپین رنګ لري او زړه خوښونکی بوی لري.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنیو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنګ یې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډیو کې درامبېل او چامبېل خوشبویي او دهار په بڼه تشبیه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل يې نوکران نيولي دينه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل يې زه رامبېله خوشبو يمه

همدا راز د لنډيو له سمندر څخه يوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ريحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ريدي ګل او داسې نور...
چې په لنډه توګه يې يوازې د لنډيو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه ريدي په بيابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک ريدي چې و سپېرې ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصيب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوينه

▲ زما جانان ګل د ريحان دی
پاس په اسمان دی ملايکې يې بويه وينه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اېنځر ګل يم په لاس نه درځم مينه

د لنډيو سمندر دومره ژور او ځپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بياهم کم دي. خو دلته يوازې له دغه سمندر څخه د يوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې ليکنې لمن په لاندي لنډی همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا د بنایست ګلونه ډېر دي

څولی مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه ،،
(محمد حامد، ٢٠٠٧ زیږدی)

کڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ کړه شوې Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
١٥	محمد حامد حلیمي	لنډۍ د ګلونو په سمندر کې	لیږدۍ ١٣٨۶	۴٣	١٣	٧		٢٣					
					٧	۴		١۶	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۶	٣		٧	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					١	١		٧	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					٧	۵		١٢	ېنه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ېنه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۵	١		٣	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لړې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېري لړې شتون لري.				
											٣٣۶	١۶	ټول

١٥. ١٣ لښتیلیک:. څېره ٢. څ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ١٣٨۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍيو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اېنټرنېټ پاڼې ته په لاندې بڼه پورته کړي دي. ,, ګرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبي او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنی ده چې د نړۍ یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښــتنو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه ټپې ویل کېږي.

دا چې ټپې یا لنډۍ ځانګړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډۍ ویلې دي نو همدا لامل دی چې د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسې لنډۍ هم شته چې په هر ځل ویلو سره یې لومړیوونکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده ځېره او د میوند د جنګ فاتحه ملالۍ هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

کله چې دا لنډۍ دغازیانو ترغوږو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه یې تر ۹ سیلابو، دوېیمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم ګړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دوېیمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي , کله چې په کلیو او باڼدو کې د وادونو او نورو ښادۍیو پنډې جوړې شي نو ښځې څو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې ولي. دوې ۲ یا څو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنګګا رنګ مصرۍ په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلګې را اخلو:

سـوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځـــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
ځوک چې مين شي اوبه خوند نه ورکوينه

ســـــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
ګولۍ يوه مرغۍ مې دوې ويشتلې دينه

ځــــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
جينۍ يوه ياران يې دوې نيولي دينه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازديګر دی تېر به شينه

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې ښخ و
تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د ځار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوينه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې يوه ډله پړه ومني او يا خو د سحر لمر را و خيږي.

کله چې په وادونو کې سندرې ويل کېږي، ويونکې ډېر وخت کوښښ کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې ياد کړي کوم چې دوی يې د ښادی په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته ورمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به يې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کليو او باندو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سيباتونه او ميلې جوړه وي او د ټپو په ويلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډيو سيالي تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټوليدو مصارف په غاړه اخلي او د يوه يا دوې چرګانو او يا خو د لاندې غواښې په پخېدو سره د لنډيو سيالی ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کېږي)

په ځينو سيمو کې د غم په ورځ هم د وير ټپې ويل کېږي هغه داسې چې کله ځوک مړ شي نو د کورنی غړي يې او نور خواخوږي يې په ژړا کې د غمجنو مصری په ويلو سره د زړه براس وباسي. لاندې مصری ته ځير شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کيامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنيا کړينه

لنډی په ليکونو کې هم غته ونده لري دوستان، اشنايان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان يوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصری لېږي، دوستان د خپلې دوستی اظهار کوي، اشنايان، خپلوان د يوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتيا، کار او راتګ حال بيانوي. عاشقان خپلې ګيلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کليوالو، غمازانو ظلمونه او د ريبار د دوې رنګی څخه سر ټکونه د لنډی په ژبه کې ليکي. دلته يې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو يوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس ياران ليدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصيبونه

▲ زما خواږو، خواږو دوستانو
له تاسو بېل يمه ژوند خواند نه راکوينه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وايه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې ږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کليمه به د يارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دى
په څه خبره به په خولا راسره شينه

▲ خدايه ته ما ګل د ګلاب کړې
چې د اشنا په غېږ کې پاڼې، پاڼې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دى
د مسافرو په کې نه شته نصيبونه

▲ مسافري مې کړې نه وى
ځان مې د سيند په اوبو وړى وى مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله یمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې لیکه ورته مې ډېر ژاړلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
رویبار د خپلې یارۍ دم په کې ترینه

▲ کلمه زر، زر پرې چلېږه
خط مې د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مینه په کې شنه لوخړه شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې دیدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه یې
زما سلام دی ته به وکړې دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مینو یې ناغې ترلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مینو باندې نه شته بندیزونه

همداسې د ساز او تنګ تکور په برخه کې مصرۍ ځانګړې ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کېسټونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپې ویلي دي، ځینې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځینې د اتنیز ساز او ځیني بیا غمګینې ټپې په داسې انداز سره ویلي چې نبغ په نېغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوريدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چينې تاندې کوي او د ګريوان دښتې خړوبه وي.
لکه څنګه مو چې و ويل ډېرو سندرغاړو ټپې ويلې دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مې پټې شو کاروندې په کې کرمه

په ويلو سره په لنډيو کې نوي ساه را ژوندۍ کړه ورروسته د ټولو د مينې وړ سندرغاړی رحيم شاه دا ساه پسې اوږده او ځانګې، ځانګې خوارې کړې او په همدې کمپوز يې په اُردو کې چې:

(پهلي تو کبي، کبي غم تا *** ابي هر پل مې تېرې ياد ستاتي هی)

د يو ښکلي موزيک سره ټپې و ويلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ايران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړي اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښــــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشېندم ګلونه

▲ دا اخيري مصرۍ د دا وي
اخير يې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولايت خان، ٢٠٠٨ زېږدی)

ځېړه ٢. خ ولايت خان ځدران ,, د پښتو لنډيو په اړه يوه څو خبرې،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ١٣٨٧ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / ليکونکي نوم	ليکي / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوې	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
١۶					٨	١٢		١٥					
					٥	٧		١٣	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					٣	٥		٢	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					٥	٣		٣	ونه - una: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					٢	۶		۶	بنه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.				
									زوزکی - ana: (نون زوړ ولري) نه.				
ولايت خان ځدران	د پښتو لنډيو په اړه يوه څو خبرې	لېږدی ١٣٨٧			١	٣		۶	زوزکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
				٣٥					زوزکی ,, ه ,,: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ,, ه ,,: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		١٢۶	٢٠	ټول

١٥. ١٤ لښتيليک:. ځېړه ٢. خ ولايت خان ځدران ,, د پښتو لنډيو په اړه يوه څو خبرې،، په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ١٣٨٧ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ . ۱۳ دې (د). حبيب الله رفيع د المان ږغ راډيو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ د لنډۍ چينې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دي او د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې په لمن يې زېړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هيواد د ادبي او کلتوري ژوند ښنته کېښوده. د ليك تر پيداښت وړاندې يې زموږ د فکري يون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ويدي او اوستايي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښيرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه يوه داسې ګلبوټی هم رازرغون شو چې هره پاڼه يې بېل رنګ او د هرې ځانګې خوځښت يې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ويلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېريال ځرګندويې او ښکارندويي يې و کړه. لنډۍ د پښتني ټولني ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې يې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍيو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍيو دوراګانو ملتيا و کړه او هم يې د دوی د جنازو او تابوتونو ويرونه و کړل.

د لنډيۍ چينې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سيلابې او څپه ييز جوړښت لري، لکه له نامه څخه يې چې ښکاري يوه لنډ بيت دی چې دوې مسرې په کې دي، يوه لنډه ۹ ، سېلابې او بله اوږده دیارلس سيلابې، د دې ۲۲ سېلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ايجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتني ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبويه عطر جوړولی شي.

د ميني نغمې او د حالاتو تغمي دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت يې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي يوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مين بېلتون ته هرکلی کوي او داډ ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

ګودر د پښتني ټولني یوه ټولنیزه مؤسسه ده، په هر کلي او تپه کې یوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجوني ګودر ته راځي، اوبه هم ځني وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مینو دیدن هم په ګودر یا د ګودر په لاره کې کېږي، نجونې ګودر ته په ښو او نظرراښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوګانو سیالۍ کېږي، یوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مینه او وفا د پښتني دنیا یوه زرین او متین اصل دی چې ژمنه یې و کړه بیا ماتېدی نه شي، چې قول یې وکړ بیا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مین مینې ته د مینې په دنیا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه
که په کیامت یې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولني یوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مینه او ګرانښت (صمیمیت)، لورېینه او یوه پر بل پېرزوینه هم یوه زرین اصل دی، یوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د مینې او لورېینې ژوند لري. یوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورۍ له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورۍ له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو ورۍ تللی ښښتن یې وریادېږي، مړۍ یې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صمیمیت) او لورېینې داسې ازموینه ترسره کوي:

▲ اشنا مې ورۍ رانه تللی
چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځینه

په پښتني ټولنه کې د مینې کولو لارې ډېرې اغزنې دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلا مینه رسوا شي نو بیا د مرګ استازۍ رارسېږي او د مینې انتقام اخلي. مین په همداسې اغزنو حالاتو کې مینې ته زړه ښه کوي او له مړینې وېره نه کوي خو له مینې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستی دی چې منکر نه شې مينه

يا هم

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
غولی جارو کړه چې په شرق مې وينې ځينه

پښتني دنيا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځينې ناوړې او نارواوې هم لري له دې ځخه يوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډی نه ديوه مليح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل ښتن د لنډۍ په خوږه ژبه خپلې ناروا ته داسې متوجه کوي:

▲ برخان د ګلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پيداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هيله لري چې ماشوم و لري او په کور کې يې زانګو وزنګوي، يوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې يې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته ژبه په طنزيه لهجه داسې وايي:

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همځولي زانګو ګاني زنګوينه

لنډۍ يوه سرتړلی زنځير دی، يوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه يوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د يوه خواږه ډيالوګ په توګه دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې يوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مينې راز او نياز په کې شوی او د ټولنې بنديزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپينه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وايي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګی په ختځه په زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وايي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کېښکاره غابنونه،،

(حبیب الله مرکه د آلمان ږغ راډیو سره، ۲۰۱۰ زیږدی).

ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice ورووستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۱۲					۲	۴		۸					
					۲	۴		۴	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
								۴	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱			۳	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
						۳		۲	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملي، غونډلي سره راشي) ینه.				
						۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱			۳	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
	حبیب الله رفیع	په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟	لیږدی ۱۳۸۹						زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خیله) دېرې لږې شتون لري.				
				۱۴					ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۴	۳	ټول

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه یې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بیت یې ۹ سپلابه او دوېیم ۱۳یې سپلابه دی، چې په ټولیز ډول ۲۲ سپلابه کیږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډۍیو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته یې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکیمي: که لومړی د لنډۍیو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وایي په ځینو کې مصرۍ او په ځینو سیمو کې ټپې وایي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګرانې دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیداشي چې یا یې نه وي زده او یایې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه ایښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر یې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولګی دی، یانې نهه سپلابه یې لومړۍ مصرۍ ده، دیارلس سپلابه یې دوېیمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ویشت سپلابه کیږي، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. بل تعبیر یې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چیچ زهر یې ډېر زر اغیز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن یې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ویښوي او څپاند کوي یې، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وایي، د ټپې هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصرۍ هم ورته وایي ځکه دا دوې مصرۍ دي او سره راټولې شوې، دا یې یوه مانا ده او بل مصرۍ یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصرۍ تورې واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصرۍ نوم اخیستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځیني نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غریبۍ، غریبۍ په هغه وخت کې چې یوه څوک مسافر شي، یا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډۍ وايي، دې ته غریبۍ وايي، غړنګې هم ورته وايي، ډېر نومونه يې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثیر څخه اخیستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ یوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره یوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصرۍیو کې ځای کېږي، لکه یوه سر تړلی ځنځیر دی چې موضوع بل ځای ته نه ترې ځي، په دوې مسرۍیو کې یوه ښکلی مضمون ځايېږي او انسان ته یوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زیات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زیات ارزښت ورکوي.

حکیمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژیدۍ ډک یوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېیو نومونو څخه مصرۍ، چې له مصرۍ تورې اخیستل شوې،

▲ تاته په خاورې خولګۍ درکم
پر ډال دې نه شته د مصرۍ تورې واورونه

یا لنډۍ چې له ماره اخیستل شوې یا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخیستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ یوازې یوه تراژیدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسي پوهېږۍ چې تراژیدي یوازې دغه حالت ته نه وايي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، یانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژیدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصویر لري:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

څومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق بې ثليقې، ياني غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسايلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. ياني دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډيو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډيو کې ډراماټيکي لنډۍ هم شته، چې په لنډيو کې خبرې اترې شوې، د يوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکۍ ځواب دې دیه داسې
منګۍ په ختّه زه په زغه ولګېدمه

او بیا چې ځواب منطقي هم وي ورته وایي چې،

▲ د مورکۍ ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاره غابښونه

دا ډول دې لکه:

▲ زړه مې له سترګو ګیله من شو
چې دیدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مین ته یې اوښکې بیا زه تویومه

دا ډول ډراماتیکې لنډۍ ډېرې زیاتې دي، د ژوند ښکلې، ښکلې صحنې چې په ژوند کې پیښیږي، هغه په هر ډول په لنډۍیو کې ځای شوې دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ویل چې لنډۍ سرتړلی ځنځیر دی، لیکن په پوښتنه او ځواب کې بیا سوال په یوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته یې هره یوه ځانګړی سرتړلی ځنځیر دی.

حکیمي: د کاکړۍ غاړو سره که چېرې سرې لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به یې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړۍ غاړې او که لنډۍ؟ د تصویر او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پیدا نه کړې چې یا یې لنډۍ ویلې نه وي او یا یې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړۍیو یا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړۍ جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وایې چې لنډۍ دوې ویشت سېلابه ده او هغه یا څوارلس سېلابه دي یا شپاړس سېلابه دي هغه معمولا څوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسرې یې یا اووه سېلابه دي یا اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه یوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقريبا د لنډۍیو په لار روان یوه ټولګی دی، د ژوند ټول مسایل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنيزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځينو ځایونو کې له لنډۍ نه هم حساسې دي، په هغو کې د ژوند مسایل ډېر ژر، ژر منعکس کيږي، په لنډۍ کې مسایل ډېر ورو، ورو منعکس کيږي لکه:

▲ د ښو ټوپکو اوستادکاره
د ښو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وينه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزايل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کيږي، خو غاړې چې دي هغه بيا رواني دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کيږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دی وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسایل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسایل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍیو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، ليکن په هر صورت، د لنډۍیو کړۍ لویه ده، او د کاکړۍیو وړه ده، نو په همدې اساس يې هېڅکله له لنډۍیو سره په پرتله کې نه شو ابښودلی.

حکيمي: تاسي د نوو خبرو يادونه و کړه چې په کاکړۍیو کې ځای شوې او په لنډۍیو کې تر اوسه نه دي ځای شوې، په لنډۍیو کې هم داسې بېلګې اوس شته، لکه یوه طنزيه لنډۍ وايي:

▲ کبر سورۍ کړه حال مې ګوره
چې مبایل مې اوس آنتن نه ورکوينه

یا بله یوه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې ياري په مسېجو شوه
له داسې مينې دې خپل ځان ډېلېټومه

د دغه ډول کلمو يا هم د نورو کلمو راوړل په لنډۍيو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځينې کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډۍيو په څنګ کې يې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې يې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سايکل يا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډۍيو کې زياتې لنډۍ شته چې د طالبانو، يا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

يا نور ژور، ژور منطقي مسايل دي چې په لنډۍيو کې رانغښتل شوي دي، ليکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر يې په ولس کې و وايي او شاعر يې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته يې مور د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې يوه لنډۍ يوه ځاي يوه ډول ويل کېږي خو بل ځای په بل ډول، لکه :

▲ يار مې د خوست زه د تيرا يم
خدايه خوست وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځای داسې ويل کېږي چې:

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم
خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

حکيمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له يوې خولې بلې خولې ته ځي، له يوې سيمې بلې سيمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پيدا کوي چې غواړي په کې د خپل پايښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې يار مې د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیرا یم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تیرا وي پنځه ورځې وروسته یادېږي ځکه که له خپلې سیمې سره مینه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سیمه ییز اتلان په کې بدلېږي، په یوه لنډۍ کې په یوه ځای کې یوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ یوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدلیدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپوږمیه سر وهه راخیږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

دا (جون زانولسونیو) یوه پښتو یوه څېړونکې دی هغه وایي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آریایان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بیا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپوږمۍ راوخیږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شیره یې خرابېدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ویست او ټول به راټول وو. بیا به یې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به یې شیره ایستله، له هغه به یې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به یې استفاده کوله. دا لنډۍ یا له څوارلسم وړاندې ویل شوې، یا په داسې ځای کې ویل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخیږي یا هر څه چې دي د مینې له خوا دا لنډۍ ورته ویل شوې ده چې

▲ سپوږمیه سر وهه راخیږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه یې هم د وخت په تیرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه یې همداسې پرې ایښي دي.
یا دا چې:

▲ مازدیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کبلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مينه (معشوقه) بنېږي کوي او هلته مازيګر دی نو وايي چې:

▲ مازديګری دی بنېرې مه کړه
ته به د ناز بنېرې کوې رښتيا به شينه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کليمې يې نوې دي او ټولې بدلې شوې يوازې فکر يې را لېږدولی دی. ما و ويل، چې هغه يوه کس جوړوي، ليکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه يې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شيان ترې توږي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځايونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکيمي: تاسې د څو لرغونو لنډيو يادونه و کړه د تاريخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځايه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهيسې ويل کېږي؟

اوستاد: د لنډيو لرغونتوب د آرياني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای وبښي هغو د افغانستان په تاريخ کې يوه عجيب ابتکاري کار کړی هغه وايي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده او يوه هم تاريخي دوره ده، ليکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده، يوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. يوه هم تاريخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړی ويدي سندرې دي، ويدي ورکې سندرې دي، د آريانا ويجه په خاوره کې کابو څلورنيم، پينځه زره کاله پخوا ويل شوې دي، بل د ريګويدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږديدنې پيل شوې او آرياېان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، يوه برخه آرياېان پاس ته ولاړل يوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ريګويدا سرودونه ويل شوي چې په کې د پښتني سيمو د قبيلو، سيمو، سيندونو او ځايونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کليمې هم ليدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبيات پښتو ژبې ته له آرياني ژبو څخه له ويدا او اوستا څخه رالېږديدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او ميندو سندرې ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آرياني سندرو څخه ډايرکټ يا نېغ په نېغه رالېږديدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او ميندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقيما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم اللو لو...
بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشت سپلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو تولګه یې دوه ویشت سپلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستایي سندرې دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سپلابو کې ویل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.
نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آریاني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولې او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په ځپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډیو ژوند ډېرو لومړیو کلونو یاني ځلورو ځلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډیو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډیو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

▲ ,, تا چې پرمخ څپېره راکړه
د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ,, ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډیو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ویلې یا به اتڼونه وو، زموږ کلی درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو څېرې به د لوړو، لوړو کلاکانو باندې لویې، لویې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لویې، لویې څېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډیو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون تویک شو را ته ډک شو
ناڅاپه ټک شو په زړګي یې و ویشتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما لیکلې وه، اوس یې د ځینو، ځینو له خولو اورم، نو زه ویلې شم چې زه د لنډۍیو په غېږه کې رالوی شوی یم او له لنډۍیو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه یې هېڅ ټولګی ساری نه وینم، زه یې د نړۍ په پرمختللې ادب کې هم ساری نه وینم، نه دا چې زه پښتون یم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډۍیو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېویشتو سیلابونو کې یې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کیسه ده، ځوانانو ته زما توصیه داده چې د لنډۍیو په ټولولو کې په ډېره امانتداری هڅه و کړي.
راټولې یې کړي او ویې لیکي ځکه یوه شمېر د لنډۍیو ټولګې چې خپرې شوې دي یوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوي، خو بیا هم د اصلي او مصنوعي لنډۍیو تر منځ توپیر شته، دا د ځوانو فولکلوریستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخیزې څېړنې و کړي، لنډۍ د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو تولنه دوديزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بیانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شې مینه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شرک مې وینې ځینه

ډېر داسې مسایل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بیانولی شي، دغه راز نور مسایل هم بې له وېرې او محدودیت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبیب الله رفیع، ۲۰۱۰ زیږدی، د هارون حکیمي مرکه)

کنترول کې (In control) ✓	خبرداري (Caution) ●	کړه شوې Action Req'ed ■	Suffix Voice وروستاړي غږ	Related منسوبي	Mésréy مصرۍ	Ţikéy ټیکۍ	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	چاپ کال / نا چاپ	لیکې / لیکنه	راټولونکی / لیکوونکی نوم	ګڼه
خبره ۲. د - ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)													
					۱۱		۵	۹					۱۳
				▲ سرو ته منسوبي Related to men	۶		۳	۸					
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۵		۲	۱					
				ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳			۲					
				ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.	۵		۱	۴					
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				۱		۱۳۸۹ لیږدی	د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسیږي	حبیب الله رفیع	
				زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳		۴	۲					
				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.					۲۵				
تول	۱۰	۱۷		ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.									

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. څېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېري خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېيمه برخه يې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دينه

لنډۍ هغه موزون، غير متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غير مصرع بيت دی چې لومړۍ برخه يې نهه , ۹ ، ځپې او دوېيمه برخه يې ديارلس , ۱۳ ، ځپې وي.

▲ په ګودر څه تکه لوېدلي
چې کشره خور يې بدرګه ورسره ځينه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کليو او ښارو کې، په شنو درو او لويو دښتو کې، د ابشار ځنګ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپيلۍ او د بنوال په دروو کې په يوه شان خوند اخېستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په ياد وايي، ځلميان او پېغلې يې د خپل ځلميتوب شور او مستي په کې لټوي، مينانو ته د راز او نياز رويبارې کوي، توريالي ورسره د تورو په ميدان کې ګډېږي او مسافر يې په مسافري کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې څومره ساده، سليس او روان دی هغومره د پرديو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
يا خولګۍ راکړه يا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتيږي. په ژوند کې مينه، ښکلا، ميړانه او ننګ په ښکاره توګه بيانوي.

▲ چم ته انګريز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نیول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلې یمه

▲ پټی دې ګرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه وړو ګرمه یمه

او د لنډیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوې ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوړ ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګي یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لیو ډکوینه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خوارۍیو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنزد زورکونکو او زورواکانو باندې نیوکې دي چې هغوی په مسخرو له پیښو خبروي. لکه دا لاندی لنډۍ.

▲ ځوانانو ننګ راباندې وکړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږینه

ښه طنز د یوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه یې د ټولنې له سیاسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

پر دنیا ټول د سرو نه شته
ټول د پیسو دی مصلیان خانانوینه

ځوانانو زور په بزګرۍ کړئ
سپینې پایڅې د زرو ځلي ورانوینه

ځواني د زرو روپو آس دی
د بېلتانه پېټې چې وړي سوده به شینه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنېزې موخې لري لکه دا لنډۍ:

پرما دې زر شیندلي نه دي
چې د څراغ په رڼا غواړې دیدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ویل کېږي، یانې په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې تویوي چې ترخه دینه

یوازې پوه او هوښیار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه یې یوازې خندنې اړخ ګوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

په بسم الله کتې ته ورخېږه
د نجلۍ کتې د جنغوزي دی مات به شینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز د هجو یوه ډول دی، خو د هجو توندي اوتېزي نه لري. یانې هجو مخامخ د چا عیبونه ورته وایي یا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ویل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د ګلو لښته نه اخلې
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه یاري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ویونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره دونیا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوره نه خورې بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې یار ده چې کوي اشارتونه

هزل بیا هغه دی چې پر چا باندې بد وایي.

▲ چې پر زینه ختلی نه شي
نامردې ولې دې ګیبی پرتوګ کاونه

هزل د وییپوهنې په اساس هغه شوخي ته وایي چې د جد ،پند، ضد وي.

▲ پیزوان مې ستا په بربټ کې بند شو
تر دروازې پورې بندې درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې توندې لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلې ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګي لاندې څرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو توکو ته هم وايي چې د هغه ويل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهيږم
وايه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګی کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځي چې پېغله يمه

▲ بيا به زه تورکميس و نه کړم
زما دسپينې سينې رنګ يې واړاونه

▲ تينګه مې مه نيسه په غيږ کې
تي مې واړه دي سړنی بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړې
په خوند يې نه دی خپل کلنګ جاري کوينه

▲ ځانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

هزل د عامو او منځنۍیو خلکو له پاره هم ویل کېږي چې موخه یې یوازې خندا اوساتیري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده
له پردېسۍ ځېنې ستومان راغلی یمه

▲ ځوک به دې مړ کړي ښکلیه یاره
پردۍ برستنې جګوې شمارې خالونه

یا هغه لنډۍ چې په کې توکي شوي، موخه یې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوځه کې توخې و کړ
زه په توده برستن کې نېغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
مابښام مې مړ په خوب لیدې و وېرېدمه

▲ ځنګه دې خواره کړم خاوندَه
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زیاتېږي
زکات یې باسه چې نظر نه شي مینه،،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

ځبره ۲. د محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ
۱۴	محمود نظري	په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي	۱۳۸۹ لیږدی	۴۰

منسوبي Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکې Ṭikéy	مصرۍ Mésréy
منسوبي Related		۱۰	۸		۲۲
▲ سړو ته منسوبي Related to men		۷	۱		۹
▲ ښځو ته منسوبي Related to women		۳	۷		۱۳
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.		۲	۳		۵
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.		۴	۳		۶
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.					
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.		۴	۲		۱۱
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.					
څرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.					

✓ کنترول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ کړه شوی Action Req'ed
تول	۱۶	۱۷

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. ځبره ۲. د محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي.

,, ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققین په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې یا لنډۍ نه و شوه. ,, نا کره ده دا زما ځېړنه داسې سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په یوه نیمه يې مسره کې مکملېږي. ځکه د دې اولنی مسره لنډه وي، ځکه يې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې يې نهه سېلابونه او په دوېيمه کې ديارلس سپلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې ليکي ,, چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ويل کېږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي،،.

ښاغلی قلندر مومند يې پښتو لوک ګيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ,, د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه کې ، مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په ښه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وېنا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اپښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په ښه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ,, د پښتو ژبې مصرۍ يوه اولنی جز، لنډ (۹ سپلابونه) او بل اوږد (۱۳ سپلابونه) دي او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ويل کېږي. ولسي پښتانه يې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ تورۍ په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصرۍ يو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ويل کېږي.

د ټپې تاريخ او غوره والی: د ټپې د پېخليک په اړه پرتو روهيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ,, ټپې زرګونه کاله راهيسې سينه په سينه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کېږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سرببره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنيف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم يوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاريخي رښتينولي، جغرافيايي ځانګړنې، د قومونو اندونه، سيمه ييز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعرۍ کې تازه ښايسته ښکارېږي،،

درانه پروفيسر نواز طاهر روهي ادب لومړي توک کې د ټپې په اړه ليکي:
,, ټپه د پښتو روح حکيکي انځور هنداره ده، غريب او امير، رند او صوفي يا د کوز او پاس وړانديز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساينه ورکوي.،،

د ټپې د ببخليک په اړه خورشيد جهان تاريخ ليکونکي، شېر محمد خان ګنداپور ليکي چې سلطان محمود غزنوي ٤۰۰ هـ لښکر کې ملک خانو نومي يوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خپل يار ديدن له ځمه

درانه حبيبي ,, پټه خزانه،، کتاب ځېړنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ويلي دي، هغه لړ تر لړه ټپه زرکاله پخوانۍ ګڼلې، ولې له دې نه هم زياته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړې ځای:

۱. حمديه او نعتيه څو ټپې:

▲ مينه د خدای د رسول ښه ده
دا نورې مينې لباسي خاورې به شينه

▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم یې کړینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی ناري وهي زما دې شینه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهید شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګنډمه

۳. لیکه یې ټپې:

▲ اباسین بیا په ځپو راغی
په سر یې راوړل سپینې خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې ځینه

چیلم:

▲ چیلمه خدایږو چې دې مات کړم
مین په ما دی غم په تا غلتوینه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمریان دي
چې وخت یې راشي په سیالۍ سر ورکوینه

پښتني:
▲ په سپین میدان به درسره یم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مینه

واده:

▲ ځلمیه ننګ راباندې و کړه
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوینه

۵. تاریخي ټپې:

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدای ږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

▲ ما ورته وې شیګل ته مه ځه
میرزمان خانه فرانسو ته دې ترینه

۶. طنزیه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال یاري ده اوس به خاورې ایرې شینه

۷. فخریه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به څه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلي دینه

۸. عشقیه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دیدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ریبار په لاس یې یار ته ولیږمه

▲ عاشق سړی نه غلتیږي
له رنګه زیړ وي سترګې توري ګرځوینه

۹. نرۍ واله ټپې:

▲ په دنیا غم کله ښادي وي
په ما همیش د غم جنډې ولاړې دینه

۱۰. دعایه ټپې:

▲ زما پښتنځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالیار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه

دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتې خاورې به و کړې دیدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خوړلې یمه

انتظار:

▲ که په شپېو باران ورېږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنیا نه ارماني راغلی یمه

ښېرې:

▲ مازیګرې دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

ګیله:

▲ جانانه ستا نه ګیله نه کړم
زه ګیله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدايي شي زما ښه به يادوينه

د جانان خندا:

▲ زما د يار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوينه

تعويذ:

▲ په تعويذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زيارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مي يوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړينه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وريژونه

توره:

▲ مېين پرې يم منکر ترې نه يم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه مېينه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبرۍ ته ملا تړمه

د ښایست ستاینه:

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه

مخ:

▲ مخ يې ګلاب سترګې يې شمعه
خدايه بورا شم که پتنګ وربانديږ شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپيني لېچې
لکه چې توري په مېدان کې بربښ کوینه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زیب کا
لکه صدف چې په الوان تومبلې وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بانړه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک بانړه یې په سالو ختلې ونه

غاړه:

▲ ستا د ایلی په شان غړی ده
زما شړی ده ستا به کله خوښنه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ایښی
لکه سپوږمی چې نیمائي اسمان ته شینه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنډه وه موړې
مار چې لنډی شي دوې ځلي خله لګوینه

پیزوان:

▲ پیزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې ښکل کړم
تا به په دې سترګو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقی علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخېستې دينه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځينه

مازيګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيګر دی تېر به شينه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شينه

سپوږمۍ:

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوينه

سپرلی يا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زېړ ګلونه

اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا موندل ټيکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما دیدن یادېږي
د ګودر غاړه اجاره واخله میینه

د بې غیرتې غندنه:

▲ په هېندستان دې خلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه میینه

وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسی په مېرتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنیا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلې سبا به ځونه

غرور:

▲ ما یې له کبره سلام نه اخیست
اوس یې ژړا په تش دیدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دي په دغه فيصله ده
ډېرې مصرۍ د سرې غم سيوا کوينه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په ديدن مې مونځ قضا کړو
زه به محشر کې خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په ديدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زيږدی)

ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

Related منسوبي	Mésréy مصرى	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ
	۱۸		۱۵	۳۴
▲ Related to men سړو ته منسوبي	۹		۸	۱۴
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۹		۷	۲۰
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱		۳	۶
ېنه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېينه.	۱۲		۸	۱۸
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۵		۴	۱۰
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری
۱۹	سرباز خان	پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام	لیږدی ۱۳۸۹	۶۷

Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوي	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
	۳۳۳	۴۰	ټول

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم اينجنېرعبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډيپلوم اينجنيرعبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ يې د انټرنېټ په يوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر يې يوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وويل چې دا ستا کار څکه د ستايلو وړ دی چې ته يوه اينجنير يې او د ادبياتو سره دې دومره مينه ده چې په دې صفحه دې ډير زحمت ويستلی دی، زه مسعود صيب ته د اوږد عمر او روغتيا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې يوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقيقي ليکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هيله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښې.

کله چې د پښتو په ادبياتو خبرې کوو نو مجبور يو چې د پښتو ژبې په باره کې يوه څه و وايو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. ياني ادبيات حتمي د يوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غير د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبيات د يوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصاليت خبرې کو نو په عين زمان کې به د پښتو په ادبياتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاريخ په مختلفو دوروکې محققينو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړې دي. ځينو څېړونکو پښتو ژبه غير اريانې سامې ژبه بللې ده، هغه مستشرقين چې دا نظر لري عبارت دي له هنرې راورتې اېنګلېس، سرويلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارليزميسن، برنس، ډاکټر بيلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ويستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ريښې يې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وايي چې د پښتو ژبه يوه سو چه اريانې ژبه ده چې د هند او اروپايي ژبو د سترې کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه يوه اريانې ژبه بولي چې د اريانې ژبو په شرقی څانګه) سنسکريت (پورې مربوطه ده .دوېيمه ډله پښتو ژبه يوه اريانې ژبه ګڼي چې د هندو ايرانې يانې غربي) اوستايي (څانګه پورې اړه لري.

درېيمه ډله پښتو ژبه نه سانسيکريټ او نه اوستايي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وايي چې پښتو ژبه يوه مستقله اريانې ژبه ده چې د سنسيکريټ او اوستايي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغوني ژبه ده، یا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسیکریټ او اوستایي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې ځېړونکي: کلډیټ پروډ، رابرټ لیچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دویمې ډلې ځېړونکي: جیمز ډار مسټر، ماکس میولر او جورج مارګنسټرن دي. د دریمې ډلې ځېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلي ډیور، پروفیسور اډیلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبیبي دي. پاسنیو لیکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ ځېړنې کړې دي، کتابونه یې لیکلي دي. چې مونږ د هر یوه کدر داني کوو، نومونه یې د ډېرو لویو لیکوالو او ځېړونکو په حیث په تاریخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر یوه کتابونه او نظریات او دلایل تشریح کول د ډېرې اوږ دې مقالې ایجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصیل او په زړه پورې ولسي ادب یوه برخه ده، چې لمن یې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په یوه بیت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرایط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړینیم بیت ۹ او دویم نیم بیت ۱۳ سیلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر یوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زړونو کلونو راهیسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سینه په سینه له یوه نسل نه بل نسل ته را رسیدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثیر کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې لیدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه لیدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې ویاړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکیکه شوې ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې لیدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر یې نه دی معلوم، شمېر یې نه دی معلوم، زمان یې نه دی معلوم، مکان یې نه دی معلوم، یانې هر چا ویلې، په هره موضوع ویل شوې، بې اندازې زیات ویل شوې دي. په هر وخت کې ویل شوې او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ویل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتیاز لري چې ټول پښتانه یې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې یوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې یې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طریقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډیو کې د پښتو ادبیاتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طریکه پیدا کولی شو. په لنډیو کې تشبیهات او استعارات ډېر ښکلي تطبیق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا یوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په څومره قوت څومره ساده او ښکلې بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پيدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سيمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټيکۍ، دا نومونه فقط د محيط په تغير سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې يې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنېزې دي، که تاريخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګرانې او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍيو کې ډېرو د قدر وړ ليکوالو ليکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځينو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاريخي لنډۍ يې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍيو يوه ژور اکاډميک کار نه دی شوی. هيله ده چې دا نيم ګړتيا ډکه شي.

▲ دا اخري دي لنډۍ دا وي
اخر يې مه کړې د يارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زيږدی).

ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم انجنيرعبدالقادر مسعودغوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنديو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

ګڼه	راټولونکي / ليکونکي نوم	ليکنې / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Tapé ټپې	Ṭikéy ټيکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'd کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
۱۷	سرفراز مومند	د ډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه	ليږدی ۱۳۹۱	۲	۲								
					۲				▲ Related to men سرو ته منسوبي				
									▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
					۱				ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱				ينه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۳۶۶	۱۳	ټول

۱۵. ۱۹ لښتيليک:. ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم اينجينيرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸.۱۵ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښنتی راخپستې، دوبیتې او تله یې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او ځواک یوه هنري تفسیر دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني ټولنې احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتنې هیلې او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

▲ ریباره ورشه ورته وایه
که دبدیو زور لري درسره ځمه

▲ جانانه ویښ یې که ویده یې
ستا تر کوټې مې لاس ترلې تېروینه

▲ په وینو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو یې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې میراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډیو کې د ښځې دریغ او محرومیت یوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوږه لګي یوه لامل یې هم دا دی چې د ټولنې د یوې محرومې طبقې د زړه غږ را اخلي، د پښتنې تور سرې او پېغلې د هیلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو ګوډۍ مې ساتلی
د موزیګي په مرګ به سترګې توروومه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنیو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده پلار مې لېونی کړې
د اشنا غېږ پسې ړنده شبکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وایه
خوشاله نه یمه له ناکامه کور کومه

په لنډیو کې رښتیني وینا، لوڅه او بربنډه ژبه او مسایل انځور شوي دي. دغه مسالي هم د محرومیت زېږنده دی.

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې زانګو ګاڼي زنګوینه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترړنه

▲ په سپینه خوله یې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوي کړي وزرونه

▲ تینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تي مې له خامو شیدو ډک دي وبه چوینه

▲ جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مېینه

په لنډیو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافرۍ بېلابېل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډیو یوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوینه

▲ ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېرې دې شړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافرۍ خوږلي ياره
قربان، قربان دې له خيرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دی
د اباسين ځپې دې يوسه کتابونه

▲ طالبه خدايږو به ملا شي
په کتاب پروت يې يادوې شينکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وايئ خلکو
عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کنه

▲ الف الله ج جبراييل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

▲ زلفې مې مه لندوه مورې
مار چې لنډی شي دوې سره خوله لګوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا ځرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډيو کې هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په تولي کې شرمبنده نه شي مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخیستل شوی نوم دی، مصری توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او بربېښنده وي.

بل روایت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخیستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرې اوښتې ده، مصره خواږه یا چینې ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصرې یا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پېغله ناسته وینه

▲ مصرې دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکۍ: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکۍ له ټیک اخیستل شوی دی، ټیک هغه ګاڼه ده چې پرتندې را ځړېږي. ښکلا یې د تولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټیکۍ د ټیکۍ یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ ټیکۍ مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نيمه شپه ده ټپې خوند کړي
څوک به مين وي څوک به ورک له ملکه وينه

▲ دا نيمه شپه ده ټپې وايه
څوک به مين وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار دربانډې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زيړ وتښتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د يوه سخت ګوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شين اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پيغور ټپ خو بيا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو يوه اهنګين غبرګون دی.

بل روايت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ويلو پر مهال د زيات اغېز له امله يوه غوږ په يوه لاس ټپوي او له يه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي. دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روايتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روايتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسيقيت يا ريتم لري، د پښتو څپيز خجيز وزن پالي، لومړی مسره يې نه څپې او دوېيمه يې ديارلس څپې ده. تونيک جوړښت يې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره يې خجنه ده او په دوېيمه مسره کې يې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې تورې
زه د موزې د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو ـ تان ـ پا ـ خه ـ مـ ـ ما ـ نې ـ تو ـ رې
زه ـ د ـ مو ـ زي ـ د ـ ډو ـ ډۍ ـ څه ـ پر ـ وا ـ ل ـ ر ـ مه

دوېيمه مسره يې په (ونه، يينه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وينا موسيقيت او ښکلا زياته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې وروي، چاپېر ګلونه

ینه:

▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې، امین به شینه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د یار مې پیغله خور په کور ده
نیستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوبیمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ویل شي نو لومړۍ مسره یوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په یوازې ځان انځور یا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېیمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوینه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ څپیزې غېږکې لکه سین په کوزه کې ځایوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زیاتونې یا کمونې نه مني، که پر لنډۍیو ځوک څه ورزیاتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په یوه پاخه دېوال پورې چې ځوک ختې تپي. لنډۍ زیاتره مهال د ښځینه وو له خوا ویل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارینه له محرومیت سره زیاته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ویناوالې زیاتره ښځې دي او ښځینه احساس هم په کې زیات انځور شوی دی. لامل یې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارینه وو په پرتله له محرومیت سره زیاتې مخامخې وي، ښځې له نارینه وو سره په غربت او خوارۍ کې شریکې وې. درد یې دواړه ګالي خو د یوازیتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محروميت ځپېړې تر نارينه وو ښځې زياتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د ديدنونو له پاره ځايونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلې ګودر د لارې سر دلته جنۍ د خير په غونډه نه کښېني او نه د مړې خېتې پاړسي غړوي، بلکې زياتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال ځولۍ نيسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وربېږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوينه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شيرينه ياره زه په تا اباده يمه

هلک يا عاشق بيا باران ته په دې دعا يا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وربېږه
ليلا سالو لرې کوي لمده به شينه

بل نارينه په غريبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پيسو پيدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په ميرو ورکه
تر ګل نازکه ياره خدای به دې ساتينه

▲ د هېندستان په ميرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوينه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کيږي
ما به لالی په ژړا ستړې، ستړې کينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ يوه کال به نوره درته کېنم
زيارت خو نه يې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت ياسين را باندې وايه
په ما خولې د ځنکدن راغلي دينه

▲ خط مې ليکلو ته راياد شوې
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تويوينه

▲ جدايي مه راولې خدايه
مرګ مې قبول دی جدايي نه کبلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه ياران جدا کوينه

لنډۍ:همدا احساس بيا په لنډۍ کې هم دښځينه له خولې را څرګندېږي چې له خپل معشوق سره د مينې څرګندونه کوي:

▲ په عسکرۍ دې خپه نه يم
خپه په دې يمه چې ګوشتې ته دې لېږينه

لنډۍ: د سپينو او تورو جامو ذکر بيا په لنډۍيو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ښکه په سپينو جامو ګرځې
رب دې عاشق که چې خيرن دې و وينمه

په لنډۍيو کې خوځنده يا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره ځيزونوسره خبرې کيږي.

▲ د مازيګر زيړيه لمره!
په روغو وايه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ څمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولي صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د څنکدن سلګی وهم تا یادومه

▲ سپینې سپوږمی حال راته وایه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوینه

▲ سپوږمیه سر وهه راخېژه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې ربېینه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لېندی لرو:

۱: هغه لنډی چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي یا بدیعي ښېګڼې یا ادبي صنعتونه یې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شوندې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهینه

▲ کد دې شمشاد زلفې دې پانې
دا نری وروځې دې کوکنار کرلې دینه

▲ خبرې، لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی ځوک به ځي ځوک به راځینه

اسطوره هم په ولسي ادب کې یوه ځانګړی ځای لري، اسطوریي کیسې زیاتره ولسي رنګ لري.

په لنډیو کې (د پیري، ښامار، دېب، سیمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنیت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي یا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښیي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
په تور دېبې مې ودوي ژړا راځينه

▲ د تا په سترګو کې پيريان دي
چې په تا راشي جوتې ماته راکوينه

▲ د ښاپيرو په کلي راشه
چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرى جمالي باکمالي
د ناز دلالې په خندا دې ستې کړمه

▲ بېلتون ښامار په لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په يوه شمېر نورو لنډيو کې هم دغه اسطورې په لنډيو کې انځور شوې دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدى).

ځېره ۲. ز پوهندوى لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبيتي پرتله! ،، کړې. ما خنې لنډۍ او د پر تېرښتى خنې راخېستې، دوبيتي او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

منسوبي Related	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکی Ṭikéy	مصری Mésréy
	۲۶	۲۸	1	۱۰
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۱۱	۸		۵
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۵	۱۸	۱	۵
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۶	۴		
ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلي سره راشي) يينه.	۱۰	۱۳		۸
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱	۴		
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۹	۷	۱	۲
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه.	راټولونکي / ليکونکي نوم	ليکې / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصری
۲۰	لال پاچا ازمون	د لنډۍ او دوبيتي پرتله!	لیږدی ۱۳۹۴	۶۵

ورو ستاري غږ Suffix Voice	■ ګره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
	۱۲۶	۱۵	ټول

۱۵. ۲۰ لښتيليک:. ځېره ۲. ز پوهندوى لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبيتي پرتله! ،، کړې. ما ځني لنډۍ او د پر تېرښتى ځني راخېستي، دوبيتي او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنډىيو، ټپو، ټيکيو او مصرو کچې،۱۳۹۴ ليږدى، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې تر سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.

,, ما کال يوه نيم مخکې ,, د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډيو په باره کې هم څه ليکلي وو. زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترڅنګ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتی) تولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډيو جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د تولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول ګڼم. د لنډيو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريستان په دې عقيده دي چې د لنډيو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتنې پېغلې او مېرمنې دي چې د بند تولنيز چاپېريال او په دې چاپېريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه ګړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې يې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانينو د يوه پردي ځلمي سره د مينې د څرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوڅول. لرې به نه ځو، د يوه وېشتمې پېړۍ په شرايطو کې چې د لويو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځواني نجلۍ ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او يا له ځلمي سره يوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بيا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سليمان لايق خبرې را اخلي چې د لنډۍيو په باب يوه ليکلي اثر په مقدمه کې يې د لنډۍيو ډېره زياته برخه د ښځو مال بللی دی، وايي چې ښځو د لنډۍيو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چت کړی دی او د عدالت غوښتنه يې کړې ده. ښاغلی سليمان لايق يوه ځو لنډۍ د مثال په توګه راوړې.

پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

پلاره کوډله دې ايره شه
سورکۍ منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته ليکي چې اوستاد اعظم سيستاني هم د لايق د نظر په ځېر همداسې ګڼي چې د لنډۍيو پراخه برخه د ښځينه له خوا تخليق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهير شينواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقيده دی چې د لنډۍيو ډېره زياته فيصدي د ښځو له خوا ليکل شوې دي.

لومړی خو زه د ټولو منقدينو، په تېره بيا د پښتو لنډۍيو د ځېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثريت لنډۍ ښځو او نجونو ويلې دي.

په دې لنډۍيو کې يې د سوځنده مينې اظهار کړی دی، کله يې خپل ځلمي مينان د جنګ ميدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشويق کړي دي او کله يې د اجتماعي بې عدالتۍيو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شويو لنډۍيو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتيا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارينه وو ونډه زياته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رييسې ډاکترې سلما شاهين د پښتو لنډيو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې يې څه د پاسه پېنځه لس زره لنډۍ راغونډې کړي دي. د کتاب په هر مخ کې درېويشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتيجه د هغو ځېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډيو له سلو ډېره زياته د ښځو له خوا ويل شوي دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپېږ.څلوېښتو لنډيو کې يوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږ.څلوېښتو لنډيو څخه يوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډيو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډيو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډيو څخه دیارلس لنډۍ، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډيو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږ.څلوېښتو لنډيو څخه يوازې شپږ. لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو ليکوالانو، په تېره بيا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب ځېړونکو او ليکوالانو نظرياتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورځخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د يوه لوی خان يا غريب پښتانه په کور کې يوه ښايسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مينه وي، د مينې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپين باړخو مې خولې دم ولاړې دينه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خيالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ يوه پېغله په خپل کلي يا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مينې په سيالي کې د رقيبو ځلميو ترمنځ په جنګونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پېغله لا بيا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محيط کې يې ښايي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وايي!! او يا په وازه خوله نارې وهې، خپل يار د خپل سپين باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ويلی نه شي يا نه ورته وايي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ويل چې يار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري ویاړي او لا پر اوږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروړی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځینه

▲ سپینې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سیوري ته مې مه بیایه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوایي له وېرې ترورږمۍ ته ترجبح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مینه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې یې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سیوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غیرته خطاب کوي. آیا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته یوازې یوه دلیل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډیو ویونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ویلې دي. بیا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آیا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ویلې، هغه به یې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بیا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زماني ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مینه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او یا یې پلار په خبر شي، میاشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مینه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشیو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترګو ړوند شې پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځینو لویو محققینو دغه خیالي او د نامکناتو مجموعې فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د رښتونو کیسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان یې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحلیل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د یوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډیو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او لیکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډیو د تخلیق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې یې د لنډیو تاریخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم یوازې د خو تنو پوهانو او شاعرانو په ویناوو او لیکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر یوازې د نظریاتو راوړل، په هغوی استناد کول د یوې عقیدې د ردولو او خپلې عقیدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډیو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د یوه پښتانه شاعر په حیث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شریک ګڼم. خو زه وایم د لنډیو د څلورنیم یا پېنځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره یوازې د یوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وایم پښتنو د څلورو پېنځو زرو کلونو په جریان کې، د سیمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه یوازې د اوسېدلو سیمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبدیل کړي دي نو باید چې په خپلو لنډیو کې یې د ویدي سرودونو، مهابهارت، راماین او... نورو شهکارونو په څېر د سیمو، خدایانو، تاریخي پېښو او قهرمانانو یادونه کړې وی. او که یې یادونه نه وي کړې نو بیا موږ په څشي استناد کوو.

یوازې احساساتي کلمات کفایت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وایي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به یې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له یاده وتلې او ثبت سوي نه وي. ویدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاریخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ایجاد کړي نه دي او یوازې مهابهارت د ایلیاد او اودیسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ میلیونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ ولیکل شي څو سوه کلونه سینه پر سینه انتقال او په دې جریان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که یوازې د سواد نه شته والی د لنډیو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندي سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دريو ځلورو سوو کلونو د لنډيو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه يقين لرم چې د ځلور زره کاله مخکې لنډيو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بيا هم د لنډيو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وايم چې د يوه تحقيقاتي مضمون يا کتاب د ليکلو له پاره يوه څه دقيق او مستند دلايل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته بايد په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاريخي، علمي، ادبي تحليلونو او متونو کې له اټکل او قياس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحليل مو پر رواياتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې يوه ليکوال د يوې لنډۍ د تاريخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی يوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل يار ديدن ته ځمه

,, پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه يې چې په تاريخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:
▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د يار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپړی) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپړی) ‘‘

ليکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه يوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ويل شوې ده. البته هېڅ تاريخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال يا پښتانه قوماندان يادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړې وي نو هغه يوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاريخي پېښې په حيث استناد نه شو په کولی. موږ بايد د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بې‌ځايه ليکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوی آصف بهاند، چې زه يې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډيو د لرغونتوب په برخه کې، بيا هم د ځينو ليکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر يوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پيرمحمد کاروان او شپون نظريات يې را اخېستي دي. غضنفر صيب وايي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډيو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولې وبللې چې ډېر خوند يې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډيو په باب د لنډيو غونډې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون يوه څه په تفصيل ږغېدلی دی او بايد چې همداسې ږغېدلی وی. شپون وايي زه له مارګن شتړن سره تګاب ته تللی وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. يوازې يې د پښتو ژبې اووه لهجې يادي وې. دی هغه وخت اتيا کلن وو. غره ته يې وکتل ويې ويل:

▲ په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې چاپېر ګلونه

او بيا يې موږ ته و ويل ،، که افغانستان تکه، تکه شي. که يې غرونه ونړېږي او سيندونه يې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډيو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هرڅونه نابغه شي نو د يوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې يوازې د پښتو اووه لهجې يې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب بايد ښاغلي مورګنستړن د خپل ژوند څلورنيوي کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقيقاتو ته به يې، چې له ده څخه يې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه وای پيدا کړی.

خو مورګنستړن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې يانې شپږ اتيا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنستړن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنۍ کې سانسيکريټ ژبه زده کړې وه. لاتيني ژبه يې لا مخکې زده کړې وه او وروسته يې انګريزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو يې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پینځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډیو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سیندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډیو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېر یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځایه کلماتو، چې د نیمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی.
ګودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډیو کې ډېره زیاته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړي ښکلې پېغلې سره پټه یارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډیو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په توپېر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې ګودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کیلومیټري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر یې غوځېږي.

د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو ده. wishful thinking د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فوکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستې دي. یوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دیدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لپو ورو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو ورروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دینه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول ګودر په ښایسته کېږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوینه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب ډېري زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه یې ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، څخه د ګودر سره نږدې د یوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په یاد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته یې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
یا خولګۍ راکه یا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکړم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور ته دې داسې ځواب ورکه
منګی پر ختو زه پر کاڼو پرېوتمه

زما د مورکۍ ځواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولګۍ کښېکاږه غاښونه

خولګۍ دې داسې مزه راکړه
چې سپېن نبات یې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوې دي چې زما له پاره یې دلته لیکل ګران دي. د پښتو لنډیو تر نیمایي زیاته برخه، په ساده او ښکلي کلیواله ژبه، د لوڅې او پټې مینې سندرې دي. نور نو تقریباً په هر باب یوه څه په کې موندل کېږي. سرې ویلی شي چې د کلیوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقریباً بشپړ تصویر دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنیو او تربور ګلویو په باره کې یا هېڅ لنډۍ نه شته او یا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمی مینې خوږې سندرې دي. ماته د لنډیو دغه مینه ناک او سوله ایز اړخ تر هر څه زیات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وایي ،، د لنډیو په باب د جهاني په نظریاتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وایي هر څوک کولای شي لنډۍ و وایي، په خپل نامه یې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډیو ویلو او لیکلو یوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانی یو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ یې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وایي چې هغه کسان چې وایي لنډۍ دې د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا یوه نا پوهېدنه یا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به یې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په یوه ځای کې داسې لیکلي دي:،،

ځینې ځېرونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ویې لیکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقیدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډیو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ویونکي یې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډیو ویونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په لیکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ ته سينه پر سينه را رسېدلي دي علت يې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ يې ليکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډيو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه ليکل شوي وې او نه يې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې يوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډيو د ليکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محرومولی شو؟ پخوا چې لنډۍ ليکل شوې نه وې خو چا ليکلی نه شوی؛ اوس چې يې ليکلی شي، پربېږدئ چې په خپلو نومونو يې ثبت کړي او د رقابت په ميدان کې ښې، ښکلې او غښتلې لنډۍ ايجاد شي. يانې د لنډيو د اصيل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې ليکل شوي نه دي او اولسونو سينه پر سينه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډيو په ښايست، موضوع، متانت او تاثير کې ده.

که يوه لنډۍ ښايسته، سوچه او متينه وي؛ که يې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به يې حتماً خوښوي، سينو ته به يې سپاري، له يوې حوزې څخه به يې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به يې بولي. د شاعر له مړينې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بهاند وروسته ليکي چې ,, که د لنډيو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځينو فوکلوريستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک يوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عين تورو او عين مضمون ليکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بيا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور يوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د يوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عين تورو او عين مضمون که يوه بيت يا يوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک يې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم دېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره يوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وايي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرايطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مينانو او ځوانو عاشقانو د سوي مينې غلبلې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځينو ناوړو کورنيو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلميانو بغاوت بولو نو دا ټول شيان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډۍیو په فورم کې د مینې له اظهارولو او یا د اجتماعي بې عدالتۍیو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وایو چې تاسې د لنډۍیو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوریدلي چې وایي د رباعي یا دوه ایزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ایزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ایزې، چې د هغوی د فوکلور یوه غني او ښایسته برخه او فورم دی نه تولیدوي؟ نو تاسې باید شاعرانو، په تېره بیا ځلمو شاعرانو ته دا وښیاست چې تر کوم کال یا کلونو او یا زماني پورې د لنډۍیو جوړول او ویل اړین عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډۍیو جوړول ناروا او د لایق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لایق صاحب دا کار په ړده رښا ورځ غلا کول او د تاریخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډۍیو په فورم کې د ورته مضامینو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډۍیو ویونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډۍیو د ویلو تاریخ یې هم څرګند نه دی.
ویونکي یې ښایي مړه وي او که ژوندي وي موږ یې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډۍیو په غلا نیسو او څرنګه به یې اولسي، ملي او یا د ضرورت او امکان په صورت کې بین المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

▲ په طبیبانو نه رغیږم
د یار په تش دیدن به روغ شم نه راځینه

▲ په طبیبانو نه رغیږم
زه ستا د حُسن تمانچو ویشتلی یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبيبانو نه رغېږم
زه ستړګو تورو د ليلا وهلی يمه

▲ په طبيبانو نه رغېږم
ماله په کار دې د اشنا تش ديدنونه

▲ په علامه د سپړلي پوه شوم
پېغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپړلي پوه شوم
پېغلې ښکاره شوې لکه لمر په ديوالونه

▲ په علامه د سپړلي پوه شوم
جينکو راوړل په اوربل کې زېړ ګلونه

▲ په علامه د سپړلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپړلي پوه شوم
د خاورو ګاړي نه شنړا د ګنګرو ځينه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلي ياراني ستړی دې کړمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
وړکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او څوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د ځېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخي شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سيلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خواږه کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خواږه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د بېلتون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بيا به له يوې خوا د اصيلو پخوانيو لنډيو پر حريم باندې تېرى هم نه وي شوى او په همدغه خواږه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پيغامونو د رسولو کار جاري ساتلى وي.

په لنډيو کې د کيفيت او کميت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډيو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خوارى او زحمتونه يې د ستاينې وړ دي، البته د هغوى په کارونو کې يوه لوى عيب دا دى چې د لنډيو په نوم او شکل يې هر څه لاسته ورغلي دي هغه يې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو يې زيات کړى او د زياتو او لا زياتو لنډيو د راغونډولو په مسابقه کې يوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښايستو او اصيلو لنډيو رنګ يې بد کړى او خوند يې خراب کړى دى. د لنډيو د راټولولو کار بايد دوام و کړي. ښايي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه يقين لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډيو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه بايد کيفيت ته پر کميت باندې ترجيح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخې هېڅ نيمګړتيا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډيو شمېر وربانډې زيات شوى دى.

دا لنډۍ ښايي د ډېرو زړو پانو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډيو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصيږې ياره
مُهر محکم دې د يارۍ ولګونه

▲ په توره ځان خاشې، خاشې کړه
زه به مرهم د سپينې خولې دربانډې ږدمه

▲ په ځګندن کې راله راشه
په خمارو سترګو مې ته کيږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بيا نه کړې ارمانونه

▲ خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شيطان مې اباسين ته غورځوينه

▲ د زنې خال دې پيرنګی دی
ځکه دې پلار د انګريزي سلام کوينه

▲ د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالۍ سامان يې ټول و چلاونه

▲ دلاله سرې پنړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

▲ دلاله شنې لښتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره يوه ځای نه کړې مينه

د دغه راز لنډيو شمېر سل ګونو او بنايې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به يې اولسونه خپلو سينو ته ونه سپاري.

يوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سينو کې ځای نيسي او يوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري ميراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بيا مې تر نن ورځې پورې له ياده نه دي وتلي. په دې لنډيو کې بنايې د ساده او معصومي پښتني مينې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له يوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بيا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسیږي
خدایه که ګډ کړې دا د کاڼو زیارتونه

▲ تر دې بوږي توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کړه زه د خیاله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فوکلور زیاته توجه غواړي. ویلیم جونز، جیمز ډار میستیټر، تور برن او نورو د پښتنو د فوکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډۍیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټري سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فوکلور ډېرې برخې، په زیاته د فوکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پیښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار ته اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسپړلي رازونه به یې ویلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶ زیږدی)

کڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرې	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Tapé	ټیکۍ Tikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبي Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	ګړه شوی Action Req'ed ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کې (In control) ✓
۲۱	عبدالباري جهاني	یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې	۱۳۹۵ لیږدی	۵۱	۲۲	۱۸		۱۱					
					۱۱	۸		۲	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۱۱	۱۰		۹	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱۰	۶		۲	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۳	۲		۵	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملي، غونډلې سره راشي) ببنه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۸	۱۰		۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۶۴۲	۳۷	تول

Table caption (in table head): ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦.   د انځورونو، څېړو او لښتیلیکو لړلیک:

لومړي ټوک د انځورونو لړلیک:.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور).. ۱۸
۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور).. ۱۸
۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور).. ۱۸
٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور).. ۱۸
۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالې ګنې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور) ۱۹
٦:- لنډۍ (# ۶ انځور) ۱۹
۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور) ۱۹
۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور) ۱۹
۹:- لنډۍ (# ۹ انځور) ۲۰
۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور).. ۲۰
۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور).. ۲۰
۱۲:- لنډۍ په ډېر دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور) ۲۰
۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړی دی. (# ۱۳ انځور) ۲۱
۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارنې کوي. رونې بوږم چې داسې مې و کښل د لنډیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وايي او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دې.......... ۲۱
۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور) ۳۰
۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،(WOUNDS ٦٨٨٢٩) . (# ۱۶ انځور) ۳۰
۱۷:- د رنځور یار ټپ (# ۱۷ انځور) ۳۰
۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکی چارپېریال انځور وي. رونې بوږم چې داسې مې و کښل د ټیکی یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلې شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وايي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور).. ۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګیر -سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور).. ٤٦

۲۰:- لوریستان -اوسپنېزه- ژیړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زیږدی دی. (# ۲۰ انځور) ٤٦

۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)........ ٤٦

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بنه پېیلې (پېږان، اشلوک، شېږ یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېږنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور).. ٤٧

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ٤٧

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ٤٧

۲۵:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور) ٤٧

۲٦:- یو آر -سیمېټار-د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور).................. ٤٨

۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور) ٤٨

۲۸:- مملوک -نېکمرغه -مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ٤٨

۲۹:- توره - املاش -دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ٤٨

۳۰:- مې سینین -ډاګېر -د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ٤٨

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور) ٤٨

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خورې مصرۍ. (# ۳۲ انځور) ٤٨

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ٦٧

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زیږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتې یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لیږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور).. ۱۰٦

۳٦:- محمد دين ژواک د پښتني سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سريل ګڼه يې ۱۲۵۹۴ ده، پر له پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې په ننتوزې کې صديق الله رښتين سره ګډې په کې کښلې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳٦ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د ځېرو لړليک:.

۵. ۱ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰ليکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵ليږديز لمريز کال ۱٤

۵. ۲ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ويل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵ليږديز لمريز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنايې يا رڼا د لنډې ځپې او اوږدې ځپې ترمنځ د رنګونو ځرنګوالی ۵۷

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پينځه ځلوښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپيته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵ليږديز لمريز کال ٦٦

۱٤. ۵ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود ځخه زما د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه يې په: دانې) ۹۵

۱٤. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نيمکيو او زما په ايزو کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه يې په: دانې)..... ۹۵

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډيوګانو ځخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر ځپو په ورځ کې يوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱٤. ۱ لښتیلیک څېره ۱. ۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰٦ - ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)....................۹٦
۱٤. ۲ لښتیلیک:. څېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰٦ – ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)...۹٦
۱۵. ۳ لښتیلیک:. څېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴٦ زېږدی)، (ګڼه یې په: دانې)...۱۱۹
۱۵. ٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)...۱۲۳
۱۵. ۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۲٤
۱۵. ٦ لښتیلیک:. څېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره،۱۴٦ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۲۸
۱۵. ۷ لښتیلیک:. څېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳٦۱ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱٤۵
۱۵. ۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتیلیک:. ښېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۷۷ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. ښېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ښېرنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. ښېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍ‌یو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ښېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. ښېره ۲. څ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۸٤

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. ښېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډۍ‌یو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (ګنه یې په: دانې)... ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. ښېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۹٤

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. ښېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۰۴
۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېره ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۱۰
۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۲۲
۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اینجینیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۹۱ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۲۵
۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی ځنې راخېستي، دوبیتي او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۳۵
۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. څېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لېږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېځې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:

ښېلګې:-

وۍ د ابېځې په سته مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

ابا: پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور میړه، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېځه: یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وۍ ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېځې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر يې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېځې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دوديز: ا؛ غږېز(فونومیک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ ښېلګه: اره، اړ؛ غږېزلیک ará, aṛ.
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په ښېلا ښېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېځی: یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ویکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېځي ډېر نوم د تورو دی نر وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر يې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤٩ ابېځې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳
اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳
ارو: راګ دی: سا دي دې ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲٦۰
اشنا: ملګری، دوست، انډیوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴٦ وارې نور)
انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲٦۰
اوب: اوبدل یا (بافت) . ؛. ۷٦
اوړدپېړی: اوږد پړاوی. ؛. ٦
اوړدمنګی: اوږد عمری. ؛. ٦
اېنجینېر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي،بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وایي چې د یو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بیا یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ٦
آړوتی: شرطی. ؛. ٦
آند: فکر، نظر ، اند. ؛.٦

۳. بې (ب)

بوړ: راټول. ؛. ۲٦۰
بوړولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲٦۰
بوړم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷٦، ۲۵۳ او ۲۵۴
بوړوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵
بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲٦۰
بیدیا: ټټنګ، بیابان، دښته، صحراء. ؛. ۲٦۹

ببلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ وارې نور په ببلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پې (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ؛. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژیړمخی، زیړمخی، ملامت. ؛. ۲۶۱
پښت: نسل . ؛. ۴۶
پښېله: قافیه ؛. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ؛. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ داني نور شتون لري.
پوړ: منزل. ؛. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پیداینښت: زوکړه. ؛. ۳۸ او ۲۷۰
پینۍ: کائینات. ؛. ۲۶۱
پیبله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ؛. ۲۵ او ۳۱
پیبیړن: پیبله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ؛. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ؛. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتیا تورن، ملامتیا. ؛. ۲۶۱

۶. ټې (ټ)

ټپه: د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیبلې (پیبیړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګټلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیداینښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوهیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ،،ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېبیله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرګ لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوهیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوهیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۷، ۲۶، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ وارې نور)

ټپې: ټپه یې یوون نوم دی، یا مفرده وۍ یې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارینه وۍ) او ټپې (ښځېنه وۍ) کېږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ایزې (ټپیزې): د وۍ یا ویکیي له پامه ټپه ایزه هغې درې سرې پېبیلې ته وایي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، ښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېبیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی ټپه ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناترويېکي، ترويېکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره!، وۍ اه!، دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيرای وخت په پای کې ويل کيږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوهيمې او دريمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډۍ ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړيږي.

او دريمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ايزې، د لومړۍ او دوهيمې مسرې څلورمه او اتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې څپې خوږ غږي د ټپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټپیزې یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټپه ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنګټوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګټوک په پاینۍ مسره کې دی چې نومورې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کبسی (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کبسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پینځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېښتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ ببلوالی يا ګرندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه ځو سره پېيله د ځو سره ټپه ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېيله له درو سره ټپ يا درو سره زخم يا درې زخمه يا درې ټپه، درو سره ټپه ايزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ايزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ايزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ايزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ايزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ايزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ايزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲٦۲، ٦٦٦ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سويي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲٦٥

ټيکۍ: د وۍ له پامه ټيکۍ هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټيکۍ د مسرو شمېر يې ۲، د ځپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د ټيکۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکی باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکی د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکی په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو ټیکیو، باندې یوه ربښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکی لومړی مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکی د لومړی ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ وارې نور راغلی دی

ټیکیو: ټیکی یې یکړه وی (یوون ویکی یا مفرد لغات) دی یا د ټیکی ډېر نوم دی. ؛. ۲، ۶، ۲۶۶... . (۷۳ وارې نور راغلی دی)

ټیکی ایزې (ټیکیزې): د وی یا ویکیي له پامه ټیکی ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د ځو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېروړل، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټيکۍ ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوستربارې، غونډلي يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکۍ واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ،غبرګغږونه، ناتروييکي، ترِوييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډېرای وخت په پای کې ويل کيږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلي لرې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېيمې درېيمې، څلورمې او پينځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټيکۍ ايزه بايد د ه (زمور خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټيکۍ ايزې څلورمه او د دوېيمې ټيکۍ ايزې پېنځمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټيکۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېيمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاينۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالى لري. په بله وينا ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پاى ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خوږغږي د ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې ترخنګه د ټيکيزې يوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پايني ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه
(د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له يوه څه اغېز سره ټيکۍ ايزې ته يوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دى چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ډيفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې ښه له درې مسرو څخه رغښت مونډلي دي او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره.

نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی يا ګرندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټيکۍ ايزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټيکۍ ايزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټيکۍ ايزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټيکۍ ايزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټيکۍ ايزې يې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټيکۍ ايزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره يې څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وويل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې يې اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وويل شي، ښې به بيا درې سرې ټيکۍ ايزې دي اته دانې يا دولس وويل شي، لږې ښې بيا پېنځه سره ټيکۍ ايزې يا پېنځيزونې ټيکۍ ايزې دي چې پېنځه دانې وويل شي ښې راځي، دا بيا له څلورو دانو شپږ سره ټيکۍ ايزو سره خوا په خوا ځای نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه ځو سره پېيله د ځو سره ټيکی ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو ځلور او پينځه سره پېيله له ځلور سره او پېنځه سره ايز ټيک، پېنځه سره رټ رمټ ايز يا پېنځه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشبع کوم، چې ورته ټيکی ايزه وايي، په دغه ډول ځېړې لري، درې سره ټيکی ايزې، ځلور سره ټيکی ايزې، پېنځه سره ټيکی ايزې، شپږ سره ټيکی ايزې، اووه سره ټيکی ايزې، اته سره ټيکی ايزې، نهه سره ټيکی ايزې او لس سره ټيکی ايزې... . په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناويتوب درناوې ته چې په همغه شپبو او چارپېريال کې ويل کېږي نوموم يې. ټولې ځنګېږنې يې د بڼادې د دې شپبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (چ)

جانان: زما ريضائي نوم دی، زما ريضايي مور را باندې جانان نوم ايښی و، په دغه نوم به يې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبيب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زيار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وييکي يې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزيدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی يا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه يې يکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ واري نور ټول ټال کښل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ۶. ۲۴۹

ځانګړې: خاصه . ۶. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ وارې نور.

ځانمني: کرجنی، مغرور . ۶. ۲۷۱

ځغ غویانو په اوږو یې ږدې، سپاره تړ، موټي، پال، تیر، رسۍ، ځونډي او غویه کنټرول وي ۶. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقیبول . ۶. ۱۱

څپیزو: څپه ییزو. ۶. ۲۷۱

څڅبېکي: ګړندی، چټک، تیز، ژر،رټ، بیړه. جمع وی یې څڅبېکي ۶. ۲۷۱

څلبر: د بېدیا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د تېتنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کې ډنډ په تېتنګ کې ډنډ په بیدیا کې تالاو، جووړ، ترېلی، اود . ۶. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

څورلېخ: څورلېڅی، چورلېخ، لټ، محور. ۶. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګۍ: وړه خوله، کوچنۍ خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ۶. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ۶. ۲۷۱

دانې: ګڼه. ۶. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)

دد: ځناور، څیرونکی څاروی، څیرونکی ژوی، وحشي حیوان. ۶. ۷۶

ددو: د دد جمع ده، ځناورو، څیرونکي څاروي، څیرونکي ژوي، وحشي حیوانات . ۶. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸

درناوې: د درناوی یې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځیګی، ځیګتوب. ۶. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ځ.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.
دوې ګرایه: دوې هومره، دوې چنده. ځ. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعین، باوري . ځ.۱۹۱، ۱۹۲

۱۴. رې (ر)

رپ: ثانیې ۱۰۰ برخه. ځ. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱
رټ: تیز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ځ. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱
رټۍ: تیزپېغله، ګړندۍ پېغله، څڅبېکې پېغله. ځ. ۲۷۲
رغاوه: صنعت. ځ. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱۶. زې (ز)

زده کړه: تحصیل. ځ. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲
زرغون: شین ، سمسور، زراع، شنه. ځ. ۱۷۶
زوکړه: پیدایښت ځ. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وییپانګه، وییزېرمه، ویکبلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان) . ځ. ۲۷۲
ژاپن: جاپان . ځ. ۲۷۲
ژمنه: وعده. ځ. ۱۹۲
ژۍ: غاړه، کناره، جۍ، پیڅه، څنډه، ۲) ژۍ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفاباء لیکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ځ. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل: د زړه په غوړو او ریدل، د زړه له کومې اوریدنه . ؛. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو: کوشنۍ قطره. ؛. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، یوه بڼه. ؛. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ؛. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتۍ: تیر، سوفار، خدنګ. ؛. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو: د پخښو غږ. ؛. ۲۷۳
ښکالوه: سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړیالي: ړوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۲۷۳
غورځاوڼ: د یوې ډلې غړی. ؛. ۲۷۳
غوندې: ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ: یوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ وارې نور)
کړۍ: حلقه، دایره . ؛. ۳۵، ۷۲
کلام: ویناوې، خبرې . ؛. ۱۶۶
کلام: خبره، وینا. ؛. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصيل، ډم، ناين، جولا، نداف، قوال، بازينګر، نڅی. ۶. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډوليوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ۶. ۲۷۳

۲۴. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ۶. ۱۷۲

ګس: کين، چپ. ۶. ۳۷

ګوټپېر: ګوټليد، زاويه ديد. ۶. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خوږ مشر. ۶. ۷۶ او ۱۰۱

لاليه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وې نو په لاليه يې رابولي. شرين، خوږ، شات. ۶. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرليد: دوربين . ۶. ۲۸۲

لرليد: ورستی ګنه، راتلونکي بڼه . ۶. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ويشتونکی: لېندوک، سنيپر، لرېويشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (يوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځايه وېشتل، له لرې او پټ ځايه وېشتل، يوږ يو وېشتل. ۶. ۲۷۴

لړ: لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وی) او ابېځې چې په ټول او ټله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.
تر ټولو ډېرې پېيلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېځې باندې پښېله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د ، ه ، ابېځې د هرې وييکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېځی په کې لړ (رديف) راځي. لکه وينه، دينه، شينه، ځينه، بينه په د غو وييي پښېلې کې د ، ه ، ابېځې لړ ده. يا قافيي دې چې د ه رديف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړی: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نومووړې سیمې ژوند ګړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ،، و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وټیزه غونډله)، اېنج (اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډی: په لغات کې لنډی هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډی د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډی توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوبیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډی باید د ه (زموږ خپله ،،ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه،، وایو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهویشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو لنډۍیو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍیو — لنډۍ یې یوون (یکړ یا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرنو یا جمع وی یا لغات لنډۍیو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ایزې: — د وی یا ویکیي له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکي سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بنې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ لنډۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه ، الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره ، اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ وي، په بله مانا دیفتنګونه ، غبرګغږونه یا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازي او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزي د يوه غبرګغړ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ،غبرګغړونه، ناټروييکي، ټروييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وی!، وۍ، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ايزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيری وخت په پای کې ويل کېږي او د ځپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لړې لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوېيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، لنډۍ ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېيمه مسره يې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې مسرې ځلورمه او اتهمه ځپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل ځه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا لنډۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالي سره سره پر يوه نازورنه ځپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

دېرشتمې ځپې خوړ.غړي د لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالې ترڅنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوړ. غړ. له لاسه ورکوي. دغه پاینې توکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوړ.غړي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستړه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نومورې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکې سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوې، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نومورو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلې وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې يوه ځو سره پېيله د ځو سره لنډۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرى پېيله له درې سرې لتکې يا درې سرې لنډۍ ايزې، څلور سره لتکې له څلور سره لنډۍ ايزې سره، پينځه سرې لتکې له پينځه سرې لنډۍ ايزې سره، شپږ سره لتکې له شپږ سره لنډۍ ايزې سره، اووه سرې لتکې له اووه سرې لنډۍ ايزې سره، اته سرې لتکې له اته سرې لنډۍ ايزې سره، نهه سرې لتکې له نهه سرې لنډۍ ايزې سره او لس سره لتکې له لس سره لنډۍ ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالې: لوبغاله يې مفرده وى ده، ستېډيوم، د لوبې ميدان . ؛. ۲۸۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لورى يې مفرده وى ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلى دى)

لېيلي: هځولي، جغات ورکولي، تشويق کولي. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانيز: معنايي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېيلې نيمه کړى، نيم بند يا نيم بيت ته مسره وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکى او مصرى دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې: مسره يې يوون نوم دى يا د مسره ډېرنوم دى؛ د پېيلې يوې کړى يا کړى، بند يا بيت ته مسرې وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکى او مصرى يوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځاى، چې يوازې الله تعالى ته په کې عبادت کيږي. ؛. ۴۶

مصرى: د وى يا وييکي له پامه مصرى هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصرى تورې، مصرى سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالى او ځرګندوالى لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ى

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو مصرۍ یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسیږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصریو: مصری یې یکړه وی ده، یا د مصری ډېرګنی نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصری ایزې (مصریزې) د وی یا ویکیي له پامه مصری ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وايي چې د څو سره مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی مصری ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوستربارى، غونډلې یا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ئ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروییکي، ترِوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصرۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د ځپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښتو کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصرۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، مصرۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصرۍ ایزې پېنځمه او د دوېیمې مصرۍ ایزې شپږمه مسره یې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې (د پورتنۍ پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه ځپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پاینۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصرۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه ځپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ځپه پای ته رسي. د هې ابېځی دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسئ او ه یا هه ووایئ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهېږۍ چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنۍ مصرۍ ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصرۍ ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) ځپې خوږ.غږ.ي د مصرۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالي ترځنګه د مصرۍ يوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږ.ي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه ځپه کمېږ.ي او له موسقي پلوه خوږ. غږ. له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې او نهه ځلوېښتمې (د شپږ. سره مصرۍ ايزې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې، پېنځه ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې ځپې له يوه څه اغېز سره مصرۍ ايزې ته يوه خوږ.غږ.ي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږ.ي چې پښتو انډول يې ترنګټوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره ستېه د ترنګټوک په پاينۍ مسره کې دى چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، ځلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ. ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، پټۍ (تې خورو اړوندې پېيلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالى ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرى بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلى دى او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالى يا ګړندى فرق يې وکولى شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولى وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصرۍ ایزې د څپې شمېر ښېلګه داسې ده چې درې سره لرې ۳۱ څپېزې وي، څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ څپېزې وي، پېنځه سره مصرۍ ایزې ۴۹ څپېزې وي، شپږ سره مصرۍ ایزې ۵۸ څپېزې وي، اووه سرې مصرۍ ایزې ۶۷ څپېزې، اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ څپېزې وي، او نهه سرې مصرۍ ایزې یې ۸۵ څپېزې وي او لس سره مصرۍ ایزې ۹۴ څپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ څپېزې رانښلولې لړۍ لرې او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستړه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ څپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصرۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لړې ښې بیا پېنځه سره مصرۍ ایزې یا پېنځېزونې مصرۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصرۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصرۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصرۍ ایزې، مصرۍ تورې او مصرۍ ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لرې، چې ورته مصرۍ ایزه وایي، په دغه ډول څېرې لرې، درې سره مصرۍ ایزې، څلور سره مصرۍ ایزې، پېنځه سره مصرۍ ایزې، شپږ سره مصرۍ ایزې، اووه سره مصرۍ ایزې، اته سره مصرۍ ایزې، نهه سره مصرۍ ایزې او لس سره مصرۍ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرۍ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، اندېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوی: ناوې، ناوکی. ؟. ۳۸، او ۴۰
نغوته: عشاره، تلمیح، کنایه. ؟. ۲۸۴
نګېرني: حس، مونث جمع وویکی یې نګېرنې ده. ؟. ۲۸۴
ننداره: لیدنه، کتنه، ۲:) ننداري یې جمع ده یا سینما. ۳:) ننداړتون : نمایشګاه. ؟. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ؟. ۲۸۴
نټیالي: منکر. ؟. ۲۸۴
نوږی: جنس (نر او ښځه) . ؟. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ؟. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نی: هفته. ؟. ۲۶
نیاو: عدل، داد. ؟. ۲۸۴
نیاوتون: ستره محکمه. ؟. ۲۸۴
نیاو وزارت: عدلي وزارت. ؟. ۲۸۴

۲۸. ڼې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه یې زنکـــــیان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زیات ګران وي، د ناصرو قوم ځیني خلک رنکي ته ڼنکی وایي. ؟. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ؟. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ واري)
واند: تخیل، شېرې خیال، د شعر پیپلی انځور.؟. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځیدنه، څرخا، تاویدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، ګبنی اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کړ لیچ: پیښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سینګار: څیره، جوله، بڼه: طرز، چم: میلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځیدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالي ته په یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۍ ، منځنۍ (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکۍ باندې، لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشتو کې ګسمتې یمه ځکه کېڼ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لرې. کلې کې مو ځای نه و، په بیړنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کیکیشن کای کراټې، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجیز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهنیزي: کسبي. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سیمې وګړي، د سیمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولولیز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۲۵

وګړیو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعویض، میز. ؛. ۲۸۵

وېلاړ: تصمیم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ویار: عیب، کمی. ؛. ۲۴۹

ویوکي: لغات، وییکي، ویکي، ویي. ؛. ۷۳

وۍ: لغات، وییکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳. (۱۲۹ وارې نور)

وۍ: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارنویکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وییپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه یا هـ)

هېر: له یاده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. يې (ې)

یږ: خرس. ؛. ۲۸۶

یېږ: د کښتۍ لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي	

یکۍ: بیسکل. ؛.۲۸۵

یوه نۍ: یک شنبه. ؛. ۲۸۵

ییبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

ییبره: ابره، اپیره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوون: يکړ، واحد، يونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ويکيو کې ترې ګټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا تورې نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی يا د ليکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله رښتينی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵.ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای يوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجينېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. بيبلو ګراپي Bibliography

د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوږونکي او کېنونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ٥ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

٥. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱٥, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. **John Benjamins,** (۲۰۰٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or_Shifting_Viewpoints) p. 133*

۹. **Lizette Borreli**, (September ۵ ۲۰۱٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size- medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

۱۰. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.

۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

۱۲. **Namit Bhatia,** (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

۱٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

۱۵. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸٤/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ١٦ ٢٠١٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn’s Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربیة السعودیة عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائیة رقم ۱۰۹۰۱، ج ـ ۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویې ټولنې تخنیکي ځانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لېږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړنې ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زېږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نځا تیارول، **۱۴۱** چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کښلې، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکیمي مرکه. [٩:١٤:١٢ PM Sunday November ٢٨, ٢٠١٠] ۱۶:۰۳ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. **حبيب الله رفيع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ، د آلمان ږغ راډيو سره د اوستاد حبيب الله رفيع دمرکې متن. په دې برېښليک يې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]، [۲۰۰۸-۳-۲٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدی کال)، په پښتو لنډيو کې ښځينه محروميتونه، له اېنټرنېټ څخه يې ليکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښليک يې وګورئ: [http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵,۱۰,۲۰۰٦]، ۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ ميلادي کال)، الرحيق المختوم، سيرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب ليکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. **(د ليکوال پېژند څرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدی يا ۱۹۳۴ زېږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې يا په قلم ليکلې) ملي ارشيف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس يې ملي ارشيف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شينواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ ميلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرليک، د دانش خپرندويې ټولنې تخنيکي څانګه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې يا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لېکنه، په دې برېښليک يې وګورئ: [http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱٦٦۲-۱٦۹۰-۱۵۷۸-۱٦۰۸-۱۵۷۵-۱٦۰٦-۱٦۰٤-۱۵۷۵-۱٦۱۰-۱۷٤٤-۱٦٦۲-۱٦٦۰-۱۵۸۳-۱۷٤٤-۱٦۹۰-۱۷۰۵-۱۵۷٦-۱۵۸۳-۱٦۰۵-۱۵۷۵-۱٦۰۲-۱٦۰۵-۱۷٤۱-۱٦۷۳a.html] ، [۲۷-۰٤-۲۰۱۰]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدی کال)، څخه د ډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزيز. عزيز ابوحذيفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمريز لېږدی، ۱۴۳۳ سپوږميز لېږدی، ۲۰۱۳ زېږدی)، د عزيز التفاسير ليکونکی، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی دارالکنوز العلمية تخنيکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سليمان لايق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سليمان لايق په لنډيو غږېږي، د اګست په ۲۱ نېټه قلم نړيوالې ټولنې د لنډيو په هکله سليمان لايق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ يې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سليمان لايق او مجاور احمد زيار مومند.** (۱۳۶۱لېږديز لمريز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډيفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي څېړنه، د سليمان لايق او د مجاور احمد مومند په زيار، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهين. ډاکټره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رئيسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سيد بهاء الدين مجروح. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبياتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز د نړيوال سيمينار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سيد عبدالسلام رستمي ابو زکريا. علامه الشيخ.** (۱۳۹۲ لمريز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږميز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام ليکونکی، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی جامعه عربية لاشاعة التوحيد و السنة بډه بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سيد محی الدين هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږديز لمريز کال)، ادب پوهنه ,ادبيات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاريخ پروفيسور.** (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی) ، تاريخ مرصع تاريخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. **صفي الله فردوس. ډيپلوم. انجېنر.** (۱۳۸۸ لېږديز لمريزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. **صفي الله فردوس. ماستر. اېنجينېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او ېپيلي، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_ېپيلي]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زېږدی کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کي ، تاند خېرندوی، تر اوسه ۳ درې وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپريدو له وخته. برېښليک يې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۱۸:۲۲ د شپې.

۴۲. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. **عبدالروف. بېنوا**. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډۍ، دوېيم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د رېدي ګل مشاعرې په وياړ، دانش خپرندويه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۴. **فرهاد. محمد غالب ترين. خويشکی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوړی.

۴۵. **فياض علی شاه. اخونزاده.** (۲۰۰۷ زېږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهميت، له برېښنايې پاڼې څخه.

۴۶. **ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لېږدی يا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امير، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

٤٧. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زیږدی کال)، دلنډۍ او دوبیتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ یو وار لیدل شوي په انترنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. انعکاس راډیو، (http://www.enikaasradio.com)

٤٨. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشيدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لیږدیز لمریز کال)، پښتو ژبه او ادبیات، کابل، ببلا ببل چوپړي. ۹ چوپړی

٤٩. **محمد اسمعیل یون. پوهیالی.** (۱۳۷۷ لیږدیز لمریز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

۵۰. **محمد حامد حليمي.** . (۲۰۰۷ زیږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې برېښليک يې وګورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹۵]، [۲۰۰۷-۰۵-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۱. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لیږدی)، د فلکلور پېژندنې لاربنود ، ختیځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

۵۲. **محمد دين. ژواک.** (۱۳۳۴لیږدیز لمریز کال)، پښتنې سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ، ۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډنې ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

۵۳. **محمد رحمت الله تنها. پوهنیار.** (۲۵ د لیندۍ، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱۵ ډیسمبر ۲۰۱۲ زیږدی)، مورږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پاڼې د ګرینویچ په وخت: ۲۱:۲۱ – یونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥٤. محمد رحیم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

٥٥. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدی یا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخیرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشیف، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

٥٦. محمود نظري. . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي.
په دې برېښلیک یې وګورئ: [-http://www.khost-web.net/adabyat/landay/٥٨٨٠ ۳۱-۱۳-۱۰-۲-۰۸-۲۰۱٤]، [٢٨, ٢٠١٠ Sunday November ٩:١٤:١٢ PM] ۱۹:۴۳ د شپې.
۱۸:۴۰ د شپې.

٥٧. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زیږدی)، لیکلار ښور , یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

٥٨. ولایت خان ځدران. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له انټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=٣٧٧٦]، [شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

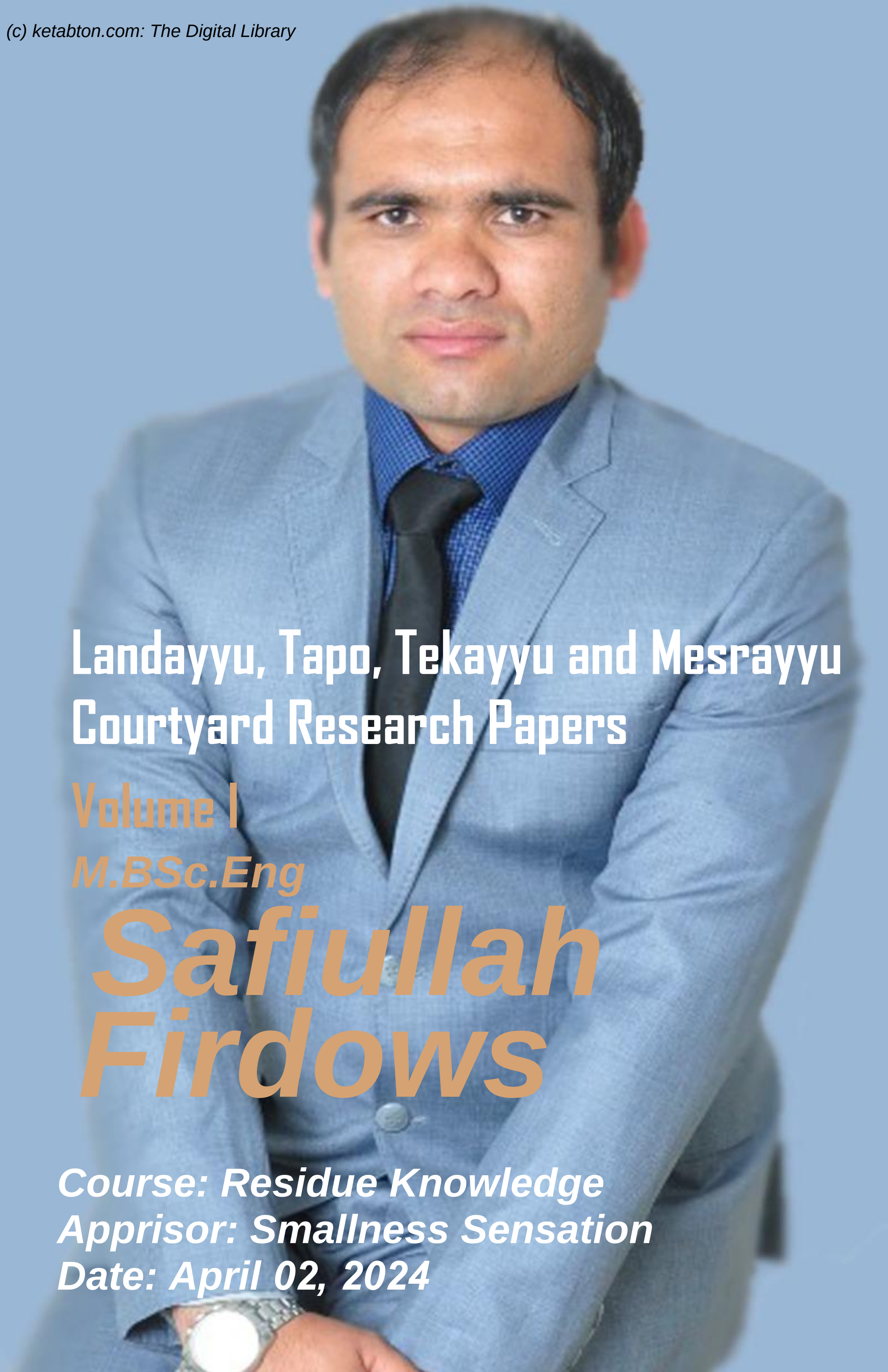

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng
Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library